

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra genderových studií

Bc. Michal Šebela

**Brněnský dialekt „hantec“ optikou genderové
lingvistiky**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. Jana Valdrová, Ph.D.**

Praha 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Brně dne 16. května 2013

Bc. Michal Šebela

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především manželce Haně a dětem Kateřině, Anežce a Vojtěchovi za trpělivost a bezvadné zázemí, které mně vytvořili při psaní diplomové práce. Děkuji vedoucí práce, že byla ochotná vést diplomovou práci „na dálku“.

OBSAH

ABSTRAKT

<u>1. ÚVOD</u>	6
<u>2. TEORETICKÁ ČÁST</u>	10
2.1. GENDER – ÚVOD DO PROBLEMATIKY	10
2.2. GENDEROVÉ STEREOTYPY	12
2.2.1. ŽENA JAKO NÁSTROJ REPRODUKCE A SEXU.....	15
2.2.2. ŽENA JAKO BYTOST PASIVNÍ A SOUKROMÁ.....	19
2.2.3. SHRNU TÍ.....	20
2.3. GENDER A JAZYK	21
2.3.1. DIFERENCIACE V JAZYKU.....	23
2.3.2. HIERARCHIZACE V JAZYKU.....	26
2.3.3. JAZYKOVÝ SEXISMUS.....	28
2.3.4. JAZYK A SEXUALITA.....	31
2.3.5. SHRNU TÍ.....	32
<u>3. EMPIRICKÁ ČÁST</u>	34
3.1. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	34
3.2. HISTORIE HANTECU	36
3.2.1. PLOTNA, ŠTATLAŘI A HANTEC.....	38
3.2.2. HANTEC A GENDER.....	40
3.3. ANALÝZA DAT	43
3.3.1. JAZYKOVÝ SEXISMUS VE SLOVNÍCÍCH HANTECU.....	45
3.3.2. GENDEROVÉ STEREOTYPY VE SLOVNÍCÍCH HANTECU....	60
3.3.3. JAZYKOVÝ SEXISMUS A GENDEROVÉ STEREOTYPY V TEXTECH T1.....	68
3.3.4. JAZYKOVÝ SEXISMUS A GENDEROVÉ STEREOTYPY V TEXTECH T2.....	76
<u>4. ZÁVĚR</u>	86
LITERATURA.....	92
ČASOPISY.....	98
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	98
ROZHOVORY.....	99
PŘÍLOHY.....	99

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je genderová analýza specifického dialektu „hantec“ používaného v druhém největším městě České republiky – Brně. Cílem práce je z pohledu genderové lingvistiky hledat rozdíly mezi zobrazováním a vnímáním žen/ženského a mužů/mužského v „hantecu“. Na příkladu lokálního dialektu ukážu působení obecných genderových diskursů. Analýzou slovníku „hantecu“ a literárních útvarů psaných v „hantecu“ chci ukázat, do jaké míry se při tvorbě této specifické brněnské mluvy projeví principy genderové jazykové nerovnosti. Zaměřím se na projevy jazykového sexismu a reprodukci genderových stereotypů v „hantecu“. V práci zachytím i historický vývoj „hantecu“ a vyzkoumám, v jaké míře se principy genderové jazykové nerovnosti projevovaly v různých fázích jeho vývoje. Jako výzkumnou metodu použiju kvantitativní obsahovou analýzu slovníků a literárních textů v „hantecu“.

KLÍČOVÁ SLOVA

gender, genderové stereotypy, feminismus, feministická kritika, jazyk, jazykový sexismus, dialekt, hantec

ABSTRACT

The topic of this thesis is gender analysis of "hantec", a specific dialect spoken in the second largest city in the Czech Republic - Brno. The aim of the work is to search for differences between manifestation and perception of women/female and men/male in "hantec" from the perspective of gender linguistics. On example of local dialect I demonstrate how the general gender discourse prevails. By analysing the vocabulary and literary forms of "hantec" I want to show to what extent this dialect (specific for Brno) reflected the principles of gender inequality. The focus lies on the presence of language sexism and reproduction of gender stereotypes in "hantec". In the thesis I also document the historical development of "hantec" and how were the principles of gender inequality displayed in the different stages of its development.

KEY WORDS

gender, gender stereotypes, feminism, feminist criticism, language, linguistic sexism, dialect, hantec

1. ÚVOD

Setkáte-li se s někým, kdo pochází z Brna, většinou to poznáte po prvních slovech vašeho rozhovoru. Zvláštní přízvuk, výslovnost a slovíčka typu „šalina“, „rožni“, „Prígl“ apod. prozradí, že dotyčný/dotyčná pocházejí z jazykového prostředí ovlivněného používáním specifického brněnského dialektu hantecu¹. Hantec je považován za místní folklórní specifikum, dědictví po předcích a za součást identity Brňana/Brňanky. Jako rodilý Brňan jsem i já hantecem „odkojený“, znám ho, používám ho a často jsem si pročítal slovníky hantecu a povídky v hantecu. Když jsem na konci navazujícího magisterského studia přemýšlel o tématu diplomové práce, napadlo mě podívat se na hantec přes „genderové brýle“. Jak hantec reprezentuje ženy, ženskost nebo sexualitu? Je rozdíl mezi reprezentací žen/ženského a mužů/mužského v hantecu? Mohou ho skutečně jako součást své identity a kulturního dědictví přijmout i Brňanky? Reprodukuje hantec genderové stereotypy² o ženách nebo je nepoužívá a můžeme ho označit za genderově korektní? Výše uvedené otázky vymezují cíl diplomové práce:

Porovnat, jak jsou v hantecu zobrazovány ženy a muži a zjistit, zda hantec reprodukuje genderové stereotypy o ženách a používá prostředky jazykového sexismu.

Hypotézou č. 1, kterou budu ověřovat, je tvrzení, že hantec genderové stereotypy o ženách reprodukuje a k zobrazování žen používá nástroje jazykového sexismu³. Předmětem výzkumu budou dvě lexikální řady hantecu – jedna z roku 1929 a druhá z roku 2002 – a texty v hantecu z let 1929, 1935, 1936, a dále texty ze současnosti. V ***hypotéze č. 2*** tvrdím, že pokud se prokáže reprodukování genderových stereotypů a přítomnost jazykového sexismu v hantecu, tak v míře genderové nekorektnosti bude mezi starší verzí hantecu a současnou podobou hantecu⁴ rozdíl a novější verze hantecu bude vůči ženám víc nekorektní.

Ve slovnících hantecu a v textech psaných hantecem budu hledat pojmenování, identifikaci a charakterizaci žen, ženské pozice ve společnosti, vztahů mezi ženami a muži a téma ženské, resp. lidské sexuality. Srovnám výsledky zkoumání u starších textů a slovníku

¹ Přestože v názvu diplomové práce uvádím pojem hantec v uvozovkách, pro přehlednost ho budu v diplomové práci uvádět bez nich.

² Viz kapitolu 2.2. Genderové stereotypy.

³ Viz kapitolu 2.3.3. Jazykový sexismus.

⁴ Viz kapitolu 3.2. Historie hantecu.

z meziválečného období s výsledky analýzy současného hantecu. Naskytne se unikátní příležitost najít případný posun ve vnímání ženy v původním a moderním hantecu⁵.

V Teoretické části diplomové práce vymezím základní genderové a lingvistické pojmy, se kterými budu pracovat: diferenciaci, hierarchizaci, genderové stereotypy a jazykový sexismus. Teoretická část pro mě bude východiskem k Empirické části, která představí výzkumnou metodu (zvolil jsem kvantitativní metodu - obsahovou analýzu), historii hantecu a výsledky výzkumu. Součástí prezentace výsledků výzkumu bude i interpretace získaných dat. V závěru potom shrnu postup při výzkumu, jeho výsledky a uvedu možnosti rozšíření tématu pro další výzkumníky/výzkumnice.

Jak už jsem uvedl, než jsem začal psát diplomovou práci, „nasadil jsem si genderové brýle“. V Úvodu diplomové práce považuji za důležité vysvětlit, co to znamená pro mě jako výzkumníka, pro výzkum a pro interpretaci výsledků výzkumu. Pro výzkumníka/výzkumnici z oblasti genderových studií je klíčové od začátku deklarovat svoji pozici ve vztahu ke zkoumanému tématu i k vybrané výzkumné metodě. Moje pozice vychází z koncepcí genderové lingvistiky. Genderová lingvistika si v oblasti jazyka, řeči a komunikace všímá diskriminací, které v drtivé většině postihují ženy. Genderoví lingvisté a lingvistky „studium slovní zásoby a mluvních stylů dokazují diskriminační řečové praktiky a dokazují, jak se jazyky vyvíjely společně s patriarchálními společenskými systémy“ (Valdrová, 2003: 281). Pokud zůstanu u obrazových metafor, tak moje genderové brýle rámuje obroučka feminismu. Feminismus není homogenní hnutí⁶, má ale společné téma – postavení ženy ve společnosti (Jarkovská, 2004: 19). Proto si budu všimnout postavení žen ve společnosti, v kultuře a v jazyce. Shrnu dosavadní poznatky feministických teorií o tom, jak jsou vnímány ženy a ženská témata v jazyce, jak se postavení žen ve společnosti promítá v symbolické úrovni jazyka, v roli žen při utváření jazyka a v komunikaci. Genderovou lingvistiku s feminismem vhodně propojuje koncept genderového univerza Sandry Harding, který popíšu v Teoretické části. Pojmy a koncepty vymezené v Teoretické části pak aplikuji na hantec. Budu si všimnout, jak hantec reprezentuje ženy, jakou jim určuje pozici ve společnosti, jak tematizuje lidskou sexualitu a vztahy mezi muži a ženami.

⁵ Viz kapitolu 3.2. Historie hantecu.

⁶ Existují marxistický feminismus, sociální feminismus, liberální feminismus, radikální feminismus a mnohé další. Jednotlivé feminismy se dále dělí na různé proudy. Obecně se uvádí, že feministické hnutí samo prošlo historickým vývojem v třech tzv. vlnách feminismu. Uvedené skutečnosti jsou shrnutím poznatků z přednášek doc. Hany Havelkové v předmětu Feministické teorie.

V diplomové práci budu operovat s pojmem diskurz. Považuji za nezbytné vymezit pojem také hned v Úvodu. Konceptů diskurzu existuje celá řada v závislosti na oboru zkoumání, přístupu k problému, konkrétnímu výzkumu, výzkumnému tématu atd. Jednotlivé definice diskurzů mohou být i protichůdné (Zábrodská, 2009: 80). V genderových, resp. feministických teoriích mají významný vliv koncepty diskurzu poststrukturálního filosofa Michela Foucaulta, který chápe diskurz nejen jako „soubor specifických tvrzení“, ale také jako „praktiky a pravidla umožňující vytvářet specifická tvrzení“ (Zábrodská, 2009: 81). To znamená, že diskurz není jen „neškodným“ souborem tvrzení, výroků a myšlenek o daném tématu, ale zároveň jde podle Foucaulta o „násilí, které pácháme na lidech, a rozhodně o praxi, kterou jim vnucujeme“ (Foucault, 1991: 38-39). Pokud uvedený koncept diskurzu vztáhneme na genderová studia, hovoříme o diskurzu jako o veškerých „slovech, aktech, praktikách a institucích, jimiž lidé dávají genderu/pohlaví význam, kterými o něm vypovídají, ve vztahu, k němuž jednají a sebe sama prožívají“ (Zábrodská, 2009: 82). Důsledky diskurzivních praktik na ženy popíšu v kapitole o genderových stereotypech⁷. Pojem diskurz zná i lingvistika, kde rovněž existuje několik diskurzivních konceptů. Pro téma diplomové práce je klíčový koncept funkcionální lingvistiky, která pojímá diskurz jako způsob užití jazyka a řeči. Diskurzivní působení se pak projevuje určitými charakteristikami typickými pro určitý sociální kontext (Zábrodská, 2009: 80). V diplomové práci blíže popíšu sociální kontext vzniku a tvorby hantecu, a jaké specifické charakteristiky/praktiky jazyk, resp. hantec používá ve vztahu k ženám.

Jedním z hlavních důvodů, proč je feminismus nejednotný, je postoj feministek a feministů k pojmu žena. Pokud ukotvují svou pozici ve feministickém diskurzu, musím zmínit vlastní vnímání obsahu pojmu žena. Jsem zastáncem teorie Iris Marion Young o seriálním charakteru genderu. Young definuje sérii jako sociální kolektiv, jehož členové/členky „jsou sjednocováni pasivně, prostřednictvím cílů svého jednání a tím, že se zaměřují na objektivizované výsledky materiálních účinků jednání ostatních nebo se chovají podle nich“ (Young, 2008: 131). Young říká, že série se vytvoří v okamžiku, kdy zapůsobí tlak některé ze společenských či kulturních institucí a dotčení jedinci utvoří „jednotu v letu“⁸. Ženy tedy nemusí mít v individuálních životech nic společného, ale přitom jsou serializovány jako ženy

⁷ Viz kapitolu 2.2. Genderové stereotypy.

⁸ Jako příklad utvoření „jednoty v letu“ Young uvádí skupinku lidí stojících na autobusové zastávce, kde se přítomní a přítomné vůbec neznají. Ve chvíli, kdy má ale autobus zpoždění, zapůsobí to jako impuls, a lidé na zastávce utvoří „v letu“ skupinu lidí, kteří přijedou se zpožděním.

na základě vybraných znaků, které je spojí v okamžiku, kdy zapůsobí některá ze společenských nebo kulturních institucí. Takovými institucemi jsou i genderové stereotypy a jazyk. Podrobně obě „serializující“ instituce popíšu v Teoretické části.

Součástí reflexe pozice výzkumníka v genderovém výzkumu je popis použité výzkumné metody a jejích možností a limitů. Metoda obsahové analýzy patří do pozitivistického paradigmatu⁹, jak ho vymezují Egon G. Guba a Yvonna S. Lincoln (Guba, Lincoln, 1994: 109-110). Pozitivistické paradigma předpokládá, že lze poznat objektivní pravdu a že poznání učiněné vědcem či vědkyní je ve shodě se skutečností. Pozitivistické paradigma použitím kvantitativních výzkumných metod ověřuje a potvrzuje hypotézy výzkumníků a výzkumnic. Já použiji výsledky obsahové analýzy, abych potvrdil či vyvrátil stanovené hypotézy o hantecu. I když aplikuji kvantitativní metodu, nemůže být mojí ambicí vydávat závěry diplomové práce za objektivní pravdu. Součástí výzkumu bude rozčlenění obsahu mnou vybraných slovníků a textů do mnou vytvořených kategorií. Následovat bude má vlastní interpretace získaných dat. Zmíněné kroky učiním na základě sumy znalostí získaných studiem feministických teorií v rámci západního feministického diskurzu. Diplomová práce bude tedy jen dílčím pohledem na hantec očima autora ukotveného v západoevropském feministickém diskurzu genderové lingvistiky. Jak ovšem upozorňuje Gayle Letherby, zpochybňování objektivnosti neznamena, že při výzkumu nemusíme být přesní, důslední a kritičtí (Letherby, 2003: 71). Závěry diplomové práce budou ověřitelné a relevantní, přesto otevřené polemice.

⁹ Paradigma je podle Guby a Lincoln základním systémem či principem, jak pohlížet na svět. Paradigma vede vědce a vědkyně nejen k výběru metod výzkumů, ale i k určení základních ontologických a epistemologických přístupů (Guba, Lincoln, 1994: 105).

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. GENDER - ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Lidská společnost má pro rozlišení svých 7 miliard¹⁰ členů a členek dvě základní „škatulky“ – muž a žena. Většina kultur a společností se přes existenci nepřeborného množství různých identit snaží formovat jedince do dvou kategorií podle pohlaví – maskulinní pro muže a femininní pro ženy. Pokud jedinec nevyhoví, přicházejí ze strany společnosti sankce¹¹. „Nemít patřičné místo v tomto řádu znamená sociální vyloučení“ říká Lucie Jarkovská (Jarkovská, 2004: 25). Od žen se například očekává, že budou dobrými, pečujícími a obětujícími se matkami bez nároku na uspokojování vlastních potřeb, že budou automaticky vykonávat domácí práce, sexuálně uspokojovat manžela a to vše s mírami 90-60-90 a obličejem modelky z první strany pánského časopisu¹². Dramatik Emil František Burian ve hře *Láska ze všech nejkrásnější* použil pro takovou ženu výraz „utěrková manekýnka“, dnes by se dalo hovořit spíše o „Miss Myčka“. Žena, která nesplní očekávání feminity, je pranýřována na symbolické úrovni¹³ a často trestána i fyzicky, což dokazují případy domácího násilí na ženách motivované „neposlušností“ žen. U mužů platí přeneseně lidové rčení, že správný muž má zasadit strom, postavit dům a vychovat syna. Měřítkem pro muže je úspěch, bohatství a „vlastnictví“ pohledné ženy. Od muže se očekává rozhodnost, odvaha a vysoká inteligence. Muž, který nesplní očekávání, stává se sice outsiderem, ale oproti ženě má jednu nesmazatelnou výhodu – je mužem. Těží z tzv. patriarchální dividendy vyplývající z principu hegemonní maskulinity, čili společenské výsady pramenící z příslušnosti k mužskému pohlaví

¹⁰ Worldometers.info. 2012. [online] Dostupné z: <http://www.worldometers.info/cz/>. cit. 14.5.2013

¹¹ Viz kapitolu 2.2. Genderové stereotypy.

¹² Andrea Günter poukazuje na to, že ženy jsou každodenně konfrontovány se symbolickým hodnocením, kdežto pro muže přísuzování přes obrazy neplatí. Neexistuje žádný symbol, který by ho reprezentoval. „Obrazy žen se vyskytují jako psychické reprezentace v hlavách lidí. Takové obrazy slouží k orientaci, plánování strategií jednání a následným morálním soudům. Takovéto obrazy jsou vysoce vyvinuté, silně ritualizované společenské projevy“ (Günter, 1999: 84).

¹³ Významný koncept popisující principy a mechanismy „trestání“ ze strany společnosti na symbolické bázi je koncept *symbolického násilí*, který tvrdí, že ve společnosti existují mocensky prosazená schémata vnímání a myšlení, jež jsou nuceni ovládati/ovládané přijmout, protože k reflexi vlastní pozice nemají jiné než mocensky určené nástroje interpretace. Podřízenost se následně jeví jako přirozená a legitimní. Častým důsledkem symbolického násilí je skutečnost, že ženy přijímají podřízenou roli vůči mužům a samy sebe hodnotí jako méněcenné, neschopné a určené k vykonávání domácích prací, k péči o domácnost, děti a rodinu. Koncept symbolického násilí používá ve svých pracích především francouzský sociolog Pierre Bourdieu (Jarkovská, 2008).

(Connell, 2002). S ohledem na výše řečené můžeme gender chápat jako očekávané charakteristiky daného pohlaví¹⁴.

K rozdělení společnosti na muže a ženy slouží drobný (doslova centimetrový) anatomický rozdíl mezi pohlavními orgány a několik biologických aspektů jako jsou způsob oplodnění, menstruace, těhotenství nebo kojení. Gender je to nebiologické, co v kultuře a společnosti vyplývá ze zmíněných anatomických a biologických rozdílů. Zkoumat anatomické rozdíly v pohlaví je biologický přístup, zkoumat rozdílné způsoby jednání a chování na základě pohlaví je genderový přístup (Goddard, Patterson, 2000).

„Genderový pohled se zaměřuje na porozumění a dokumentaci rozdílů v rolích, aktivitách, potřebách a šancích jednotlivců v závislosti na jejich příslušnosti k určitému pohlaví resp. genderu“ (Havelková, 2009: 179). Genderový přístup by nebyl úplný, pokud bychom zaměřili pozornost jen na rozdíly v pohlaví. Společnost rozlišuje své členy/členky podle série dalších kategorií – věk, rasa, etnicita, příslušnost k sociální třídě, zdraví, ekonomická síla atd. Působení kategorií se kříží a přidává se k základnímu rozdělení na muže a ženy. Výzkumy dokazují, že křížení kategorií dopadá hůř na ženy. Stávají se obětmi tzv. dvojí deprivace, když jsou například jednak chudé a jednak jsou ženami (Renzetti, Curran, 2005: 53).

Nasadě je otázka: Proč ženám škodí, že jsou ženami? Už jsem popsal, že společnost lidi rozděluje do kategorií, kdy základními kategoriemi jsou muž a žena, přidruženými věk, rasa, zdraví, majetek atd. – funguje tedy princip *diferenciace*. Ruku v ruce s diferenciací platí další princip – *hierarchizace*. Svět se dělí na mužský a ženský a základní pravidlo, které nastolily generace, je, že mužské je určující a ženské je jen odvozeno od mužského, a že ženské je méně důležité než mužské, neboli – mužské dominuje¹⁵. Ženské přístupy, ženská řešení, ženské myšlení jsou marginalizovány a zesměšňovány. Mužská dominance se projevuje ve všech oblastech života a je základním principem převládajícího patriarchy. Patriarchát je „společenské uspořádání, společenský systém, v němž muži dominují nad ženami, ženy jsou ve všech sférách sociálního a společenského života mužům podřízeny“ (Maříková, 2004: 50). Míra dominance a způsoby diferenciace se mění v čase i v místě.

¹⁴ Srovnej: Gender bývá často nazýván „sociálním pohlavím“ (Gjuričová, 1997b In Janošová, 2008) nebo „kulturním nánosem na pohlaví“. „Rod je sociální kategorií vnucenou tělu s určitým pohlavím“ (Scott, 2006: 44). Biologické pohlaví je dané, gender naučený (Talbot, 2010). Gender „je záležitostí naší individuality, je to podstatná část naší identity a zároveň je součástí sociálního světa, který určuje, co je ženské a co mužské“ (Jarkovská, 2004: 22).

¹⁵ Pokud se vrátíme k definici genderu jako souboru očekávaných charakteristik daného pohlaví, tak výzkumy například dokládají, že lidé automaticky přiřkládají pozitivní vlastnosti mužům a negativní ženám (Basow, 1986).

Obsahy kategorií maskulinity a feminity jsou jiné v různých historických obdobích a v různých kulturách¹⁶. V každém společenském uspořádání ale působí diferenciaci a hierarchizaci podle pohlaví minimálně na třech vzájemně provázaných úrovních. K jejich popisu použiji koncept genderového univerza americké filozofky Sandry Harding. Harding říká, že gender není otázkou jen konkrétních žen a mužů, ale prochází napříč společnostmi ve třech rovinách, které se vzájemně propojují a ovlivňují. První rovina je rovina symbolického univerza – jedná se o oblast jazyka, kulturních hodnot a společenských institucí, které jsou uspořádány na základě hierarchicky členěných binárních opozic. Základní opozicí je mužské-lepší/ženské-horší. Druhou rovinou je trh práce. Dělna práce je strukturovaná podle pohlaví a působí na ni hierarchie ze symbolického univerza. Ženy jsou situovány do oblasti soukromé sféry a sféry přirozené reprodukce, kdežto mužům je určena více ceněná sféra veřejného života a materiální reprodukce. Poslední rovinou jsou individuální identity. Jedinec si utváří vlastní identitu v průběhu socializace, během níž se učí principy obou výše uvedených rovin a tím je přijímá a reprodukuje (Harding, 1986). Klíčovou roli při udržování genderového univerza „v chodu“ hrají *genderové stereotypy*. Stvrzují diferenciaci podle pohlaví a dominanci mužů, pomáhají definovat očekávané charakteristiky daných pohlaví a naplňují obsahem kritéria maskulinit a feminit v jednotlivých kulturách a společnostech.

2.2. GENDEROVÉ STEREOTYPY

Na Katedře genderových studií v Brně nás jedna z vyučujících upozorňovala, že při používání pojmu genderový stereotyp v seminárních pracích, musíme být velmi obezřetní. Pojem totiž svádí k něčemu, co je samotným genderovým stereotypům vlastní – ke zjednodušování. Zmíněná vyučující nechtěla, abychom genderová studia redukovali na jediné tvrzení, že: „Ve společnosti máme genderové stereotypy a ty ženám škodí.“, aniž bychom se obtěžovali s vysvětlováním, co genderový stereotyp vlastně je, jaké má ve společnosti funkce, jak vzniká, jaké druhy stereotypů existují, jak se reprodukuje, jak přesně ženám škodí. Zkrátka nechtěla, abychom zjednodušeně předpokládali, že lidé přesně vědí, co to jsou genderové stereotypy. Pro udržování patriarchálního řádu jsou genderové stereotypy nutné a funkční. V následující

¹⁶ Srovnej: Vnímání rodu a pohlaví je proměnlivé v čase, rodová identita „je konstituovaná v čase, v procesu diskursu“ (Kiczková a kol., 2000: 7) nebo „Naše penisy a vagíny zůstávají po tisíciletí stejné, zatímco společenské postavení žen a mužů, jejich role v rodině, profese, které se považují za mužské či ženské, vlastnosti, které se přičítají mužům či ženám, ženské a mužské způsoby kráslení těla, to všechno se proměňuje v čase a v různých kulturách se liší (Jarkovská, 2004: 21).

kapitole pojednám o genderových stereotypech tak, jak to vyžadovala vyučující v Brně, protože popis genderových stereotypů bude jedním z klíčů pozdější analýzy brněnského hantecu.

Stereotyp je zjednodušený souhrnný popis, který vzniká mimo objekt, který popisuje. Genderové stereotypy jsou zjednodušené popisy toho, jak má vypadat, jak má jednat a jak se má chovat „maskulinní“ muž a „femininní“ žena (Renzetti, Curran, 2005: 20)¹⁷. Genderová studia se zabývají stereotypy, které popisují určitou společenskou skupinu a které vznikají v diskurzu kultury, z níž společenská skupina pochází nebo v níž se nachází. Ve chvíli, kdy se jedinec dostane do sociální interakce s příslušníkem/příslušnicí určité společenské skupiny, začne ho/ji vnímat na základě vlastních odkazů ke stereotypnímu popisu pro danou skupinu. Stereotypní popis je symbol, ikona, nálepka, stereo-typ, který nepominutelně putuje vedle popisovaných skupin. Pro názornou představu, tak jako u každé hi-fi zvukové soupravy stojí vedle sebe stereo-reproduktory a při poslechu vnímáte hudbu z obou reproduktorů, i když se zaměřujete jen na jeden, tak vedle každé sociální skupiny stojí ve společnosti stereo-typ, který při setkání s příslušníkem či příslušnicí dané skupiny více či méně vnímáte, používáte, odkazujete na něj.

Genderové stereotypy disponují vlastnostmi, které mají pro sociální aktéry/aktérky zásadní sociální důsledky. Stereotypy redukuje ženy i muže podle typického a normálního jedince pro danou skupinu. Předpokládá se, „že charakteristiky tvořící genderový stereotyp sdílí všichni příslušníci daného pohlaví“ (Renzetti, Curran, 2005: 20-21). U těhotné ženy například stereotypně předpokládáme, že je vdaná. Stereotypy diferencují. „Nálepkováním“ jedné skupiny ji oddělují od ostatních. Genderové stereotypy od sebe obvykle oddělují muže a ženy, mužský a ženský svět, mužské a ženské vlastnosti. Stereotypy jsou předsudečné. „Nálepkované“ skupině přisuzují vlastnosti, které předpokládáme u všech členů/členek skupiny podle předem vytvořených představ a názorů. U těhotné ženy automaticky předpokládáme nejen to, že je vdaná za muže, ale i to, že pro následující roky si plánuje rodičovskou dovolenou, během níž se bude starat o oba – o dítě i manžela. Stereotypy hodnotí. Ve chvíli, kdy jednu skupinu vyčlení, okamžitě ji řadí na některou z pozic na pomyslném společenském žebříčku. Stejně jako patriarchální řád staví mužské nad ženské,

¹⁷ Srovnej: „Genderové stereotypy jsou předsudečné představy o tom, jací/jaké mají muži a ženy být a jak se mají chovat. Snaží se muže a ženy udržet v určitých rolích“ (Jarkovská, 2004: 19).

genderové stereotypy vycházejí z předsudků o nadřazenosti mužů/mužského a ženy/ženské hodnotí jako méněcenné. U těhotné ženy neoceníme její schopnost reprodukce, ale spíš dovednost manžela uživit rodinu. Nejzákeřnější vlastností stereotypů je, že předepisují. Neustálé opakování stereotypů vede ke zdání jejich přirozenosti, danosti a neměnnosti, což vede k utvrzování pozic stereotypů i v myšlení a vnímání jedinců ze stereotypem označované skupiny. Lidé se pak snaží stereotypům přiblížit, mají tendenci naplňovat stereotypní očekávání. „Genderové stereotypizování je proces, kterým se určité chování, postoje a emoce zařazují jako přiměřené a patřičné pouze pro jedno pohlaví a dál už se pak jedná tak, jako by šlo o přirozené nebo dané odlišnosti – a nikoli o odlišnosti sociálně naučené“ (Gjuričová, 1999: 77). Těhotnou ženu ani nenapadne, že cokoliv z toho, co jsme o ní napsali, nemusí splňovat. Ona se podle stereotypního předepsání snaží naplnit společenská očekávání spojená s mateřstvím.

V patriarchální společnosti fungují stereotypy jako stabilizátory mužského řádu. Pokud jedinec vybočuje ze stereotypního popisu, následuje reakce. „Někdy se na takové případy pohlíží příznivě, častěji se však nekonformní jedinec označuje jako deviantní, abnormální či zkažený, a podle toho se s ním také nakládá“ (Renzetti, Curran, 2005: 21). Jedince, který se vymyká, čekají sankce a společenské opovržení. Těhotná žena bez manžela, která okamžitě po porodu začne pracovat, je vnímána jako sobecká kariéristka, která nezodpovědně otěhotní, a její nemanželské dítě bude trpět absencí mateřské výchovy. Uvažování o genderových stereotypech není jen planým popisem „neškodných“ mechanismů patriarchálního řádu. Jedním z důsledků stereotypního uvažování je diskriminace, a to na všech třech rovinách genderového univerza Sandry Harding¹⁸. Ukážeme si to na případě nám už dobře známé těhotné ženy. Výchova dětí a starost o domácnost jsou stereotypně považované za ženskou povinnost a zároveň jsou společností podceňované¹⁹. V symbolickém univerzu proto nazýváme období, kdy jsou ženy po porodu s dítětem doma rodičovskou dovolenou. Mužům na trhu práce poskytuje společnost vyšší plat, protože ženy jsou na dovolené a oni musí živit rodiny. Ženy si ovšem doma zdaleka nepřipadají jako na dovolené, se společenskou představou o jejich funkci v domácnosti se neztotožňují a v rovině individuální identity jsou se společností v konfliktu. Na jednom jediném aspektu sociálního života vidíme trojí diskriminaci – hodnotovou, platovou a psychickou.

¹⁸ Viz kapitolu 2.1. Gender – úvod do problematiky.

¹⁹ Viz kapitolu 2.2.2. Žena jako bytost pasivní a soukromá

Pro genderový přístup jsou důležité stereotypy, které tematizují vztahy mezi muži a ženami a roli mužů a žen ve společnosti. V následujících dvou kapitolách vymezím pět genderových stereotypů, jejichž stopy budu hledat v hantecu.

2.2.1. ŽENA JAKO NÁSTROJ REPRODUKCE A SEXU

Žena je v patriarchálním řádu poměřována mužskými hodnotami, kterými jsou: sexuální přitažlivost, sexuální oddanost a schopnost reprodukce. Žena musí být dostatečně krásná, sexuálně oddaná manželovi a schopná rodit děti (nejlépe syny). „Ženy jsou dlouhodobě redukovány na pouhé objekty mužské touhy“ (Queeley, 2003: 14). Mohou se měnit parametry krásy a věrnosti, různé je zapojení rodičů do výchovy dětí, ale plodnost žen je i z biologického hlediska brána vždy jako samozřejmost. Pro některé ženy jsou mužská kritéria jednak logicky zcela cizí a nechťejí se jim z vnitřního přesvědčení podřizovat, a jednak pro ženy, které by chtěly dosáhnout stereotypního ideálu, jde o velmi těžce splnitelnou misi. Prvně jmenované ženy jsou společností sankcionovány²⁰. Druhé jmenované jsou vystaveny enormnímu tlaku být vzorově krásná, sexuálně poddajná a plodná. Seběmenší nedokonalost v triumvirátu patriarchálního diskurzivního diktátu vede ženy k sebepodceňování, obviňování se a pocitům méněcennosti. Optikou genderových studií tu mluvíme o třech pojmech, které jsou pro feministický přístup k uspořádání vztahů mezi muži a ženami klíčové: mýtus krásy, pornografie a mateřství.

Mýtus krásy²¹ je pojem, který označuje společenský tlak na fyzickou podobu žen. „Mýtus krásy nám namlouvá, že kvalita zvaná 'krása' objektivně a univerzálně existuje. Ženy ji musí chtít ztělesňovat a muži musí chtít vlastnit ženy, které ji ztělesňují“ (Wolf, 2000: 13-14). Útlak pramenící z mýtu krásy je založen na základních dvou principech patriarchátu, které jsem už popsal – diferenciaci a hierarchizaci²². Odděluje krásné ženy od ne-krásných a krásné považuje za hodnotnější. Každá kultura si vytváří vlastní stereotypní představy o dokonalé kráse. V kultuře západní Evropy převažují stereotypy vysoké, štíhlé, mladé ženy

²⁰ Viz kapitolu 2.2. Genderové stereotypy.

²¹ Lze použít i termín 'diktát krásy'.

²² Pierre Bourdieu hovoří o 'somatizaci nadvlády'. Jde o pojem, kterým Bourdieu poukazuje na skutečnost, že v průběhu genderové socializace se muži a ženy učí odlišnému užívání těl. Způsoby užívání těl vycházejí z uspořádání symbolického univerza, o něž se opírá patriarchální řád. Například muži chodí vzpřímeně, aby demonstrovali svoji maskulinitu, ženy naopak svými pohyby a gesty dokazují svoji „bezvýznamnost“. Rozdílné užívání těl, které vychází z kulturních tradic, se následně jeví jako přirozený rozdíl mezi muži a ženami (Bourdieu, 2000).

s dlouhými vlasy a velkými prsy. Vedle důsledků ve formě diferenciaci a hierarchizace, působí u diktátu krásy velmi silně i zbývající tři prvky vlastní genderovým stereotypům, které jsem popsal v úvodu kapitoly. Prvek redukující, jelikož diktát krásy redukuje ženu na tělesnou schránku, podle níž hodnotí celou osobnost ženy. Předsudečnost, která je v případě diktátu krásy dvojsečná. Pokud žena nedosahuje požadovaného fyzického vzhledu, je považována za nemocnou, bez pevné vůle a neschopnou se sebou něco udělat. Na druhé straně, atraktivní ženy vnímá okolí často jako kariéristky, které se snaží získat postavení „přes postel“, nebo jsou vnímány jako „lovkyně“ bohatých mužů²³. Předepisující prvek nutí ženy přijímat diktát krásy a pro jeho naplnění podstupovat drastické diety a plastické operace. Oboje nezřídka s fatálními následky na zdraví žen.

Pornografie je pro vztahy mezi muži a ženami zdrojem vzorců sexuálního chování. V rovině individuálních identit určuje pornografie sexualitu jedinců a jejich představy jak provozovat sex, v rovině symbolické určuje ženám společensky uznávanou, tudíž „správnou“ roli v sexuálním vztahu. Pro přirozenou²⁴ sexualitu žen není v pornografii místo. Naomi Wolf poukazuje na spojitost mezi mýtem krásy a pornografií, v jejímž důsledku se ženy staly v oblasti sexuálních vztahů trpícími oběťmi:

„Všechny výsledky výzkumů ukazují, že v důsledku sexuální revoluce mnoho žen uvízlo na mělčině a nedokáže plně zužitkovat svoji schopnost pocítit rozkoš. Ve skutečnosti vlna mýtu krásy zasáhla ženy zároveň s druhou vlnou feminizmu²⁵ a její sexuální revolucí, a tím zavinila všeobecné potlačování přirozené sexuality žen – a tak na ni ženy zanevřely. I když rozšíření antikoncepce, legální interrupce a zánik dvojité sexuální normy sexualitu téměř osvobodili, rychle ji spoutaly nové sociální

²³ Naomi Wolf poukazuje na další důsledek mýtu krásy, kterým je soupeření žen. Mýtus krásy proti sobě staví ženy krásné a „škaredé“, mladé a staré, slabé a mocné. „Mýtus krásy ve skutečnosti předepisuje jednání, ne vzhled. Soupeření žen se stalo součástí mýtu, jeho cílem je rozdělit ženy mezi sebou“ (Wolf, 2000: 15).

²⁴ Ne v esencialistickém smyslu, nýbrž ve smyslu vlastních potřeb, které žena vnímá jako své vlastní, tedy přirozené.

²⁵ Období feministického hnutí se obvykle dělí na tři takzvané vlny. 1. vlna feminizmu je datována od první poloviny 19. století přibližně do 60. let století dvacátého. Hlavní myšlenkovou linkou byla rovnost mezi všemi lidmi, feminizmus je charakterizován bojem za rovná práva pro všechny občany a občanky společnosti, bez ohledu na pohlaví. 2. vlna feminizmu trvala přibližně do 90. let minulého století a její charakteristickou myšlenkou je rozdílnost pohlaví, ale snaha o „dovornání“ šancí a práv pro ženy. Spíše než o feminizmu se také začíná hovořit o feminismech, protože začaly vznikat a uplatňovat se různé přístupy k řešení ženské otázky. 3. vlna feminizmu „poukazuje na problematičnost stanovení hranice mezi pohlavím a genderem a důležitost role, kterou v nazírání i zakoušení biologického sehrává kultura a jazyk. Projevují se snahy o rozpuštění tradiční dichotomie muž/žena. Třetí vlna feminizmu nastoluje dále například také téma prolínání a umocňování různých sociálně znevýhodňujících znaků (rasa, sexuální preference, třída apod.)“ (Jarkovská, 2008).

síly pornografie krásy a sadomasochizmu krásy, jejichž projevy opět uvalily na ženské sexuální zážitky vinu, hanbu a bolest“ (Wolf, 2000: 151).

Pornografické vzorce utvrzují muže v jejich výlučném a dominantním postavení i v oblasti sexu. Feministická kritika upozorňuje, že porno je sice morálně odsuzovaným, ale obecně uznávaným návodem pro násilí na ženách a pro ponižování žen. Odpovídá tomu způsob zobrazování žen, zacházení s ženami a prezentace násilných sexuálních praktik na ženách v pornografických materiálech. Nejznámější feministickou kritičkou pornografie je americká teoretička práva Catharine MacKinnon, která aktivně prosazuje legislativní kroky směřující k eliminaci pornografie, kterou považuje za zdroj násilí na ženách všeobecně. Také feministky v Česku chtějí formulaci, podle níž je pornografie „ohrožováním mravnosti“, nahradit formulací o „diskriminaci žen“ (Lišková, 2009)²⁶. Vystává otázka, jak může pornografie ovlivnit někoho, kdo neviděl ani sekundu pornofilmu? Feministická kritika odpovídá argumentem, že pornografie je zásadním, ne-li výlučným zdrojem principů, které diskriminují ženy v sexuální oblasti a podněcují násilné sexuální chování vůči ženám. I když se člověk s pornografií nesetká, je ovlivněn pornografickým diskurzem ve společnosti. Principy pornografie „prosakují“ do médií, do kultury, do hudby, filmů, do erotických časopisů atd. Intimní vztahy mezi muži a ženami jsou budovány na základě stereotypů produkovaných pornografickým průmyslem. Ty ovlivňují i vnímání žen jako sexuálních objektů.

Mateřství, mateřská láska, mateřská péče jsou pro ženy v podstatě povinnými atributy. Žena, která netouží po dětech, nemá ráda děti a není schopna postarat se o děti, je společností považována za úchylnou, nemocnou nebo přinejmenším za zvláštní. U muže stejné vlastnosti nevadí. Staří mládenci se těší mezi muži zvláštní vážnosti hraničící se závistí. Nemít rád děti a nestarat se o ně patří do ranku maskulinních vlastností. Naopak žena musí mít ráda děti a musí o ně pečovat. Společnost považuje mateřské atributy feminity za naprosto přirozené, protože operuje „neúprosnou“ logikou – žena má biologické dispozice rodit děti, proto je musí chtít a milovat je. Feministické historické studie ale dokazují, že kult mateřství a mateřské lásky je kulturním konstruktem „Fakt, že ženy častěji zaujímají role pečovatelek v naší společnosti je spíše důsledkem genderových stereotypů, nežli přímou reflexí jakéhokoli základního rozdílu

²⁶ Ve feministickém hnutí existují i oponentky anti-pornografické legislativy i anti-pornografického diskurzu vůbec (především z řad radikálně-libertariánského proudu feminizmu). Jejich stanovisko je, že by zákonný zákaz pornografie vedl spíše k omezení sexuálních svobod než k prevenci sexuálního útlačku a pornografii vnímají jen jako zdroj sexuálních inspirací (Lišková, 2009).

ve schopnosti pečovat mezi muži a ženami“ (Basow, 1986: 64). Feministky/feministé upozorňují, že mateřská láska není instinkt, není záležitostí pudů, ale jedná se o diskurzivní diktát s důsledky na sociální život žen. Například Ann Oakley mateřskou lásku a především povinnou péči o děti považuje za kulturní konstrukty, v jejichž rámci se předpokládá, že žena se vzdá kvůli mateřství kariéry, protože práce během mateřství je pro ženu škodlivá, a že péče o děti je pro ženu méně namáhavá než pro muže, protože žena má pro ni vlohy (Oakley, 2000). Podle Shulamith Firestone udělali muži z mateřství byznys, který sami řídí. Muži radí ženám, jak mají rodit, jak se u toho mají cítit, jak správně pečovat o děti. Rozdělení rolí při reprodukci považuje za hlavní zdroj útlaku žen (Firestone, 1970). Tři roviny genderového univerza Sandry Harding nejsou nikde tak silně propojeny jako právě v kultu mateřství. Na symbolické úrovni jsou slova žena a matka v podstatě synonyma, na trhu práce mateřství ženu výrazně znevýhodňuje²⁷, ženy přesto obrovský tlak společnosti nutí plnit roli milující a pečující matky.

Společným jmenovatelem genderových stereotypů dotýkajících se sexuality, vzhledu žen a reprodukce je normativní heterosexuality. Jde o obecně šířený předpoklad, že jen heterosexuality je správnou, přirozenou a „normální“ formou sexuality. Předpoklad, který vychází z kulturně ustavené potřeby reprodukce, jako jedné z hlavních funkcí soužití dvou lidí. Rodinu podle tohoto kulturního konstruktů tvoří muž, žena a děti. Kdokoliv nedodrží heterosexuální triádu pohlaví, genderu a touhy, čelí společenským regulacím a sankcím. Normativní heterosexuality není jen maticí pro „správný“ sexuální a rodinný život, ale je zdrojem mužské dominance (Butler, 2003, Rich, 1980). V symbolické úrovni se normativní heterosexuality projevuje nejčastěji hanlivým pojmenováním a urážením homosexuálů a leseb. Jonathan Culler píše:

„Síla urážky „Teplouši!“ nevyhází ze záměru nebo autority mluvčího – jím je s největší pravděpodobností nějaký hlupák, kterého poškozená osoba vůbec nezná -, ale ze skutečnosti, že pokřik „Teplouš“ opakuje hanlivé pokřiky minulosti, interpelace či akty oslovení, které produkují homosexuální subjekt prostřednictvím opakovaného hanobení či zavržení (zavržení spočívá v tom, že je něco vnímáno jako společensky nepřijatelné)“ (Culler, 2002: 114).

²⁷ Jedním z nejčastějších projevů diskriminace mateřství na trhu práce je snaha zaměstnavatelů/zaměstnavatelek zjišťovat, zda uchazečka o zaměstnání neplánuje dítě.

Normativní heterosexuality je produktem mužské dominance a pro feministickou kritiku důvodem potlačování ženské sexuality. Například Luce Irigaray říká, že ženská sexualita byla vždy odvozována od té mužské a tak, aby mužům vyhovovala. Z žen jsou jen nástroje pro ukojení vášní a tužeb mužů (Irigaray, 1985). Vymanit se z mužského diskursu o ženských tělech vyzývá Helene Cixous (Cixous, 1995). Ženy-lesby jsou v normativně heterosexuálním řádu považovány za méněcenné, stejně jako homosexuálové.

Dalším projevem normativní heterosexuality je vnímání žen jen jako sexuálních objektů, které se musí podřítit „přirozené“ mužské sexuální touze. „Sexuální zájem o 'opačné pohlaví' je v rámci tohoto diskursu konstruován jako jedna z hlavních determinant fungování společnosti, jejíž danost je, podobně jako u biologizujícího diskursu, natolik evidentní, že se zdá nemožné a nelegitimní o ní pochybovat“ (Zábrodská, 2009: 108). Pro heterosexuální diskurz je také typická neustálá snaha hodnotit vzhled žen. „Ženský subjekt představuje sexuální objekt mužského pohledu, zatímco mužský subjekt je posuzovatelem atraktivity ženského těla“ (Zábrodská, 2009: 109).

2.2.2. ŽENA JAKO BYTOST PASIVNÍ A SOUKROMÁ

V jednom z dílů populárního amerického kresleného seriálu Simpsonovi zvolal Homer Simpson v nebezpečné situaci: „Zemřu jako muž!“. Říkal jsem si v tu chvíli, jestli vůbec někdy v historii literatury a filmu zazněl výkřik: „Zemřu jako žena!“ a co by vlastně takový výrok znamenal, co by v sobě nesl za význam? Význam zvolání „Zemřu jako muž!“ je v naší kultuře jasný. Muž umírá po boji s nepřítelem, čímž prokáže svoji statečnost, hrdinství, odvahu, sílu, charakter a znovu dokáže, že jen muži jsou hodni vyznamenání a úcty. Jak umírá „pravá žena“ ale popsat dost dobře neumím. Zřejmě by šlo o úmrtí ve stylu Babičky Boženy Němcové. Doma, v pokročilém věku, po celoživotní dřině na poli i v domácnosti, s puncem moudré ženy-matky nebo hůř „staré panny“. Možná trochu morbidní příklad přesně ukazuje, jakou roli, jakou pozici ve společnosti podle genderových stereotypů mají mít muž a žena. Muž je osobou aktivní, žena pasivní. Muž vede války, souboje, čelí nebezpečí, žena je upoutaná doma, pečuje a stará se o dobré vztahy.

Se stereotypem o „přirozené“ aktivitě mužů a pasivitě žen jde ruku v ruce stereotyp o veřejné roli muže ve společnosti a o soukromé roli ženy. Klíčový vliv na utváření soukromé pozice žen v domácnosti měl vznik měšťanské společnosti v 19. století v Evropě, kde vznikl

model muže-živitele rodiny. Vznikla tzv. střední třída, kterou tvořili učitelé, úředníci, profesori a jejich plat dostatečně pokrýval potřeby celé rodiny. Na rozdíl od rolnických rodin, kde žena vykonávala těžké a důležité práce pro chod domácího hospodářství, a kde odchodem ženy hrozil pokles životní úrovně rodiny, když odešla žena z měšťanské rodiny, nic se nedělo, protože rodinu živil muž. Začala dělba práce na mužskou-veřejnou a ženskou-v domácnosti, přičemž domácí práce nebyla zdaleka tak hodnotná (Frevert, s.d., Jarkovská, 2004). Měšťanská společnost uvěznila ženy do izolace domácí sféry, a muži začali rodinu používat jen jako zázemí pro své veřejné aktivity – politiku, sport a zábavu. Dozvuky původního rozdělení rolí v měšťanských rodinách přetrvávají dodnes ve všech třech rovinách genderového univerza. V symbolické rovině například existuje silné spojení žena-úklid. Drtivá většina reklam na úklidové prostředky operuje s tímto spojením. Povinnost uklidit byt nebo dům si ženy berou za svou; jeden z březnových dílů pořadu Sama doma v České televizi začaly například obě moderátorky povzdechem, že je opět čeká každoroční jarní úklid²⁸. Kruh se uzavírá na trhu práce, kde je ženami obsazována málo placená a podřadná profese uklízeček.

2.2.3. SHRNU TÍ

Základními principy fungování androcentrické společnosti jsou diferenciac e a hierarchizace provázená mužskou dominancí. Diferenciace pramení z biologických rozdílů, hierarchizace má původ v kultuře. Genderová studia sledují, kde a jak ve společnosti oba principy vznikají, kde se spojují a jaké mají důsledky pro jedince či skupiny. Západní společnost funguje na principech patriarchátu, kde platí, že vše mužské je považováno za výchozí, určující a lepší než ženské. V jednotlivých kulturách a společnostech je „genderový mix“ diferenciac e a hierarchizace na základě pohlaví, ale i rasy, věku, zdraví, etnicity, příslušnosti k sociální třídě a mnoha dalších kritérií rozdílný.

Popsal jsem genderové stereotypy a jejich nenahraditelnou funkci pro fungování a stabilizaci patriarchátu. Uvedl jsem šest základních stereotypů, podle kterých společnost posuzuje ženy, vnímá vztahy mezi muži a ženami a určuje role mužů a žen ve společnosti. Jedná se o stereotypy:

²⁸ Česká televize. 1996-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1148499747-sama-doma/213562220600037/>. cit. 14.5.2013.

- 1) Žena musí být krásná
- 2) Žena je sexuální objekt
- 3) Žena musí být matka
- 4) Žena je pasivní bytost
- 5) Správná sexualita je heterosexuality

Projevy těchto stereotypů budu hledat při analýze hantecu.

Zastřešujícím konceptem při popisu genderových aspektů společnosti byl pro mě koncept genderového univerza Sandry Harding, podle kterého genderová nerovnost není vlastní jedincům, ale prochází napříč společnostmi třemi rovinami – symbolickou, trhem práce a rovinou individuálních identit. Pro téma diplomové práce je zásadní symbolická rovina genderového univerza, protože její součástí je jazyk jako jeden ze základních reprezentantů genderovaného světa. Jazyk je nositelem, reproduktorem i tvůrcem genderových stereotypů. Mluví stereotypy v komunikaci používají bezděčně, nevědomě a často a tím „potvrzují kulturní vzorce dané společnosti a identifikují se s nimi“ (Valdrová, 2003: 282). Na příkladu jednoho slova – dovolená – jsem ukázal, jak jazyk definuje skutečnost a dokáže ji ovlivnit v neprospěch celé skupiny obyvatelstva. Jazyk má ve společnosti a v kultuře zásadní vliv, další část diplomové práce proto budu věnovat vztahu jazyka a genderu.

2.3. GENDER A JAZYK

V předchozích kapitolách jsem popsal diferencující a hierarchizující mechanismy, na jejichž základě funguje patriarchální řád. Víme, že společnost si utváří standardy mužství a ženství, přičemž mužský standard je považován za lepší a univerzální. Mužské a ženské standardy jsou vyjádřené v genderových stereotypech; stereotypy relevantní pro téma diplomové práce jsem popsal a vysvětlil jejich fungování na základě teorie tří rovin genderového univerza Sandry Harding. Nyní vysvětlím vliv jazyka na diferencování společnosti, na zajišťování dominance mužů/mužského a na tvorbu a reprodukci genderových stereotypů. Základní definice jazyka říká, že jde o „soubor vyjadřovacích a sdělovacích prostředků vlastní příslušníkům určitého lidského společenství; je nejdůležitějším nástrojem myšlení a dorozumívání“ (Bradnová a kol., 1995: 19). V následujících kapitolách si ukážeme, že jazyk nemusí být zdaleka jen nástrojem myšlení, ale má moc ovlivňovat jednání, chování a životy

jednotlivců i skupin, a že díky jazyku si nejen rozumíme, ale může kvůli němu dojít i k mnoha nedorozuměním. Standardy mužství a ženství jsou vtisknuté do jazyka a jazyk je tvoří. Zjistíme taky, že jazyk mnoho vypovídá o společenství, které ho používá a mnoho o tvůrcích/tvůrkyních jazyka. Jazyk odhaluje i způsobuje genderovanost společnosti.

V diplomové práci uplatňuji při formulování hypotéz a v analýzách feministické hledisko. Při uplatnění feministického pohledu na jazyk záleží, z jaké perspektivy se na něho díváme. Pro Alison Lee, která zkoumala komunikaci mezi malými dětmi, je jazyk soubor zvuků, které dokážou u dětí formovat genderovou identitu. Pro Liz Yorke, která se zabývala lesbickou literaturou, je jazyk souborem svazujících pravidel. Joan Swann a David Graddol zase nahlízejí na jazyk, jako na řadu nejrůznějších stylů řeči, z nichž některé jsou hodnotnější (Mills, 1995). Ve výčtu přístupů bych mohl pokračovat. Základní tezí pro pochopení vztahu mezi genderem a jazykem je ale předpoklad, že jazyk reflektuje společnost, stav společnosti a dění ve společnosti a zároveň podobu společnosti utváří. Jazyk je zrcadlo a hýbadlo společnosti zároveň²⁹. „Feministický zájem o jazyk a gender pramení z komplexnosti role, jakou jazyk hraje spolu s dalšími sociálními praktikami a institucemi při reflektování, utváření a udržování genderových rozdílů ve společnosti“ (Talbot, 2010: 16). Feminismus zajímá, jak rozdílně muži a ženy hovoří, jak jsou ženy znevýhodňovány ve veřejném jazyce, feminismus sleduje znevýhodnění žen při interpersonální komunikaci, reprezentace maskulinity a feminity v masových médiích atd. (Talbot, 2010). Jazyk je taky klíčový komunikátor, který reflektuje a reprodukuje kulturní hodnoty společnosti a zároveň je utváří. Jazyk definuje genderová očekávání pro jeho uživatele. Jazyk je aktivním činitelem pro utváření kultury, společnosti a společenských vztahů, pozic a hierarchií. Skrze jazyk získáváme a ukládáme vědění, vlastní zkušenosti, vlastní pocity.

Jacques Lacan vystihl moc jazyka tezí, kterou shrnuje věta: „Jazyk nás 'očekává', ještě než se narodíme“ (Lacan, In Morris, 2000: 119). Jazyk podle tohoto přístupu od narození ovlivňuje sebepojetí a chování jedinců, kteří ho používají: „Jazyk pomáhá formovat hranice

²⁹ Extrémní deterministické stanovisko je, že jazyk určuje, kdo jsme a nelze s tím nic dělat. Na opačném pólu je postoj k jazyku jako „neškodnému“ a přirozeně se vyvíjejícímu zrcadlu společnosti. Škála postojů se projevuje například v boji proti genderové diskriminaci v jazyce. „Většina feministických škol ve Spojených státech tvrdí, že jazyk vytváří, stejně jako odráží realitu, a proto feministické jazykové inovace pomáhají zlepšovat společenské podmínky pro ženy. Více konzervativní postoj je, že jazyk spíše jen reflektuje realitu a jazyková reforma je neúčinná, pokud není doprovázena změnami socio-ekonomických podmínek, které také směřují k dosažení rovnoprávnosti žen“ (Treichler, 1984: 71).

naší reality. Uvědomujeme si skrze něj pravidla, klasifikujeme svět okolo nás a nakládáme pomocí jazyka se světem okolo nás. Skrze jazyk se stáváme členy lidského společenství tím, že pomocí jazyka pochopíme svět a tím, že pomocí jazyka dáváme význam naší existence v tomto společenství“ (Spender, 1980: 3). Síla jazyka je v tom, že mu všichni členové/členky společnosti rozumějí, sdílejí společné významy a hodnoty jeho slov, a tím spoluvytvářejí společenský řád. Jazyk tu není jen od toho, abychom něco řekli nebo něco napsali. Jazyk formuje lidské myšlení; není jen nečinným nástrojem pro formulaci vlastních představ, myšlenek a názorů. „Jazyk není pouze prostředek pro vyjádření myšlenek, jazyk myšlenky formuje“ (Cameron In Valdřová, 2010: 12). Jazyk má tedy performativní charakter, neboli uskutečňuje něco, co zdánlivě jen popisuje (Petřáčková, Kraus a kol., 2001: 581)³⁰. Zuzana Kiczková shrnuje: „Co je vlastně tělo mimo symbolického řádu, jazykového významu, diskurzivní praxe vymezující význam, o tom nemůžeme nic říct. Tak, jako se kategorie rodu utváří v performativní aktivitě, tak i pohlaví není lidem vlastní ve smyslu substance, ale neustále se nanovo konstituuje v opakujících se řečových aktech“ (Kiczková a kol., 2000: 7-8). Neustálým opakováním se utváří dojem přirozenosti standardů daných mužskému nebo ženskému genderu.

2.3.1. DIFERENCIACE V JAZYKU

Carol Gilligan objevila pro feministická studia mužskou a ženskou psychiku. Ženy, říká, hovoří jiným hlasem. Typická je pro ně orientace na vztahy a obava vyjádřit své požadavky. Patriarchát se podle Gilligan udržuje v chodu „zkrocením žen“; hlas žen je umlčován, zatemňován a vysmíván. „Omezováním vlastního hlasu mnohé ženy úmyslně nebo bezděčně přispívají k zachování civilizace hovořící výhradně mužským hlasem a k udržení životního řádu, který je založen na tom, že se jej ženy nezúčastní“ (Gilligan, 2001: 12). Feministické analýzy dokazují existenci rozdílů nejen mezi mužským a ženským jazykem, ale i mezi mužskou a ženskou řečí, mužskou a ženskou komunikací, a mezi tématy komunikace typickými pro ženy a muže. Vedle diference maskulinního a femininního, je v jazyce

³⁰ Performativita je jedním z klíčových pojmů genderových studií. Přinesla ho Judith Butler, podle které gender není projevem daných anatomických diferencí, ani neměnných povahových rysů a jednotlivcům/jednotlivkyním není vlastní. Jedná se o spíš o neustále se opakující ztělesňování kulturně konstruovaných představ o tom, jak se má či nemá chovat maskulinní muž a femininní žena. Ztvárňování genderu je pak vnímáno jako „přirozené“ pro muže a ženy, jako projev jejich „typických“ charakteristik. Performativita genderu tedy spočívá v tom, že gender se jeví jako výraz přirozené identity jedince, přitom je utvářen diskurzivně-normativními akty, které jsou legitimizovány neustálým opakováním a reprodukováním (Butler, 2003).

patrná dominance mužů. Foucaultovsky řečeno: Moc je všude, tedy i v jazyce, a dominující mužská moc jazyk opanovala.

Nejsnadněji a nejlépe poznatelný rozdíl mezi mužským a ženským v jazyce je ve *fonetice*. Studie dokazují rozdílný vývoj hlasů mezi muži a ženami. Nejde jen o biologický předpoklad k určité síle a hloubce/výšce hlasu, ale jde rovněž o vliv psychiky a výchovy. Když volám domů svým dětem, nikdy nejsem stoprocentně schopný určit, kdo zvedl telefon. Zvláště u mladšího syna (10 let) a dcery (12 let) se pletu pravidelně. Poměrně snadno poznám po hlase až nejstarší dceru (15 let). Moje tápání u mladších dětí ukazuje, že nemáme vrozenou typickou mužskou nebo typicky ženskou barvu hlasu. Hlasové orgány se začínají výrazně profilovat až v pubertě. Další výzkumy ukázaly, že děti používají mnohem širší škálu intonací a zabarvení hlasu než dospělí, kteří ustálili svůj hlas do monotónní podoby. Přesto i dospělé ženy používají větší hlasovou variabilitu, především v interpersonální komunikaci. Střídají výšku hlasu dynamičtěji než muži, což bývá dáváno do souvislosti s údajně vyšší mírou emocionalitou u žen (McConnell-Ginet, 1983). Ženy a muži také používají, nebo lépe řečeno volí, různé intonační vzorce. Muži spíše klesavé, informativní intonace, ženy stoupavé, tázavé. To je zase spojováno s ženskou ochotou podřídit se. Robin Lakoff uvádí jako příklad situaci, kdy se muž ptá: „Kdy bude hotová večeře?“ a žena odpovídá: „Oh...kolem šesté...?“. Žena ve své odpovědi váhá a táže se, jestli je šestá hodina v pořádku, jestli to muži vyhovuje (Lakoff, 1973: 56). Ženy používají méně intenzivní nezvučný hlas. Podle feministických jazykovědců/jazykovědkyň lze udělat paralelu mezi silou hlasu a využíváním prostoru – muži mají tendenci dominovat, uzurpovat si více prostoru, více hmotných prostředků, ženy se chovají, lépe řečeno jsou nuceny se chovat, naopak (Sachs, Lieberman, Erickson, 1973, Graddol, Swann, 1983, Henton, Bladon, 1985). Je zřejmé, že stejně jako anatomické předpoklady, formují hlas jedince genderovaná kulturní pravidla a způsob socializace.

Jazykové rozdíly mezi muži a ženami poznáme nejen podle hlasových charakteristik, ale také když zaměříme pozornost na obsah komunikace. Jennifer Coates argumentuje, že ženy a muži jsou neustále v soukromé i veřejné sféře pod vlivem rozsáhle segregace a proto se vyvíjí odděleně i ženská a mužská řeč (Coates In Mills, 1995). Muži a ženy si často nerozumějí, protože muži hovoří z pozice nezávislosti a vyššího postavení, ženy z pozic

důvěrnosti a vztahů³¹. Lingvistka Deborah Tannen tvrdí, že ženy a muži patří k odlišným jazykovým společenstvím a mají odlišný styl komunikace i odlišné cíle komunikace. Odlišnou řeč mužů a žen nazývá genderlekty. Podle Deborah Tannen existují tyto rozdíly v komunikaci mužů a žen: 1) Komunikaci mužů charakterizují pojmy „nezávislost“ a „asymetrie“ – cílem jejich komunikace je získat a udržet si postavení. Komunikaci žen charakterizují pojmy „intimita“ a „symetrie“ – cílem jejich komunikace je vytvářet a udržovat důvěrné vztahy. Pro ženy je typická tzv. sblíživací řeč, pro muže tzv. řeč sdělovací. Ženy spíše podporují druhé v hovoru a naslouchají, muži se častěji uchylují k monologům. 2) Ve skupinách, kde jsou přítomná obě pohlaví, se ženy častěji přizpůsobují mužům, i když se hovoří o „ženských“ tématech, užívá se mužský styl hovoru. 3) Ženy častěji svěřují své intimní problémy ze života, ze vztahů, muži v obavě ze ztráty vážnosti o sobě neradi mluví, neradi sdělují své pocity nebo emoce. Muži nabízejí řešení problémů, ženy se spíše dál vyptávají a snaží se porozumět. 4) Muži a ženy mají oblíbená jiná témata hovorů. U mužů jsou to práce, jídlo, sport, rekreace a konflikty. U žen lidé, práce, zábava, zdraví, váha, přátelství. 5) Ženy se vyhýbají rozepřím, nesouhlasu a konfrontaci, muži i nesouhlasem či odporem mohou vyjádřit svoji náklonnost. 6) Ženy vnímají prosbu o pomoc jako posilování vztahů s lidmi. Muži se neradi ptají třeba jen na správnou cestu. 7) Ženy o sobě a svých úspěších hovoří skromněji, zdůrazňují své vady, záleží jim, aby byla zachována stejnost s ostatními. 8) Ženy očekávají jako odpověď na svou omluvu omluvu toho druhého, muži reagují na omluvu tak, že ji přijmou (Tannen, 1990). Muži také používají častěji hrubší výrazivo a „chlapácké“ řeči. „Muži více tíhnou ke slovům označujícím destruktivní činnosti, ke klení a nadávkám“ (Čmejková, 1997: 150).

Jazykovědné práce si hlavně v 60. a 70. letech začaly všimnout rozdílů v používání jazyka jak mezi ženami a muži, tak mezi rozdílnými sociálními třídami. Zajímaly se, kdo je iniciátorem a tvůrcem jazykových změn v různých socioekonomických třídách. Podle tehdejších výzkumů to byli většinou muži, z čehož teoretici/teoretičky vyvodili závěr, že „muži používají lidovou řeč častěji, důsledněji a přirozeněji než ženy“ (Orton, 1962: 15). Ze studií rovněž vyplynulo, že ženy mají tendenci víc používat formálně správný jazyk a to ve

³¹ Smythe a Meyer to ale zpochybňují. Podle nich jsou muži a ženy málo odlišní v komunikaci a vše je spíše ovlivněno pohlavím toho druhého v komunikaci, kontextem komunikace a konkrétní situací (Smythe, Meyer, 1994). Campbell Leaper zase tvrdí, že ženy i muži reagují na sdělení a chápou sdělení víceméně shodně, jen ženy měly tendenci k „aktivnímu pochopení“, tj. přitakávaly hlasitě vyslechnutým pocitům a názorům (Leaper a kol., 1995).

všech socioekonomických třídách (např. Labov, 1966). „Stejně, jak existují jazykové varianty podle geografických aspektů, jazyk variuje také vertikálně. Neboli vzdělání a socioekonomické možnosti mají vliv na jazyk jedince“ (Talbot, 2010: 18). Talbot uvádí příklad, kdy si studenti z různých částí Velké Británie v prvním ročníku na jedné univerzitě v běžné mluvě pomalu nerozumí, ale postupně všichni začnou používat podobný „studentský“ slovník a gramatiku, začnou používat sociální dialekt.

Fonetickou charakteristiku hlasu, svébytný styl komunikace a schopnost rozumět sociálnímu dialektu ze svého prostředí získává člověk v procesu socializace. Jak si všímá feministická kritika, muži a ženy na jazyku neparticipují rovnocenně. Děti jsou od narození vychovávány používat stejný jazyk dvěma různými způsoby – mužským a ženským. Cate Poynton pojmenovala maskulinní styly užívání jazyka „kontrolující mód“ a femininní styl „reagující mód“. Kontrolující mód jazyka je určen pro potřeby mužů, kteří díky němu kontrolují věci, události a dokonce i lidi, reagující mód nutí ženy jen reagovat na věci, události a jednotlivé lidi. Rodiče a učitelé/učitelky směřují děti do daných módů způsobem mluvy a volbou slov. Děti jsou od raného dětství velmi vnímavé k formám jazyka, který kolem sebe slyší. Utváří to jejich způsoby myšlení o věcech a uvažování o sobě samých (Poynton, 1990).

2.3.2. HIERARCHIZACE V JAZYKU

Poznání, že jsou rozdíly mezi mužskou a ženskou řečí a mezi ženským a mužským jazykem, nestačí. Z feministického pohledu je klíčové, že diferenciaci provází dominance. Muži, lépe řečeno mužské, ovládá jazyk i komunikaci. Padá iluze o přirozenosti jazyka. Feministická kritika vychází ze základního předpokladu: jazyk je tvořen muži, korigován muži a kontrolován muži a to skrze literární kánon³², politiku, kontrolu médií apod. Jazyk není neutrální, není rovným zrcadlem lidského vědění a lidských zkušeností. Jazyk „je hluboce zapleten do budování mínění“ a přispívá k nerovnoměrnému rozdělení moci ve společnosti i k nerovnoměrnému rozdělení hmotných statků ve společnosti (Poynton, 1990: foreword: v.). Nejde jen o to, že společnost používá mužskou variantu jazyka, ale o to, že mužská varianta je považována za pravdu (Spender, 1980). „Ženy musí používat myšlenky, které nejsou jejich

³² Literární kánon je soubor uznávaných literárních děl se silným socializačním účinkem. Podle feministek/feministů je silně androcentrický a slouží patriarchální, heteronormativní ideologii (Knotková-Čapková, B., 2010).

vlastní. Muži mají monopol na produkci názorů a myšlenek, tudíž i na vnímání reality. Ženské vnímání a názory nejsou do jazyka včleněny, tedy, realita je definována podle mužů. Jazyk nabízí jen mužské verze událostí. Reflektuje jen mužské potřeby a slova obsahují mužské předsudky“ (Talbot, 2010: 42-43). Jako příklad uvádí Talbot pojem domácí práce, který označuje činnosti, které nejsou vnímány jako práce. Mohu uvést podobný příklad s pojmem mateřská dovolená, která označuje období v životě ženy, které nemá s dovolenkovým nicneděláním mnoho společného.

Pro-mužský vývoj jazyka není přirozený³³. Do jazykových úprav zasahují mocenské instituce a struktury - univerzity, politici, právníci atd. Uvedu příklad, který nesouvisí s feministickým přístupem, abych ukázal, že problém se netýká jen nerovného postavení mužů a žen. V České republice platí Zákon o znakové řeči, který upravuje kdo, jak a kdy má právo používat a vyžadovat znakovou řeč například na úřadech, ve školách apod. Existence zákona jednak dokládá mocenský zásah do komunikace určité skupiny lidí a jednak lingvistickou nekompetenci, necitlivost a nepřesnost zákonodárců/zákonodárkyň. Korektnější by byl totiž název Zákon o znakovém jazyku, protože neslyšící většinou nemluví (Hejlová, Šidák, 1999: 9). Jana Valdřová upozorňuje, že snahy upravovat například rody slov sahají už do 4. století (Valdřová, 2003). Mocenské snahy upravit formu jazyka a způsob jeho používání vycházely z potřeb patriarchálního řádu. „Jazyk doslova lobuje pro mužské pohlaví“ říká Valdřová (Valdřová, 2003: 281). Gramatikové v 18. století například záměrně určili mužské jako nadřazené ženskému, aby vyjádřili, že mužské je vždy vyšší a lepší než ženské (Renzetti, Curran, 2005). Vycházeli z předpokladu, že stavět ženské nad mužské by bylo proti řádu, proti přirozenosti. Dalším příkladem mocenského zásahu do jazyka je zavedení generického maskulina v polovině 19. století nařízením britského parlamentu, které mělo zajistit úsporu místa v soudních spisech³⁴.

Rovněž v jazykové komunikaci, tedy při používání jazyka, dominují muži – jejich názorům je dáván větší zřetel a vážnost. Hovory žen bývají zlehčovány jako klepání a drbání. Muži určují pravidla a standardy komunikace. Pro ženy je pak velmi obtížné se prosadit v komunikaci, což může být fatální pro jejich společenské i pracovní postavení. Ženy se ocitají v pasti, protože kdyby převzaly mužský model řeči a jazyka, budou okamžitě obviněny

³³ Vždyť i sama snaha o nastolení genderové rovnoprávnosti v jazyce „je umělá“. Vzniká pod tlakem ženských hnutí a feminismu.

³⁴ Více o generickém maskulinu viz kapitolu 2.3.3. Jazykový sexismus.

ze ztráty ženskosti, a když používají ženský styl řeči a jazyka, jsou považovány za hysterky a méněcenné (Coates In Mills, 1995). Znovu se nám tady projevuje vliv jazyka ve třech rovinách genderového univerza. Ženy jsou na symbolické úrovni odkázány k upozaděné roli v komunikaci, na trhu práce se proto těžko prosazují do vedoucích pozic a v rovině individuální identity je tlak společnosti nutí mluvit nepřirozeně – ženy musí potlačovat svůj přirozený³⁵ hlas. Feministický přístup k jazykové komunikaci zkoumá, jak muži utvořený a následně obecně používaný jazyk ženy uráží, zneviditelňuje a ponižuje. Popíšu teď několik „jazykových prohřešků“ vůči ženám, které jsou pro feministickou kritiku i pro téma diplomové práce relevantní.

Projevem mužské dominance v jazyku jsou jazykové rituály – ustálená spojení slov, ustálené fráze, kterými jazyk reaguje na danou sociální situaci, na daný sociální jev, na sociální interakci. Stejně jako stereotypy, jazykové rituály napomáhají udržovat diferenciaci a hierarchizaci společnosti. Existují jazykové rituály pro muže a pro ženy, které jsou v nich utvrzovány ve femininních, podřadných nebo pohrdání hodných pozicích. Valdřová například uvádí posměšný hodnotící povzdech „Žena musí mít vždy poslední slovo!“ nebo genderově zabarvenou galantní pobídku „Dámy mají přednost.“ místo neutrálního „Běžte, prosím.“ (Valdřová, 2004). Ženy na jazykové rituály reagují bez pohoršení³⁶, protože neustálým opakováním a historickým ukotvením získávají jazykové rituály „punc“ přirozenosti.

2.3.3. JAZYKOVÝ SEXISMUS

Společným rysem genderových „faulů“ v jazyce je **jazykový sexismus**. Jedná se o způsoby, jimiž „jazyk prezentuje jedno pohlaví, a to téměř bez výjimky ženy, jako méněcenné“ (Renzetti, Curran, 2005: 176). Projevem sexismu je symbolická diferenciacie světa na mužský a ženský. Jazykový sexismus vede k ignorování a ponižování žen, ženám jsou určovány okrajové pozice ve společnosti a identita a postavení ženy jsou odvozovány od muže. Příkladem mohou být pravidla pro užívání jmen po svatbě. V Anglii přebírá vdaná žena křestní jméno manžela, takže na pozvánce na společenskou akci stojí: „Pan a paní John Jones“, nikoliv „Pan a paní John a Mary Jonesovi“. Záměrně jsem v příkladu uvedl Jonesovi,

³⁵ Přirozený opět ve smyslu ženě blízký, nikoliv biologicky daný.

³⁶ Výjimkou je jedna z vyučujících genderových studií na Masarykově univerzitě, která na oslovení „Slečno“ reaguje důraznou domluvou, že dotýčný hazarduje, když se opovažuje tematizovat její hodnotu na sňatkovém trhu.

protože přechylování příjmení na –ová nebo označení páru s koncovkou –ovi vyjadřuje v českém jazyce podle feministické kritiky vlastnický vztah muže k ženě. Valdrová doplňuje: „Přechylování názvů osob není pouhou otázkou mluvnických pravidel. Je jazykově sociálním fenoménem, ovlivňujícím vnímání skutečnosti. Kultura genderově vyváženého vyjadřování se týká žen i mužů a neměla by být chápána jako pouhé připojování ženských přípon k mužskému jazykovému tvaru“ (Valdrová, 2012: 120). Boj proti jazykovému sexismu bývá označován za malicherný a nemístný v optice skutečného násilí na ženách nebo jejich ekonomicky tíživé situaci. Jenže je nutné si uvědomit, že „jsou-li ženy snižovány, nerovnoprávně označovány a často jazykem ignorovány, neslouží to jen k reflexi jejich druhotného postavení v naší společnosti, ale k jeho posílení“ (Renzetti, Curran, 2005: 178).

O generickém maskulinu už jsem se zmínil. Jedná se o sexistický jazykový princip, podle kterého se mužský výraz používá k označení všeobecného a k označování skupin všeobecně³⁷. „Zatímco ženský rod je v oblasti pojmenování živých bytostí vždy příznakový – feminina v oblasti pojmenování označují bytosti ženského rodu, mužský rod je nepříznakový: maskulina mají jak roli rodově specifickou, mužskou, tak rodově neutrální, generickou, kdy označují lidské bytosti vůbec“ (Čmejrková, 1997: 147). Jak podotýká Čmejrková je to možná přijatelné vědecky, ale ne společensky³⁸. Generickým maskulinem jazyk „říká ženě, že je dodatečným nápadem, jazykovou variantou“ (Butler, Paisley, 1980: 50). Vliv generického maskulina se v jednotlivých jazycích liší. Například v češtině je problém mnohem výraznější než např. v angličtině. V angličtině „members of society“ je mnohem genderově neutrálnější než české „členové společnosti“. Používání generického maskulina se jeví jako přirozené, jako výsledek přirozeného vývoje jazyka. Feministické analýzy to vyvracejí. „Pravdivost generické reference maskulina dlouho neměl kdo ověřovat. Ženy-badatelky vstoupily do jazykovědy teprve od dob tzv. druhé vlny feministického hnutí v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století“ (Valdrová, 2003: 280). Valdrová upozorňuje, že generické maskulinum není odvěkou součástí jazyka. Je to mocenský akt, uplatněný v posledních dvou stoletích. Britský parlament například zavedl generické maskulinum do úředního jazyka výnosem z roku 1850:

³⁷ Paradoxní je, že z biologického hlediska je „normou“ žena, protože pokud lidský zárodek kolem osmi týdnů stárí začne produkovat dostatek „mužského“ hormonu testosteronu, začnou se vyvíjet mužské pohlavní orgány, pokud ne, pokračuje vývoj „normálně“ a vznikne vagina (Talbot, 2010).

³⁸ „Různými metodami bylo opakovaně zjištěno, že není -li specifikováno pohlaví a pokud jsou ženy 'zahrnovány' pod mužský jazykový tvar (např. studenti, vědci apod.), navozuje tento způsob označování osob představu muže“ (Valdrová, 2010: 11).

„Budiž nařízeno, že ve všech zákonech se dál užijí slova v mužském rodě, která zahrnou i ženy, a množné číslo zahrne i jednotné a jednotné zahrne množné. Pokud nastane opak, budiž to výslovně zmíněno“³⁹.

Generické maskulinum je normováno i neformálními akty. Například první habilitantka na Moskevské univerzitě téměř o titul přišla, protože příslušný ministr usoudil, že označení docent je výlučně mužské (Valdrová, 2003). Událost dokazuje, že formální úprava jazyka má reálný vliv na životy žen a na jejich postavení ve společnosti. „Nadužívání maskulina napomáhá udržovat genderové role v 'tradičním' pojetí a zneviditelňuje podíl žen na chodu společnosti. (...) Lingvistika i filozofie, jejichž zástupci byli až do poloviny dvacátého století v drtivé převaze muži, se tak podílela na kanalizaci genderové hierarchizace světa podle potřeb a představ dominantního pohlaví“ (Valdrová, 2003: 279, 281). Když se vrátíme k příkladu se Zákonem o znakové řeči, uvědomíme si znovu, že mocenské zásahy do jazyka nejsou imunní vůči chybám, přehmatům, necitlivostem a především vůči mužské dominanci.

Mnoho slov mělo původně v jazyce neutrální konotace a až spojením s femininním získalo hanlivý nádech. Tomuto procesu, který je součástí širšího problému jazykového sexismu, se říká sémantická derogace. „Lexografové uvádějí, že jakmile se určité slovo nebo termín začne spojovat s ženou, často získá sémantické vlastnosti, které odpovídají sociálním stereotypům a hodnocením žen jako skupiny“ (Smith, 1985: 48). Vezměme si například označení malířského nebo čisticího nástroje „štetka“. Ve spojení s ženou dostává slovo „štetka“ naprosto odlišný a především hanlivý význam. Častým jevem je také spojování nejhanlivějších výrazů se starými ženami - jde o tzv. agism – např. „stará rašple“, „stará přezla“, „babizna“, „vyzobaná slunečnice“ apod. „Diskriminace na základě věku se často se sexismem kombinuje a znevýhodnění žen v naší společnosti se tak zdvojnásobuje“ (Renzetti, Curran, 2005: 176)⁴⁰. Přímé přehlížení, trivializování a odsuzování žen se nazývá symbolickou anihilací. Anihilace má nejen genderový podtext, ale k anihilaci dochází i z hlediska rasového, etnického, sociálního postavení, věku nebo sexuální orientace a fyzických

³⁹Originál výnosu je dostupný zde:

<http://books.google.cz/books?id=6J5bAAAAQAAJ&pg=PP26&lpg=PP26&dq=%22That+in+all+Acts+to+be+hereafter+made+Words+importing+the+Masculine+Gender%22&source=bl&ots=5mr-ITwrg2&sig=yL0kxYYRBU6pSM2dJEIHkx0jszo&hl=cs&sa=X&ei=lbZJUbxVBS75sgam1oDQAw&sqi=2&ved=0CCsQ6AEwAA#>

⁴⁰ Viz kapitolu 2.1. Gender – úvod do problematiky.

schopností (Renzetti, Curran, 2005). Symbolické anihilaci jiných než heterosexuálních jedinců jsem se už věnoval. Jonathan Culler nám ukázal⁴¹, že v symbolické úrovni se normativní heterosexualita projevuje nejčastěji hanlivým pojmenováváním a urážením homosexuálů a leseb – nadávky typu teplouš, buzík, buzna apod. Dostáváme se k tématu, které je pro analýzu hantecu důležité – vztah jazyka a lidské sexuality.

2.3.4. JAZYK A SEXUALITA

Lidé chápou, vnímají a utvářejí svoji sexuální identitu prostřednictvím jazyka. A jazyk je, jak jsme prokázali feministickými analýzami, nástrojem patriarchálního řádu. Také jsme ukázali, jak je sexualita patriarchální společností tříděna a hierarchizována – normou je heterosexualita a ženy jsou považovány za nástroj reprodukce a sexuálního potěšení pro muže. „Sexualizace společnosti se uskutečňuje na širokém poli a stabilizuje 'pořádek mezi pohlavími', tj. sexualita v principu slouží k zachování řádu dvou pohlaví“ (Guthová, 2000: 11). Jazyk patriarchální uspořádání sexuality kopíruje a tvoří zároveň.

Na výzkum sexualit se ve feministických studiích zaměřují především queer⁴² studie, které zkoumají, jak jsou konstruovány a měněny sociální konstrukty o sexualitě. Dokazují, že naše současné vnímání sexuality je založeno na binárním rozdělení sexualit, které stavíme proti sobě - na heterosexuální proti homosexuální. Queer studie také zkoumají, jak je mocensky tato binarita držena při životě a fixována a jak jsou trestány touhy a identity, které nezapadají do modelu heterosexualita vs. homosexualita (McRuer, 2002). Jazyk aktivně působí při formování „správné“ femininní a maskulinní identity a staví jednotlivé sexuality do asymetrické opozice. „Genderová binarita mezi maskulinním a feminním je lešením, které pomáhá udržovat na vrcholu heterosexualitu“ (Sinfield, 1994: 169, In Richardson, 2009). Feministická kritika si všímá, že jazyk dehumanizuje a marginalizuje ženskou sexualitu a nekonformní sexualitu. Vrací nás to k pojmům sémantická derogace a symbolická anihilace. Ženy jsou v jazyce často označovány pojmy pro předměty nebo zvířata a tyto pojmy získávají spojením s femininní sexualitou hanlivé a posměšné konotace – už zmíněná „štetka“ nebo „čubka“, „roštěnka“, „mladý maso“ atd. Pro homosexuály se vžila hanlivá označení „bukvice“, „čtyřprocentní“, „řit'opich“ atd. Ceila Kitzinger zase analýzou hovorů jedné z

⁴¹ Viz kapitolu 2.2.1. Žena jako nástroj reprodukce a sexu.

⁴² „Pojem používaný pro osoby, jejichž sexuální orientace (gayové a lesby), sexuální identita (transsexuálové) či genderová identita (transgender) se odlišuje od společenské normy“ (Havelková, 2009: 179).

krizových linek ve Spojených státech zjistila, že označení manžel/manželka má úplně jinou váhu než označení přítel/přítelkyně. Když volal někdo s problémem, že ho opustila manželka a má depresi, operátor/operátorka okamžitě reagovali bez dalšího vyptávání. Kdežto když se ozval někdo, že ztratil přítele, operátor/operátorka se ptali, proč volá on/ona a ne někdo z rodiny (Kitzinger, 2006). Pro homosexuální a lesbické páry to bylo urážející a ponižující.

Performativní charakter jazyka v rovině individuálních identit mocně ovlivňuje lidskou sexualitu. Síla performativity je v každodenním používání a opakování jazyka. Už jen obligátní „Je to holka!“ vyřčené u porodu, rýsuje novorozeněti jeho budoucí identitu a hlavně očekávání jeho sexuality. „Nastartuje to u dítěte komplexní, celoživotní proces 'zženšťování'“ (Butler, 1993: 232). Dalším příkladem, jak jazyk dokáže otřást identitou jedince, může být úryvek z příběhu Calliope Stephanides, který popsal v knize „Hermafrodit“ americký spisovatel Jeffrey Eugenides. Calliope se narodila jako biologická žena, ale hormonálně jako muž. V kapitole „Když se člověk najde v encyklopedii“ popisuje, jak v hovoru svého lékaře zaslechla slovo „hypospadias“ a nevěděla, co znamená. Šla do knihovny, kde se v encyklopedii přes synonyma „eunuch“ a „hermafrodit“ dostala až k synonymu „zrůda“.

„Na okamžik tak Callie sama sebe viděla. Jako nahrbené, otrhané stvoření postávající na okraji lesa. Jako hrbatý svlačec vystrkující hlavu z ledového jezera. Oči jí zalily slzy, písmenka se začala rozmazávat, načež ona odvrátila hlavu a vyběhla z knihovny na ulici. (...) Websetrův slovník na ni volal Zrůdo! Zrůdo!“ (Eugenides, 2009: 416).

Jazykové označení a s ním spojená symbolika a konotace mají tedy vliv na identity, jednání a chování lidí jimi označených. Nacházíme tady paralelu s genderovými stereotypy⁴³. Stereotypy jsou taky zjednodušujícími „nálepkami“ pro určité skupiny lidí a taky ovlivňují identity příslušníků/příslušnic stereotypně označovaných skupin. V jazyce plní funkci „nálepek“ slova, respektive symboly a významy, které za slovy existují.

2.3.5. SHRNUÍ

Kritiku patriarchálního řádu společnosti z kapitoly Gender a společnost můžeme použít i na jazyk. Jazyk je diferencující a hierarchizující. Michael Alexander Kirkwood Halliday nazývá

⁴³ Viz kapitolu 2.2. Genderové stereotypy.

jazyk „sociální sémiotikou“, což znamená, že jazyk je znakem společnosti a obsahuje znaky odkazující na fungování společnosti (Poynton, 1990). Pro feministické studie je jazyk „lakmusovým papírkem“, který v symbolické rovině identifikuje hierarchie a genderové nerovnosti ve společnosti. V rovině individuálních identit můžeme najít v procesu utváření maskulinního nebo femininního genderu mnoho důkazů a stop působení jazyka.

Ukázali jsme, že existuje rozdíl mezi mužským a ženským jazykem, mezi mužskou a ženskou komunikací a hlavně, že mužské v obou rovinách dominuje. Na základě zjištěných principů diferenciací a hierarchizace v jazyce, budu analyzovat hantec. Zjistím, jestli v něm existuje mužská dominance, odlišný přístup k ženám nebo k nenormativním sexualitám, jestli jsou v hantecu ženy ponižovány, jestli jsou vykreslovány podle genderových stereotypů.

Při analýze použiju následující kategorie, popsané v této kapitole:

- Generické maskulinum
- Sémantická derogace
- Symbolická anihilace
- Agism

Na základě těchto kategorií budu zkoumat co nebo koho hantec označuje a jak to/ho/ji/je označuje. Předpokládám, že hantec se projeví jako specificky mužská mluva se specificky mužskými tématy. Žena bude v hantecu odkazována ke své sexualitě, bude hanlivě označována, stejně jako příslušníci/příslušnice nenormativních sexuálních skupin. Leccos o mužském charakteru hantecu prozradí kapitola Historie hantecu, v následující Empirické části diplomové práce.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

V Teoretické části jsem popsal, jaká jsou genderová, resp. feministická východiska při zkoumání sociálního světa, uvedl jsem, jaké genderové stereotypy jsou přítomné ve společnosti, kultuře či literatuře a vymezil jsem vztah genderu a jazyka. Stanovil jsem základní pojmy, se kterými budu pracovat na základě metodologických východisek, které popíšu v následující kapitole. Další kapitolu věnuji historii hantecu a prvním poznatkům o jeho genderovanosti. Nakonec představím vlastní výzkum hantecu a závěry, které z něj plynou.

3.1. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Cílem mé práce je porovnat, jak jsou v hantecu zobrazovány ženy a muži a zjistit, zda hantec reprodukuje genderové stereotypy o ženách a používá prostředky jazykového sexismu. Úkolem výzkumu bude najít projevy jazykového sexismu a genderových stereotypů ve slovnících i textech v hantecu. Vedle porovnání mezi zobrazováním žen a mužů chci srovnat sledované ukazatele v průběhu historického vývoje hantecu. K analýze použiju slovníky a texty z období 20. a 30. let minulého století a současné slovníky a texty.

Pro zjištění odpovědí na dané otázky jsem zvolil kvantitativní výzkumnou metodu obsahovou analýzu, jak ji popisuje Helmut Scherer⁴⁴. Metoda je vhodná pro ověřování vědeckých teorií a „zadání výzkumu může tedy vycházet z teoretických úvah a ze stávajících výsledků šetření nebo z praktického či kritického zájmu o přesné znalosti mediálních obsahů“ (Scherer, 2011: 32). Vědeckou teorií je v mém případě genderová lingvistika⁴⁵ a na zkoumaný obsah budu nahlížet optikou feministické kritiky jazyka. Budu hledat projevy jazykového sexismu a genderových stereotypů.

Jednotlivé fáze obsahové analýzy popisuje Helmut Scherer takto: Výzkumné téma – operacionalizace (vypracování metody, která umožní odpovědět na zadání výzkumného tématu) – plánování a organizace – přípravná a ověřovací fáze – sběr dat – vyhodnocení. (Scherer, 2011: 31). Výzkumné téma jsem určil na začátku kapitoly. Prvním krokem

⁴⁴ „Obsahová analýza je kvantitativní výzkumnou metodou pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek“ (Scherer, 2011: 30).

⁴⁵ Viz kapitolu 1. Úvod.

operacionalizace je zpravidla vymezení výběrového souboru šetření. Nejprve musím rozhodnout, jaké texty budu rozebírat, potom jaké obsahy v nich budu analyzovat, za třetí za jaké časové období budu obsahy sledovat a nakonec musím specifikovat mediované obsahové jednotky (Scherer, 2011: 35). Do výzkumu zahrnu dvě publikace o hantecu – *Brněnská plotna* a *Velký slovník hantecu* – a soubor povídek v hantecu dostupných na internetové stránce www.hantec.cz. Jedná se o reprezentativní vzorek dosud publikované produkce v hantecu a o hantecu. Závěry diplomové práce proto budou platné pro hantec produkovaný autory zkoumaných slovníků a textů. Jak upozorňuje odbornice na hantec z brněnské Filosofické fakulty Marie Krčmová: „Malá skupina autorů, kteří se sami chápou jako nositelé hantecu, může zobrazovat nejen skutečný stav mluvy existující ve skupině, ale i svou představu o tom, co je její normou. A jejich text je čten jinými nositeli sociolektu (i když nejen jimi), což může, ale nemusí být pro individuální představu pisatele korigující“ (Krčmová, 2005: 95).

Prvně jmenovaná kniha je z roku 1929 a jejím autorem je muzikolog a publicista zabývající se fonetikou a logopedií Otakar Nováček⁴⁶. Jedná se o první dochovanou publikaci, v níž nalezneme ucelený slovník s výrazy brněnské hantýrky. *Velký slovník hantecu* z roku 2002 je zatím poslední vydanou knihou, která obsahuje komplexní slovník hantecu. Analýze podrobím slovníky hantecu, které jsou součástí publikací. Vybrané slovníky jsou dostatečnou reprezentací hantecu v jeho původní podobě i hantecu v jeho moderní variantě. Zvolené lexikální řady považuji za dostatečně rozsáhlé a o povaze hantecu vypovídající texty, které mi navíc umožní vysledovat historické vývojové posuny v hantecu. Výběr slovníků vychází také z doporučení Marie Krčmové, která mi poskytla cenné rady a vlastní seznam lexikálních zdrojů.

Reprezentativním vzorkem pro analýzu textů byl soubor 36 povídek od sedmi autorů na webu věnovaném hantecu www.hantec.cz. Jednu povídku, sedm krátkých dialogů (maximálně o třech větách) a šest krátkých básniček či popěvek obsahuje i Nováčkova *Brněnská plotna*. K hantecu přistupuji z pozice feministické kritiky. Jednotkami, které podrobím analýze, budou proto slova, slovní spojení nebo fráze, které označují ženy, muže, ženské, mužské, popisují vztahy mezi muži a ženami a tematizují lidskou sexualitu.

⁴⁶ Encyklopedie dějin města Brna. 2013. [online]. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8516. cit. 14.5.2013.

Pro další fázi – operacionalizaci – jsou důležité závěry z Teoretické části práce. Na jejich základě jsem definoval měřitelné ukazatele k uskutečnění obsahové analýzy, tzv. proměnné, které „slouží jako indikátory pro různé prvky našeho dotazování“ (Scherer, 2011: 38). Jak uvádí Scherer, rozlišujeme dva typy proměnných – identifikační a analytické. „První slouží pouze pro identifikaci příspěvků. (...) Analytické, obsahové proměnné slouží k zodpovězení zadaného tématu a jsou v tématu zčásti formulovány jen abstraktně“ (Scherer, 2011: 43-45). Identifikační i analytické proměnné jsem opatřil kódem⁴⁷ a popisem pro účely výzkumné procedury. Kódování a popis proměnných jsou uvedeny v Kódovací knize v Příloze č. 1. K samotnému výzkumu jsem použil záznamové archy na listech papíru. Zjištěná data jsem následně převedl do tabulek v počítači.

Vzhledem k tomu, že výzkum jsem prováděl sám, další fáze obsahové analýzy - organizace, přípravy, plánování, ověřování a sběr dat - byly v mé režii. Zkoumané slovníky jsem měl k dispozici ve studovně Moravské zemské knihovny v Brně. U obou slovníků jsem přečetl všechny výrazy (u slovníku z publikace *Brněnská plotna* jich bylo 1011, u slovníku z publikace *Velký slovník hantecu 2077*) a následně je roztřídil podle zvolených kategorií. Výrazy v hantecu, které jsem vytřídil ze slovníků, jsem potom hledal v povídkách na webu www.hantec.cz, v publikaci *Brněnská plotna* a časopisu *Hantýrka*. Fáze sběru dat a jejich třídění trvala dva týdny. Poslední částí obsahové analýzy je vyhodnocení. Předtím, než přistoupím k interpretaci a analýze získaných dat, bude následovat kapitola o historii hantecu. Upřesním, co to vlastně hantec je, jaký byl historický vývoj a varianty hantecu, v jaké podobě se hantec zachoval a co nám historie hantecu může naznačit směrem k výsledkům výzkumu.

3.2. HISTORIE HANTECU

Kapitola o historii, vývoji a současnosti brněnské hantýrky nám hodně napoví, jaké výsledky můžeme očekávat při interpretaci a analýze slovníků hantecu. Zjistíme, že brněnský argot je sociolektem⁴⁸ historicky typickým pro sociálně slabé vrstvy obyvatelstva Brna, což předesílá,

⁴⁷ „Kódováním označujeme praktický úkon, při němž mediované obsahy, které chceme analyzovat, identifikujeme a zaznamenáváme formou číselných hodnot – kódů. Jde o dvoustupňový proces. Prvním stupněm je segmentace mediovaných obsahů na jednotlivé prvky, kódovací jednotky. Tyto jednotky pak v druhé fázi popisujeme pomocí pevně stanovených kategorií“ (Scherer, 2011: 38).

⁴⁸ Neboli mluvou typickou pro určitou sociální skupinu, např. studenty (viz kapitolu 2.3.1. Diferenciace v jazyku), dělníky, obyvatele předměstí či vesnic apod. Funkci sociolektů, popisuje Krčmová takto: „Výběr jazykových prostředků a vytváření prostředků specifických spojuje určitou skupinu uživatelů a slouží jako součást její identity. (...) Pro menší skupiny uživatelů má takovou spojující funkci některá z nespisovných podob národního

kdo ho tvořil, jak se měnil a k jakému účelu byl používán. Vznikl v hospodách, putykách a knajpách při opileckých hovorech příslušníků dělnické třídy a sociální spodiny. Při pročítání dochovaných statí o původu hantecu mi bylo čím dál jasnější, že se jedná vesměs o dědictví mužských skupin příležitostných dělníků, kriminálních, pasáků, povalečů a podvodníků. Expresivní slovník používám záměrně, abych zbavil hantec glorioly idylické folklórní památky a odkazu na mluvu našich babiček a dědečků z Brna a jeho předměstí.

Než rozvedu a doložím výše zmíněná zjištění, musím upřesnit, co označujeme termínem hantec. Specifický argot, který je předmětem zájmu diplomové práce, má původ na přelomu 19. a 20. století, kdy ho tvořili a používali příslušníci tzv. plotny, jejich následovníky byli v meziválečném období tzv. štatlaři⁴⁹, a až v druhé polovině 20. století mluvíme o hantecu. Vývoj, který detailně popíšu níže, je tedy od plotnáčtiny k hantecu. Pro účely diplomové práce budu zkoumaný brněnský sociolekt ve všech jeho vývojových fázích nazývat hantecem.

Na tomto místě bych chtěl ještě výhradně poděkovat profesorce Marii Krčmové z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, která mi jako odbornice na vývoj brněnského nářečí přispěla cennými radami, informacemi, bibliografickými přehledy a také rozhovorem, který jsem s ní na téma brněnské hantýrky pořídil v prosinci loňského roku. V kapitole o historii a vývoji hantecu vycházím především z jejích statí, z rozhovoru s ní a pak z publikace o tzv. brněnské plotně a její specifické mluvě, kterou v roce 1929 vydal Otakar Nováček. Jiné odborné zdroje nejsou k dispozici⁵⁰. V období komunismu se hantýrkám a argotům jen výjimečně věnovaly diplomové práce. Odborná literatura nebo samostatné publikace nebyly. O brněnské mluvě píše poprvé František Svěrák v roce 1971 a o deset let později prof. Marie Krčmová, ale obě práce se věnují specifickým nářečním projevům brněnských čtvrtí, nikoliv výlučně brněnskému sociolektu. Systematicky začala prof. Marie Krčmová publikovat o hantecu v 90. letech.

jazyka“ (Krčmová, 2008: 8). „Tradiční nářečí slouží pravidelně k jazykovému styku příslušníků téže sociální skupiny“ (Krčmová, 1981: 36).

⁴⁹ Z německého Stadt = město. „Výrazivem plotny se inspirovaly mladší generace štatlařů, mladých lidí trávících volný čas touláním po městě a posedáváním v hospodách“ (Krčmová, 1993: 62).

⁵⁰ „Po celá padesátá léta a nemalou část let šedesátých nenajdeme v odborných časopisech prakticky jedinou zmínku o argotu – a to ani poté, kdy začal být v omezené míře tolerován v překladové literatuře. (...) Po roce 1970 se situace ustálila na mrtvém bodě“ (Ouředník, 2005: 13).

3.2.1. PLOTNA, ŠTATLAŘI A HANTEC

Prostředí, v němž byly položeny základy hantecu, bylo bilingvní společenství města Brna, v němž po staletí žili vedle sebe příslušníci a příslušnice českého a německého národa. Německy mluvící obchodníci a řemeslníci přišli do Brna už ve 13. století. Od 17. století tvořili vedení města Němci a skoro každý mluvil v Brně německy i česky. V roce 1905 byla zavedena čeština na celé Moravě jako úřední jazyk spolu s němčinou (Svěrák, 1971: 5-9). Velkou roli hrála geografická blízkost Vídně, coby centra Rakousko-uherské monarchie⁵¹. Národnostní mix se projevil v mluvě tzv. brněnské plotny⁵². „Říká se, že to má německý prvky. Ono to má Wienerisch prvky. My jsme byli předměstí Vídně, že jo. Sem zasahoval německej ostrov. My máme tu rakouskou němčinu v tom,“ popisuje vliv němčiny Marie Krčmová (Rozhovor 1, 2012)⁵³. A co nebo lépe řečeno kdo byla brněnská plotna⁵⁴? Jednalo se o skupinu lidí žijících v Brně na přelomu 19. a 20. století. Otakar Nováček je popisuje jako společenskou třídu nejbližší stavům níže sociálně postaveným (Nováček, 1929: 8). Marie Krčmová doplňuje: „Hledáme-li minulost dnešního hantecu ze sociolingvistického pohledu, tj. se snahou najít sociální skupinu, v níž se skutečně zrodil, nacházíme sociální spodinu průmyslového města a nižší vrstvy jeho společnosti, lidi bez vzdělání v mateřském jazyce a bez kulturních cílů, žijící ze dne na den mezi prací, pokud ji měli, a malým kouskem zábavy, často hospodské, spojené s družnou zábavou“ (Krčmová, 2008: 8). Argot využívali plotňáci nejen k pobavení, ale i k udržení distance od okolí⁵⁵ a krytí před policií⁵⁶.

⁵¹ „Město Brno bylo také před rokem 1918 skutečným 'předměstím Vídně', neboť právě Vídeň, nikoli Praha byla v době Rakouska-Uherska nejbližším kulturním centrem, a také místem možností třeba jen dočasného zaměstnání těch, kdo nenašli v Brně uplatnění“ (Krčmová, 2008: 8).

⁵² Vedle němčiny se projevil i vliv hebrejštiny (např. jóbl=signál, z hebrejského jóbel, neboli signálová polnice, písňala) a romštiny (lóve=peníze, z romštiny, kde má slovo lóve shodný význam) a ojediněle ruštiny, polštiny a maďarštiny (Nováček, 1929: 59).

⁵³ Podle Otakara Nováčka je hantýrka „špatný český dialekt, rozšířený přílivem slov z venkova a znetvořených výrazů většinou německého původu“ (Nováček, 1929: 57).

⁵⁴ Výraz vznikl z německého výrazu Platten, který „původně označoval kriminální komunitu, prostitutky, pasáky a další osoby, které se neživilly 'pocitivou' prací. Vídeňská výslovnost Plot'n pak dala vzniknout brněnskému výrazu 'plotna', vídeňští Plot'nbruader (Plattenbrüder) pak byli předobrazem brněnských plotňáků“ (Hugo a kol., 2006-2008, [online] Dostupné z: http://www.slangy.cz/SNC_Argot.html. cit. 14.5.2013).

⁵⁵ Plotna „instinktivně nenávidí všecko, co nenáleží v okruh jejího stavu. Je dosti pesimistická a vůči inteligenci jaksí nedůvěřivá. Vane z ní jakási zahořklost a jako reakce šibeniční humor“ (Nováček, 1929: 15).

⁵⁶ Specifická mluva měla znesnadnit například výslechy u policie. Otakar Nováček ve své knize děkuje policejnímu ředitelství za poskytnutí materiálů (Nováček, 1929: 4) a taky Marie Krčmová poukazuje na policejní záznamy jako na pravděpodobně výtečný zdroj pro studium brněnské mluvy, „jenomže ono shořelo policejní ředitelství. Takže ty uložený texty jsou v háji“ (Rozhovor 1, 2012).

Následovníky plotňáků v období mezi světovými válkami byli podle Marie Krčmové štatlaři. Jednalo se o obdobnou skupinu lidí pohybujících se na okraji společnosti (Krčmová, 2008: 8). Termín štatlař užívá až Marie Krčmová. Otakar Nováček v dobovém textu stále označuje brněnskou meziválečnou chudinu jako plotna, ale i on si všímá změn: „Dnešní plotna se liší od plotny, která se koncentrovala na Starém Brně a brněnských předměstích před třiceti lety; činitelé, kteří podmiňují její existenci, velmi se změnili“ (Nováček, 1929: 44). Nebo jinde v textu: „Poněvadž dnešní způsob života se poněkud změnil, změnil se poněkud i život plotny. Dnešní generace plotny podlehla do jisté míry době, neboť je ve svých požadavcích náročnější a víc se civilisuje. Vstřebává se totiž do ostatního moderního života a chce se ho zúčastnit. Dřívější plotna předválečná byla naturálnější, kdežto dnes je víc – řekl bych – ztechničtělá a používá moderní civilisace“ (Nováček, 1929: 13).

Název hantec vznikl podle Marie Krčmové až v 60. letech minulého století. V období reformních snah komunistického režimu se vytvořila v Brně alternativní kulturní scéna, která utvořila podobnou komunikační sféru, jako byli Nováčkoví plotňáci, a která přejala jejich výrazové prostředky ve snaze odlišit se od dnes bychom řekli „mainstreamové scény“. Nejznámější postavou, která se vzpomíná při rozvoji hantecu té doby byl sportovec, herec a recesista František „Franta“ Kocourek⁵⁷. „Je pravděpodobné, že v této době dochází k nové vlně obohacování slovní zásoby, vznikají jednak další prvky řad synonym, jednak výrazy pro nové pojmy a situace: nelze však poznat, které z výrazů byly vyvolány právě v této době ze zapomnění nebo aktivizovány z jen pasivní slovní zásoby a které jsou skutečným přínosem zmíněné generace, neboť dobových textů je zachováno minimum“ (Krčmová, 2005: 92-93). Z dochovaného je nicméně patrná vědomá snaha užívat specifické výrazy a snaha rozvíjet hantec. Z té doby je k dispozici jen několik textů písní a vyprávěnky údajně z pera Franty Kocourka (Krčmová, 2005: 93), které najdeme v brožuře Štatl od jednoho ze současných propagátorů a tvůrců hantecu Pavla Jelínka-Čiči: „Jak zkalil Žanek Husa v Pakostnici“ a „Mlata na Bílendě 16 kilo 20“. Jedná se o humorné převyprávění historických událostí upálení Jana Husa a Bitvy na Bílé hoře pomocí slovní zásoby hantecu (Jelínek, 1990).

Pro systematické zveřejňování textů v hantecu nastalo vhodné období až koncem 80. let. Začal vznikat hantec v podobě, jaké ho známe dnes. Vyrostla nová generace „hantecářů“, kteří začali do hantecu přinášet i prvky z angličtiny (např. „androš“ = underground, „džanky“

⁵⁷ Encyklopedie dějin města Brna. 2013. [online]. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3765. cit. 14.5.2013.

= rifle z anglického jeans). „Noví hantecáři“ reagovali i na nové sociální situace a tak přibyly výrazy jako „rákosník“ = Vietnamec, „papaláš“ = vedoucí pracovník apod. (Krčmová, 2005: 93). Nástupcem Franty Kocourka jako ikony hantecu⁵⁸ se stal herec Miroslav Donutil, který slavil úspěch se svým vyprávěním veselých příhod, v němž používal hantec⁵⁹. V 90. letech vychází několik publikací o hantecu, které obsahují slovníky, básně a převyprávěné a parafrázované historky, pověsti a pohádky. Hantec se dnes šíří také v tisku⁶⁰, v rozhlasových pořadech, v hudbě (texty písní např. skupiny Karabina, Los Brňos atd.), v divadle (v roce 1999 uvedlo Městské divadlo Brno muzikál *My Fair Lady - Ze Zelňáku* s motivy hantecu) a reklamě (hantec využívá cíleně k propagaci například brněnský pivovar Starobrno). Velké množství materiálu je dostupné na internetu.

3.2.2. HANTEC A GENDER

Mluva původní brněnské plotny i její současná podoba – hantec – jsou oba mužské slangy. Tvořili je muži a používali je většinou jen muži. Dokládají to dostupné historické materiály (především publikace Otakara Nováčka), odborné texty (především prof. Marie Krčmové) a samozřejmě přehled autorů povídek, textů písní a publikací o hantecu a v hantecu, kterými jsou výhradně muži: Pavel Jelínek-Čiča, Jan Hlaváček, Petr Dvorník, Pavel Kopřiva, Aleš Marek, Leoš Toman, Radek Rettegy, Jiří Vondrák, Jiří Rafaj, Aleš Bojanovský, Libor Ševčík, Radek Drápal, Richard Chromý, Bronislav Marek a Petr Leixner. „Okruh autorů je omezen, nejde však o jedince, ale nejméně dvě větší skupiny,“ specifikuje současnou situaci na poli produkce hantecu Marie Krčmová (Krčmová, 2005: 94). Čistě mužské autorství se projevuje z feministického hlediska negativně na slovní zásobě hantecu i na tématech obsáhlejších textů v hantecu. Míru v jaké se projevuje, zjistím při vyhodnocení výzkumem získaných dat. Teď shrnu, co o genderovanosti hantecu můžeme vyčíst z textů Otakara Nováčka a Marie Krčmové.

Připomeňme si, že jazykový sexismus je základním rysem všech genderových diskriminací v jazyce a má několik projevů: generické maskulinum, sémantická derogace,

⁵⁸ Viz např.: http://www.youtube.com/watch?v=Zz66_c89TzQ.

⁵⁹ Viz např.:

http://www.youtube.com/watch?v=zvp969CBHG0&playnext=1&list=PLD19B8CBE888F53E3&feature=results_vide.

⁶⁰ Například pravidelná příloha časopisu Brněnský metropolitan (dostupné z: <http://metropolitan.brno.cz>).

agism a symbolická anihilace⁶¹. Zopakujme, že jazykový sexismus jsou způsoby, jimiž „jazyk prezentuje jedno pohlaví, a to téměř bez výjimky ženy, jako méněcenné“ (Renzetti, Curran, 2005: 176). Projevem sexismu je symbolická diferenciacie světa na mužský a ženský. Jazykový sexismus vede k ignorování a ponižování žen, ženám jsou určovány okrajové pozice ve společnosti a identita a postavení ženy jsou odvozovány od muže. Otakar Nováček i Marie Krčmová berou sexismus hantecu jako zdroj legrace a zábavy⁶². Nad tím, že terčem ponižujícího humoru jsou většinou ženy nebo homosexuálové se nijak nepozastavují.

Čtení Nováčkovy Brněnské plotny u mě provázal upřímný údiv. Předpokládal jsem, že autoři hantecu začali používat lascivní humor, sexuální narážky a témata až v posledních desetiletích. Moje hypotéza byla, že porovnáním zkoumaných slovníků dokážu výraznou tendenci „sexualizovat“ ženy až v současné společnosti. Byla to mylná domněnka. Brněnská plotna už na přelomu 19. a 20. století výrazně tematizovala ženskou sexualitu, ženu považovala za sexuální trofej a homosexualitou pohrdala. Nováčkův popis oblíbených témat hovorů mezi příslušníky brněnské plotny je výstižný, proto si dovolím ocitovat delší pasáže:

„Jednou z jejich nejoblíbenějších zábav jsou hovory o coitu. Při takovémto tématu je jejich hovor velmi čirý a zainteresovaný. Je pochopitelné, že rádi porovnávají svou mohoucnost. (...) Vypráví-li někdo z nich, že miloval šestkrát za noc, tu tajně jaksi vypravěče obdivují. Řekne-li někdo, že některou 'kchoc' vymlel sedmkrát, údiv se zvýší podle věrohodnosti vypravěče. Ale za nic na světě a téměř pod trestem smrti nepřipustí, aby toto číslo bylo překročeno v době 24 hodin. A zpravidla nebývá. Je znám případ, že jednou (asi před 3 lety) dokazoval v Cacovicích jeden sígr devítku, ale tenkrát mu to bylo odpuštěno. Chyběla mu totiž 'příčetka'. Jinak by byl býval jistě zabit. Velmi často přichází u nich na přetřes otázka homoseksuality (teplí – buzeranti). Tu se vzájemně poučují a dokládají z vlastní zkušenosti. Před 5 lety – jak je mi známo – byl zavřen jeden plotňák pro sodomii. Pokusil se totiž o coitus se slepicí. Když si ho celá parta proto dobírala, hájil se, že to není perverse. A dodal, že jeho kamarád byl ale opravdu perversní. Nacházel prý největší zalíbení v tom, když mohl chodit do sklepa na smetanu (cunnilingus). Ti, o nichž plotna ví, že se oddávají honění buca (onanie), jsou u nich slaboši a jsou považováni za vydědence“ (Nováček, 1929: 25-26).

⁶¹ Viz kapitolu 2.3.3. Jazykový sexismus.

⁶² „(...) v partě – a party tvoří především mladí muži – je totiž důležité nejen to, co se povídá, ale, někdy dokonce hlavně, jak zajímavě se vypráví o všech zážitcích. Smích je pak nejlepší odměnou vypravěči“ (Krčmová, 2008: 8).

Při vypravování o vojně „plotnu arci nejvíce zajímají zase ty kchoc a věci sexuální. V tom si libují a čím kdo dovede sprostěji je pobavit o dívkách, tím větší je mochr. Tomu aplaudují. (Takovým vojenským a námořnickým nalejvačem byl pro židenskou plotnu známý 'Satan'. Opakoval s oblibou historku o 50 vojácích, kteří čekali jednou v Parkáni na jistou děvku, až přijdou na řadu.)“ (Nováček, 1929: 28).

Víme, že brněnská plotna se rekrutovala z nejhudších vrstev obyvatel města. Jednalo se o lidi s příležitostným příjmem nebo zcela bez příjmu. Nováček tvrdí, že velká část plotňáků si proto hleděla najít dívku, která by je živila. O roli, jakou ženám přikládala brněnská plotna a zřejmě i sám autor, opět hovoří výmluvně následující pasáže z knihy:

„Zlenošěn do syta, čeká, až mu Fanda⁶³ vrazí nějakó tu špinku, baštu a pár kaček, a to stačí. Takto důkladně zmlsán a zpohodlněn, ocítá se na pokraji jakéhosi pasáctví. Dlouho se takto s kchoc fláká, ale mezitím ovšem hledí napíchnout i jiné. (...) Zřídka kdy zůstává plotňák věren své ženě. (Konečně to je u dnešních manželství vůbec velmi běžné.) Chodí za jinými ženami dál. Ne však proto, že by svou ženu nemiloval, ale proto, že potřebuje povyražení. Doma mu to jaksi zevšednělo“ (Nováček, 1929: 34-35).

„Pokud se citového života plotňáckých holek týče, ten není valný a rozum se pohybuje v mezích průměrnosti. Stávají se milenkami plotňáků, protože v nich nacházejí svůj antipól a také proto, že jsou si vědomy, co jsou samy zač. Jsou-li s plotňáky v mileneckém poměru, drží s nimi solidárně. Ale také si dovedou vybírat. Milují zpravidla silnějšího a zkušenějšího. Čím větší rváč a kriminálník, tím je u nich oblíbenější. (V tom jsou zajedno s dámami z nejlepší společnosti.) Bývají to obyčejně fabričky, zednické pomocnice, prostitutky různého druhu, zřídka služky a číšnice. (...) Jsou většinou hrdé, některé klackovité, nepříjemného hlasu, vulgární, mazané, nedůvěřivé, kurážné (drzé), úlisné a věrné. Nestrhnete je sladkým slovem, něžným, zdvořilým chováním. Přílnou dřív k brutálnosti a k stoprocentnímu mužství“ (Nováček, 1929: 36-37).

Z úryvků vyplývá evidentní dělení na mužský a ženský svět (muži jako „antipól“ žen, existence „stoprocentního mužství“), najdeme zde pohrdání ženami a podceňování jejich schopnostmi („rozum se pohybuje v mezích průměrnosti“ nebo „jsou si vědomy, co jsou samy zač“), z citovaných pasáží vyplývá, že žena byla považována za sexuální objekt a zdroj sexuálního potěšení („Vypráví-li někdo z nich, že miloval šestkrát za noc, tu tajně jaksi vypravěče obdivují“ nebo „hledí napíchnout i jiné“) a srovnání sodomie s homosexualitou, při

⁶³ Jméno, které použil Otakar Nováček ve svém vyprávění pro označení dívky.

němž je homosexualita považována za závažnější prohřešek, dokládá postoj k nenormativní sexualitě.

Marie Krčmová ve svých odborných textech, ale třeba ani Pavel Jelínek-Čiča ve svém sborníku Štatl, v němž přebírá části Nováčkovy publikace jako zdroj informací o původu hantecu, výše uvedené pasáže nepoužívají ani nezmiňují. Pokud Marie Krčmová dokládá zvláštnost a jedinečnost hantecu existencí expresivních výrazů, jako příklad bere téma alkoholismu:

„ Na toto pozadí – v němž nečekaně v posledních letech sílí příklon k nářečnímu znění, protože se tím zvyšuje nezvyklost mluvy – však přibývalo a dodnes přibývá množství nových výrazů. Zčásti jsou tvořeny opravdu pro potřebu expresivně pojmenovávat staré skutečnosti: pro význam 'opít se' se tak vedle starého a celkem běžného namazat se, vožrat se, nadrátovat se, napařit se, spařit se, liznót se, objeví také prdnót se, zglgat se, nakóřit se, žahnót se, zrumplovat se, zrychtovat se, zryt se; a to 'pivo' – nápoj je třeba zrzka, liška, bahno, můžete pít cénku, desatero i běžnou desítku nebo plnotučný (dvanáctku); půllitr je ochtl, kalich, žbrdol, škopek, kybl, láhvové lahváč i lahvátor, kuželka, pytlované škopek. A to jsme neuvedli ani zdaleka všechny užívané výrazy, protože téma tak 'důležité' pro některé muže se musí probírat nejen často, ale i se zajímavými jazykovými inovacemi“ (Krčmová, 2008: 9).

Zajímavé jazykové inovace najdeme i pro jiné „důležité“ téma hantecu. Slovník v publikaci *Brněnská plotna* uvádí 41 výrazů pro pohlavní styk, 21 výrazů pro mužské genitálie a 39 výrazů pro ženské genitálie a ňadra. Ve *Velkém slovníku hantecu* najdeme pro pohlavní styk už 48 výrazů a to z většiny nových, 27 pro mužské genitálie a 34 pro ženské genitálie a ňadra. Texty o historii hantecu ukazují, že hantec je jazykem mužským, pro muže a ženy v něm mají místo jen jako sexuální objekty a méněcenné bytosti. Homosexualita je hantecem vysmívána. Zjištění teď potvrdíme výzkumem lexikálních řad hantecu a textů v hantecu.

3.3. ANALÝZA DAT

Tématem diplomové práce je specifický brněnský dialekt hantec a cílem výzkumu v rámci diplomové práce bylo porovnat, jak jsou v hantecu zobrazovány ženy a muži a zjistit, zda hantec reprodukuje genderové stereotypy o ženách a používá prostředky jazykového sexismu.

Výchozí pozici rámuje Teoretická část, v níž dokládám, jak patriarchální řád diferencuje společnost na mužský a ženský svět a zároveň hierarchizuje společnost způsobem, kdy mužské je považováno za lepší a řídící. Projevem patriarchátu jsou genderové stereotypy, neboli předsudečné představy o tom, jak mají „správná“ žena a „správný“ muž vypadat, chovat se, jednat a žít své životy. K výzkumu hantecu jsem přistupoval z pozice feministické kritiky, proto jsem pátral po projevech genderových stereotypů týkající se žen a lidské sexuality, které jsem uvedl v Teoretické části⁶⁴.

Genderové stereotypy souvisí i s vnímáním postavení žen a jejich pozice ve společnosti, na trhu práce a v partnerských vztazích. Výrazy ze zkoumaných slovníků jsem rozřídil do deseti kategorií, jejichž popis a parametry pro rozčleňování slovíček do nich jsou uvedeny v Kódovací knize v Příloze 1. Kategorie jsem vybral tak, aby postihly projevy zkoumaných genderových stereotypů a jazykového sexismu. Ke každé kategorii jsem vytvořil tabulku, v níž jsou rozděleny výrazy podle toho, zda ve slovníku označují ženy, nebo muže. Mezi výrazy označující muže jsem zařadil i slova vespolná a ta, u nichž autoři uvádějí, že jde o označení člověka (např. „blikša“ = člověk s brýlemi). Vycházím z předpokladu, že autoři zkoumaných slovníků používají generické maskulinum a do skupiny lidí, pro které má být daný výraz platný, nezahrnují ženy⁶⁵. Pro oba zkoumané slovníky jsem vytvořil tabulky zvlášť. Slovník z publikace *Brněnská plotna* označuji jako S1, z publikace *Velký slovník hantecu* S2.

U textů v hantecu mě zajímalo především, do jaké míry se v nich projeví data získaná analýzou slovníků. Tedy, jestli ženy budou v povídkách a básničkách v hantecu označovány pouze výrazy ze slovníků a jaký bude rozdíl mezi určením pozice žen ve společnosti, ve vztazích a v rodině mezi staršími a novějšími texty. Zdrojem moderních povídek a básniček v hantecu budou internetové stránky www.hantec.cz, kde najdeme 36 povídek od sedmi autorů⁶⁶ a 11 textů písní pěti autorů⁶⁷ (soubor těchto textů budu označovat T2). Meziválečných textů se dochovalo méně, přesto jde o reprezentativní vzorek vhodný ke srovnání s moderním hantecem. Otakar Nováček vedle publikace *Brněnská plotna*, vydával na

⁶⁴ Viz kapitolu 2.2.1. Žena jako nástroj reprodukce a sexu.

⁶⁵ Předpoklad jsem ověřil jednak analýzou textů v hantecu a také testem s pomocí databáze Brněnského mluveného korpusu. Podrobněji viz kapitolu 3.3.4. Jazykový sexismus a genderové stereotypy v textech T2.

⁶⁶ Aleš Bojanovský, Radek Drápal, Jan Hlaváček, Richard Chromý, Pavel Jelínek, František Kocourek a Libor Ševčík.

⁶⁷ Aleš Bojanovský, Vladimír Fuks, Milan Hanák, Pavel Jelínek a Jiří Rafaj.

přelomu let 1935 a 1936 časopis *Hantýrka*, který nazýval „Literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec“. *Hantýrky* vyšlo pět čísel, která obsahují osm povídek a 11 básní v hantecu. Z publikace *Brněnská plotna* budu analyzovat jednu povídku, sedm „minipříběhů“ a šest básniček či popěvek (soubor meziválečných textů budu označovat jako T1). Autorem většiny starších textů je Otakar Nováček – buď je sepsal přímo on, nebo jde o přepisy autentických vyprávění, která získal při výzkumu brněnské mluvy mezi příslušníky brněnské plotny. Dvě povídky napsal spolupracovník Otakara Nováčka z časopisu *Hantýrka* František Kubíček.

Jak už jsem uvedl, cílem analýzy vybraných textů bude srovnání s výsledky výzkumu u slovníků. Použiju tedy stejné kategorie a v nich uvedené výrazy a budu je hledat v textech. Zjistím, jakými výrazy nejčastěji označují autoři v textech ženy, jaké jim přisuzují pozice ve společnosti a role ve vztazích či v rodině a zda to odpovídá zjištěním ze slovníků. Stejně budu postupovat u výrazů pro muže a při interpretaci jejich role ve zkoumaných povídkách a básních. Ke stávajícím výrazům uvedu počet, kolikrát se objevily ve zkoumaných textech, nepoužité výrazy ze slovníků nebudu uvádět, jen napíšu jejich počet. Dále vypíšu všechny nové výrazy, které se objevily v textech a jejich četnost. Všechny výrazy budou v jednotném čísle, třebaže v textech se výraz mohl objevit i v čísle množném. Významy nových slov byly buď uvedené v pomocných slovníčcích na konci textů od jejich autora, nebo jsem je odvodil z kontextu vyprávění, základu slova nebo vlastní zkušenosti s hantecem.

3.3.1. JAZYKOVÝ SEXISMUS VE SLOVNÍCÍCH HANTECU

Analýzou projevů jazykového sexismu ve slovnících hantecu začínám záměrně. Spolu se závěry kapitoly Historie hantecu nám pomůže lépe pochopit kontext vzniku a vývoje výrazů v hantecu a zároveň mně umožní se vypořádat s případnými námitkami proti zvolenému rozdělení hesel na výrazy pro ženy a na výrazy pro muže.

Jestliže v Teoretické části tvrdím, že žijeme v patriarchální kultuře, kterou jazyk reflektuje i tvoří, a že základním projevem jazykového sexismu je používání generického maskulina, hantec ani nemůže být výjimkou. Z kapitoly Historie hantecu víme, že tento brněnský sociolekt původně vytvořili a používali muži ze sociálně slabé vrstvy, nezaměstnaní, opilci a kriminálníci při svých hovorech v krčmách a hospodách. Také moderní podobu hantecu tvoří výhradně muži, nejde už ale o „spodinu“ společnosti. Hantec je ukázkou

neměnnosti a nadčasovosti principů a mechanismů patriarchy; v jazyce je tím základním principem generické maskulinum. Z použití principu generického maskulina se usvědčují sami autoři. Rodové rozdělení v jazyce umí použít, ale jen když ženu/ženské chtějí vydělit z „normální“ řádu věcí a ve společenské hierarchii postavit níž nebo spojit s genderovými stereotypy. Jeden příklad za všechny - podívejme se na Tabulku č. 1:

Tabulka č. 1 – Zaměstnání, zdroj příjmů, S1

ZAMĚSTNÁNÍ, ZDROJ PŘÍJMŮ	
ŽENY	MUŽI
burka prostitutka desentér vod škopku služka kála prostitutka kalina prostitutka kóbrovka přechovávačka, „madame“ lagricová páma prostitutka (též škaredé děvče) milosrdná ségra prostitutka paděra prostitutka pajndla pouliční holka pluncna pouliční holka retych pouliční holka (též děvče, předtím „záchod“) slunda služka škýra pouliční holka (pak nadávka) šmudla služka (též holka) švérina „madame“ štroncna prostitutka tropna běhna (též holka) vaškuchla služka (též holka) zebra prostitutka	balbach voják balda voják (též venkovan) béda četník blinda hlídač parku bodloňa četník černoprdelník kněz drukr zloděj fízl policejní agent flandec kněz flekař kapesní zloděj fuksař klenotník granát lupič gronót lupič hé strážník hémon strážník katec katecheta kchajlmon ten, kdo dovede virtuosně „pumpovat“ peníze kcháštechr obchodník, kupec kchejlíř ten, kdo dovede virtuosně „pumpovat“ peníze kézal dozorce ve vězení kibrák tajný policista kněžór kněz kóbr kavárník, restaurátér lapec strážník liškař klenotník maurák zedník mazoň zedník pasér kupec kradených věcí pasoň pasák holek pinkl číšník ranař zloděj, kapsář ronachr strážník střapaté strážník svrchňák vrchní číšník, číšník

	šakal tajný šakec tajný šmírka tajný špicl policejní agent špidloňa četník tágoš nádeník tropnař pasák valchař karbaník volfas tajný vrchňas vrchní číšník
--	---

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

V mužském rodě uvádí starší ze slovníků 44 výrazů pro 15 rozdílných povolání nebo zdrojů příjmů. Pro ženy má jen 19 výrazů, z toho čtyři označují povolání služby. Zbylých 15 označuje prostitutky nebo tzv. „madame“⁶⁸ s prostitucí spojené. O sedm desetiletí později, jak ukazuje Tabulka č. 2, je situace ještě horší. Slovník hantecu má pro mužská zaměstnání a zdroje příjmů už 50 výrazů, ale pro ženská jen sedm a to pro prostitutky, zdravotní sestru a kuchtičku! Všimněme si výrazu „filcka“ - autoři explicitně uvádějí, že kromě policisty a podrazáka označuje v ženském rodě starou škaredou ženu, nikoliv policistku. Tedy opakuji, autoři slovníků rodové dělení výrazů používají jen k vydělení žen a ženského pod úroveň mužů a mužského.

Tabulka č. 2 – Zaměstnání, zdroj příjmů, S2

ZAMĚSTNÁNÍ, ZDROJ PŘÍJMŮ	
ŽENY	MUŽI
ségra zdravotní sestra (též sestra) šlapadlo prostitutka šlapací kolo prostitutka šmetyna děvka štroncna prostitutka štumédla kuchtička švica zdravotní sestra (též sestra)	bachmen dozorce, hlídač bengo policista bicmen hráč na bicí nástroje buboš hráč na bicí nástroje bucman hráč na bicí nástroje cajti policisté cimelík policista čert policista čórař zloděj čorkař zloděj čórmen zloděj děčko dělník fajci hasiči filcka policista (též chlap podrazák, stará škaredá žena)

⁶⁸ Dnes bychom hovorově řekli „bordelmamá“.

	fízl policista fýra velitel, vedoucí, šéf, ředitel fýrer velitel, vedoucí, šéf, ředitel guma voják z povolání (též blbec) hauzmajstr domovník, majitel domu helfr pomocník hemon policista chlupaté policista ingóst úředník jestřáb z Pentagonu policista kadlata policisté (od „švestky“) komedoš herec, komediant kšeftař obchodník lampa důstojník (od „lampasák“) lampion důstojník pasingr pasák pasmen pasák pinkl číšník pingl číšník réva revizor solvina dělník (volněji křupan, primitiv, špinavec) solviňák dělník (volněji křupan, primitiv, špinavec) songař zpěvák staré šéf, ředitel, vedoucí (též manžel) šerlok policista šile policista šilingerák policista škopkař bubeník špachtloň zedník špenát voják švestka policista ťaman stánkař asijského původu ťint'ong stánkař asijského původu věška policista vočko dozorce, hlídač vratočuč hlídač, vyhazovač
--	--

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Rozbory dalších tabulek výrazů v hantecu z obou slovníků používání generického maskulina potvrdí. A potvrdí také přítomnost principů diferenciacce na mužský a ženský svět a hierarchizace, která staví mužské nad ženské. Zaměříme se teď na další projevy jazykového sexismu – sémantickou derogaci (slova ve spojení s femininním získávají hanlivý nádech), sémantickou anihilaci (přímé ponižování a urážení žen, ale také na základě věku, fyzických a

psychických schopností nebo ponižování příslušníků jiné rasy či sociální třídy) a agism (spojování nejhanlivějších výrazů se starými ženami)⁶⁹.

Následující dvě Tabulky č. 3 a 4 obsahují obecná pojmenování z obou slovníků pro ženy a muže. Najdeme tam hantecové výrazy pro holky, dívky, ženy, muže, chlapy, pány apod. U obou je patrná tendence označovat více výrazy ženy, a to výrazy původně určenými zvířatům nebo věcem. Ženy jsou tady hantecem ponižovány dehumanizací:

frčna holka (z něm. **der Furz** prd)⁷⁰

filcka holka

fuchtla (z něm. **die Wachtel** křepelka)

hajzl holka (předtím „záchod“)

kanál (později nadávka)

kočka holka

křídlo holka

larva dívka

pugéta děvče

rachla holka (z něm. **der Rache** tlama)

retych děvče (předtím „záchod“)

sajfka děvče (z něm. **die Seife** mýdlo)

šmudla holka (z něm. **schmudlig** hov. ušmudlaný, ušpiněný)

šuple holka (hovorově „zásuvka“)

štrycna děvče (z něm. **die Striezel** veka, podlouhlá houska)

vaškuchla holka (z něm. **die Waschküche** prádelna)

V novějším slovníku pak:

debrecínka dívka (též noha, mužský pohlavní úd)

filé dívka

hafan dívka

kobra dívka

⁶⁹ Viz kapitolu 2.3.3. Jazykový sexismus.

⁷⁰ Všechny poznámky o původu slov, z nichž vycházím, jsou uvedené přímo ve slovnících hantecu. Vlastní detailní etymologickou analýzu hantecových výrazů jsem neprováděl. Ke všem překladům z němčiny jsem použil slovník uveden v přehledu literatury na konci diplomové práce.

kocór dívka

kůň dívka

kůža dívka

kuželka dívka (též hlava, lahvové pivo)

mydlo dívka (též mejdan)

Sémantická derogace je patrná u výrazů „debrecínka“ (též mužský pohlavní úd) a „hajzl“, „kanál“ nebo „retych“, které označují záchod. Slova „retych“ a „tropna“ jsou zároveň ekvivalenty pro prostitutku. Zajímavý vývoj prodělalo už jednou zmíněné slovo „filcka“. Ve starším ze slovníků označuje holku, v novějším policistu, podrazáka a starou škaredou ženu. Výrazy pro muže v Tabulkách č. 3 a 4 takovou mírou derogace a anihilace netrpí. Jediný výraz „mukl“ je zároveň označen jako nadávka a jen čtyři výrazy muže dehumanizují – „kolík“, „kos“, „sokol“ a „sokolík“. Rozdíl ve vnímání mužů a žen na symbolické úrovni je patrný ve prospěch mužů.

Tabulka č. 3 – Obecná pojmenování, S1

OBEČNÁ POJMENOVÁNÍ	
ŽENY	MUŽI
čmrgna holka dengla holka filcka holka frčna holka fuchtla žena grondla holka hajzl holka (předtím „záchod“) kanál holka (později nadávka) kchoc dívka khocna dívka kocála holka kočka holka kopáč holka křídlo holka larva dívka mrcna holka padlina holka páma holka pan holka pergemíza holka plyna holka plynéra holka pugéta děvče	kchó kořeň (též dobrák, který platí) kufrař chlapík, chlap mukl chlap (pak nadávka) romec muž

rachla holka retych děvče (též pouliční holka, předtím „záchod“) roms žena sajfka děvče saza holka škobla holka šmudla holka (též služka) šrop holka štrycák děvče štrycna děvče šuple holka tropna holka (též běhna) vaškuchla holka (též služka)	
---	--

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 4 – Obecná pojmenování, S2

OBEČNÁ POJMENOVÁNÍ	
ŽENY	MUŽI
baba žena (jakéhokoliv věku) babáč žena (jakéhokoliv věku) debrecínka dívka (též noha, mužský pohlavní úd) filé dívka filáč dívka hajfa dívka hajfec dívka hafan dívka kobra dívka kobery dívka koc dívka kocór dívka kocna dívka kočena dívka kó dívka koňa dívka kůň dívka kůža dívka kuželka dívka (též hlava, lahvové pivo) labza dívka mydlo dívka (též mejdan)	borec chlapec, muž boreček chlapec, muž bormen chlapec, muž cápek chlapec, chlápek džery muž, chlápek džekyl muž, chlápek kábr chlap (rozumný, zkušený) kafábl chlap (rozumný, zkušený) kafábr chlap (rozumný, zkušený) kolík muž, chlápek, chlapec kó muž, chlápek, chlapec kořeň muž, pán, chlapec kos muž, pán, chlapec, mladík kósek muž, pán, chlapec, mladík maník muž, mladík mukl chlap, kluk (též vězeň) sokol muž sokolík pán

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Tabulky č. 3 a 4 nám také ukazují, že moderní hantec z původní plotnáčtiny příliš nečerpá. Pro muže má každý ze slovníků jiné výrazy, u žen je shoda u výrazů odkazujících ke kočce – „kchoc“/„koc“, „kchocna“/„kocna“, „kočka“/„kočena“ - a ve výrazu, který spojuje ženu s mýdlem – „sajfka“/„mydlo“. Podobnou disharmonii mezi původním a moderním hantecem najdeme i následujících kategorií. Vysvětlení nabízí kapitola Historie hantecu. Sociální vrstva „plotnařů“ mezi válkami zanikla a hantec na dlouhou dobu neměl nositele/nositelky a tvůrce/tvůrkyně; nebo o tom neexistují žádné písemné zmínky. Hantec se začal znovu rozvíjet až na konci 60. let minulého století, kdy se ho ujala skupina brněnských umělců, kteří postupně hantec oživila a přenesla do dnešní doby. Jejich vliv vidíme jednak na nových výrazech a jednak na nových tématech hantecu⁷¹. Vliv, který přenáší z původního hantecu sémantickou derogaci i anihilaci a násobí je. Srovnajme v Tabulkách č. 5, 6, 7 a 8 s kategoriemi Osobnostní charakteristiky a Sociální postavení:

Tabulka č. 5 – Osobnostní charakteristiky, S1

OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY	
ŽENY	MUŽI
fronkistka panna kost panna ludmilka panna šibla drbna	blbštajn hlupák brončíř rváč čaja kibic fetingr opilec fláma hýřil flignoš chytrák fugl darebák galerie kibicové při kartách kchó dobrák, který platí (též kořen) kmin lhář kómavé chytrák kozák kibic při kartách nalejvák mluvka, lhář naturkchó hloupý „kořen“ pajlingr zbabělec pechař smolař pizgřil nemotora, vrták posera bázlivec sulcmon slaboch šmetrkchó vychloubavý „kořen“ šot podvodník trojan blázen tupan hlupák (též venkovan)

⁷¹ Viz kapitolu 3.2. Historie hantecu.

	vomzák zrádce
--	----------------------

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 6 – Osobnostní charakteristiky, S2

OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY	
ŽENY	MUŽI
<p>fuchtla žena pochybné pověsti hrča hloupé děvče (též nevzhledné děvče) perza protivná žena (též ošklivá žena; peněženka) rachejtla nepříjemná žena (též stará či nehezká žena)</p>	<p>bagbet vyznavač big-beatu baglas vyznavač big-beatu béčko hloupý člověk (též homosexuál) bigboš vyznavač big-beatu bóchač bojovník, rváč (též sexuální přítel) bonzák udavač čachrář podvodník datel blbec (též dítě, potomek) dement mentálně zaostalý člověk dobrman dobrák domašovské místní muž emil mentálně zaostalý člověk emílek mentálně zaostalý člověk éro výstřední, směšný, pomatený člověk exot výstřední, směšný, pomatený člověk fetyngr člověk holdující alkoholu, drogám fetoš člověk holdující alkoholu, drogám filcka podrazák (též policista, stará škaredá žena) flignař člověk využívající fint, úskoků a lstí géna genius (zpravidla ironicky, tj. blb) géňa genius (zpravidla ironicky, tj. blb) gómák koumák, chytrý člověk gómes koumák, chytrý člověk gómeles koumák, chytrý člověk gramloň nešika guma blbec (též voják z povolání) hašišák narkoman hlava v emigraci blázen hůlka blbec (též pěkná dívka, mužský pohlavní úd) kajlař loudič kalič pijan kanál sprost'ák kanálník sprost'ák kél hlupák (též kapusta) kchél hlupák (též kapusta) komár komunista komoš komunista komanč komunista</p>

	<p> krimoš kriminálník, trestanec křen hlupák, naivka, trouba křivé sketa křivák sketa ksindl darebák, lump, pakáž, šmejda kukajda blázen (též pozorování) lemra nešika, lenoch, budižkničemu levé (borec) špatný muž, nečestný muž listokřup vegetarián líza naivka, prostáček, hlupák lízátko naivka, prostáček, hlupák lojza naivka, prostáček, hlupák máčo hlupák, pomatenec makeš hlupák, pomatenec, blázen makovec hlupák, pomatenec, blázen makalúzo hlupák, pomatenec, blázen matoš pošetilý, naivní člověk matěj pošetilý, naivní člověk mateřídóška pošetilý, naivní člověk mauglí pomatenec, blázen mentoš mentálně zaostalý člověk mentálka mentálně zaostalý člověk mlatař rváč, bojovník, válečník móka hlupák, slaboch, budižkničemu móňala pomalý člověk mošna blbec (též kabelka, taška, ženské genitálie) mukl vězeň (též kluk, chlap) nabité (borec) znalý, zkušený, vzdělaný (muž) nadupané (borec) znalý, zkušený, vzdělaný (muž) netáhlo člověk štítící se práce norton notorický alkoholik norek notorický alkoholik notář notorický alkoholik pako blázen, blbec pakosta blázen, blbec pakoš blázen, blbec pakin blázen, blbec pálené (borec) chytrý, vykutálený (muž) paříč pijan plašan pomatený, popletený, zbrklý člověk plašón pomatený, popletený, zbrklý člověk pošva blbec potróblé (borec) přitroublý, pomatený (muž) potróblenec blázen, hlupák ranař rváč, podvodník, bojovník, válečník retych sprostáček (též záchod, smrad) řepon blbec </p>
--	---

	sígr lotr, darebák skrčkař podrazák snové (borec) skvělý, ideální muž strup blbec, nepříjemný člověk (též venkovan) šiša naivní, přihlouplý člověk (též hlava) šmajchlíř úlisný člověk šmírák voyeurista špizmon voyeurista štengrbacil provokatér trotl blázen, blbec trubka hlupák, blb (též vyjevený vesničan) tužka hlupák, omezenec vams blbec (též škaredý člověk) vomzák zrádce vopruz otrava, otravný, vlezlý člověk vořech blbec vylízanec hlupák, blázen záchvat pomatený člověk zdivočelec naplno žijící člověk, průserář zvonek donašeč, udavač zvonkař donašeč, udavač živágo aktivní, činorodý člověk
--	--

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Tabulka č. 7 – Sociální postavení, S1

SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ	
ŽENY	MUŽI
	balabach venkovan balda venkovan (též voják) flákač pobuda herošál pan, lepší člověk ksandlák flákač négr ten, kdo je bez peněz niksmachr flákač pilchr plotňák, flákač plotňák flákač plot'as plotňák sandler ten, kdo přespává u řeky strópek venkovan sumper venkovan sumpr venkovan surm venkovan šipl plotňák tupan venkovan (též hlupák) vagin pobuda vajglař sběratel špačků od cigaret

	vagoš tulák žumr venkovan
--	--

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 8 – Sociální postavení, S2

SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ	
ŽENY	MUŽI
Goldnohárka princezna Zlatovláska	balda vesničan (též pohlavní úd) baldachýn vesničan baldoň vesničan balíkář bohatý člověk boverák flákač, povaleč, bezdomovec bufet'ák osoba dojíždající zbytky v bufetech burizon vesničan hřbet venkovan kénig král king král (též vítěz, jednička) kingál král (též vítěz, jednička) London vesničan lont'ák vesničan plotňák flákač, příslušník plotny rolař nádražní flákač smeták flákač, budižkničemu somrák žebrák strup venkovan (též blbec, nepříjemný člověk) štatlař městský flákač trubka vyjevený vesničan (též hlupák, blb) vometák flákač, budižkničemu

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Původní brněnská hantýrka i moderní hantec mají společné ignorování žen v obou kategoriích. V obou slovnících nalézá hantec jen osm výrazů, které označují osobnostní charakteristiky žen - pět z nich je negativních – drbna, žena pochybné pověsti, hloupé děvče, protivná žena a nepříjemná žena – tři výrazy odkazují k sexu, když označují pannu. Výrazy „hrča“, „perza“ a „rachejtla“ mají i druhé významy, které na symbolické úrovni spojují negativní osobnostní charakteristiku se vzhledem ženy. V kategorii Sociální postavení existuje jediný výraz pro ženu – v novějším slovníku je to „Goldnohárka“ neboli princezna Zlatovláska. Druhým společným znakem u obou slovníků při komparaci Tabulek č. 5, 6, 7 a 8 je velká míra symbolické anihilace, která ovšem neponižuje ženy, ale zesměšňuje na základě

ostatních parametrů, které jsem v definici symbolické anihilace uvedl – na základě věku, fyzických a psychických schopností nebo ponižování příslušníků jiné rasy či sociální třídy.

Původ hantecu v komunikaci obyvatel města z nízké sociální vrstvy dokládá osm výrazů pro venkovana v prvním ze slovníků a devět v druhém slovníku. Autoři hantecu měli potřebu označit ne-městské obyvatele posměšnými výrazy – „tupan“ je zároveň označení pro hlupáka, „balda“ pro pohlavní úd, „strup“ pro blbce a nepříjemného člověka, „trubka“ pro hlupáka a blba. Také ostatní pojmenování vesničanů je symbolicky zesměšňuje – „burizon“, „hřbet“, „strópek“ či „lont’ák“. Ostatní výrazy v kategorii Sociální postavení označují pobudy, flákače, osoby bez peněz a žebráky. Jen pět z celkových 42 výrazů má kladné konotace – lepší člověk, bohatý člověk a král. U výrazů pro osobnostní charakteristiky je vliv „nové generace“ tvůrců hantecu nejvíce patrný. Enormně přibýlo výrazů a témat. Zatímco Nováčkův slovník uvádí 24 výrazů, slovník Dvorníka a Kopřivy jich má 107 a společné jsou jen dva (!) – „fetingr“/„fetyngr“ jako označení opilce a „vomzák“ jako výraz pro zrádce. Společný základ má ještě slovo „flignoš“/„flignař“. Ve starším slovníku ale znamená chytrák, v nové verzi člověk využívající fint, úskoků a lstí. Vedle nových výrazů moderní hantec přináší nová témata. Objevuje se zde nová skupina, kterou hantec zesměšňuje – mentálně postižení lidé, pro které má pět nových označení: „dement“, „emil“, „emílek“, „mentoš“ a „mentálka“. Označení pro duševně nemocné a nadávek typu blb, blbec nebo hlupák má první slovník čtyři, v moderním hantecu jich najdeme 40! Z genderového hlediska tuto skutečnost interpretuji jako projev symbolické anihilace pramenící z pocitu maskulinní nadřazenosti autorů nejen nad ženami, ale také nad ne-správnými a méněcennými muži⁷².

V Tabulce č. 6 se symbolická anihilace projevuje u několika dalších slovíček, která na symbolické úrovni vydělují určitou skupinu lidí a staví je na společenském žebříčku tu nejnižší úroveň. Jsou to už zmínění venkované, dále pak vojáci - „guma“ znamená voják a zároveň blbec -, homosexuálové – „béčko“ znamená hloupý člověk a zároveň homosexuál -, jedinci, kteří neodpovídají obecné představě o kráse – „vams“ znamená blbec a zároveň škaredý člověk – a ženy – „hůlka“ znamená blbec, mužský pohlavní úd a zároveň pěkná dívka. Je tu i výraz „retych“, který v hantecu prodělal pozoruhodný derogační přerod

⁷² Rozsáhlá studie maskulinních identit realizovaná Margaret Wetherell a Nigelem Eley prokázala, že mezi muži existují tři typy vnímání maskulinní identity – heroická, obyčejný muž a rebel. Dominantní je pozice heroická, pro kterou je „charakteristická orientace na fyzickou sílu, psychickou odolnost, tvrdost, odvahu, soutěživost, riskování a výkon. Tento typ maskulinní identity je založen na striktním oddělení se od ženskosti a od různých 'nedostatečných' podob maskulinity“ (Zábrodská, 2009: 62).

z původního významu záchod, přes označení děvčete a prostitutky až po současné významy: sprosták a smrad.

Čtvrtou formou jazykového sexismu je agism. Pro detekci tohoto jevu jsem vytvořil kategorii Věk, kterou postihují Tabulky č. 9 a 10:

Tabulka č. 9 – Věk, S1

VĚK	
ŽENY	MUŽI
bréca bába	krat'as nezkušený, zajíc pubál mladík pubec mladík rocan usmrkanec rocaň usmrkanec rocón usmrkanec

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 10 – Věk, S2

VĚK	
ŽENY	MUŽI
brikula stará (nehezká) žena piksla stará žena (též nehezká žena) prézla stará ošklivá žena rachejtla stará žena (též nehezká či nepřijemná žena) stará vražda relativně starší žena šochtla stará žena (též krabice, škatule)	čumpelík mladík havran starý člověk hofírek mladíček hormónek pubertální mladík hrózek chlapec, mladík choroš starý člověk juhan mladý (nezkušený) hoch jungšál mladý (nezkušený) hoch jungvirt mladý (nezkušený) hoch jungš mladý (nezkušený) hoch kalósek chlapec, mladík kabrósek chlapec mladík kolík chlapec konópek hoch, chlapec kos muž, pán, chlapec, mladík kósek muž, pán, chlapec, mladík kuzma hoch, mladík maník muž, mladík prótek chlapec, mladík pubál pubertální dítě rasken starý muž

	rybízek chuligánek, mladík staré pedál starý muž
--	---

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Nováčkův slovník neobsahuje žádný výraz, který by vykazoval známky agismu. Je tu jen náznak, když existují výrazy pouze pro mladé muže – nezkušený, zajíc, mladík, usmrkanec – a jen jeden výraz pro ženy a to pro starou ženu – bába. Ve slovníku z pera dvojice Dvorník a Kopřiva je agism zřetelný. Pro muže má dle věku 22 výrazů, z toho jen čtyři označují staré muže a jsou bez jakéhokoliv dalšího přívlastku:

havran starý člověk

choroš starý člověk

rasken starý muž

staré pedál starý muž

Srovnajme si teď výrazy pro staré muže s výrazy pro staré ženy:

brikula stará (nehezká) žena

piksla stará žena (též nehezká žena)

prézla stará ošklivá žena

rachejtla stará žena (též nehezká či nepříjemná žena)

stará vražda relativně starší žena

šochtla stará žena (též krabice, škatule)

U výrazů pro staré ženy autoři neopomenou až na jednu výjimku doplnit, že jsou ještě nehezké a ošklivé a všem starším ženám přináležejí slova v hantecu s hanlivými konotacemi – „brikula“, „piksla“, „prézla“, „rachejtla“, „stará vražda“ a „šochtla“. Agism je přítomen ve všech uvedených případech. Ani jeden výraz neoznačuje mladou ženu; oproti 18 výrazům pro mladé muže. Kategorie Věk má velmi blízko ke kategorii Vzhled a tělesná konstituce. Touto kategorií už se dostáváme do oblasti genderových stereotypů.

3.3.2. GENDEROVÉ STEREOTYPY VE SLOVNÍCÍCH HANTECU

Prvním stereotypem, který jak už jsem uvedl, úzce souvisí s věkem a vzhledem žen, je stereotyp vybudovaný na základě mýtu krásy⁷³ - Žena musí být krásná. Tabulky č. 11 a 12 nám ukážou, že uvedený stereotyp je v hantecu přítomný a v aktuálním slovníku se pojí s dalším stereotypem: Žena je sexuální objekt. Nejprve ale analýza Tabulky č. 11:

Tabulka č. 11 – Vzhled, tělesná konstituce, S1

VZHLED, TĚLESNÁ KONSTITUCE	
ŽENY	MUŽI
khoc moc vert děvče, které za nic nestojí kraksna nehezké děvče křópek hezká holka labéta šereda lagricová páma škaredé děvče (též prostitutka) levá bída škaredé děvče levá padria škaredé děvče partér kála špatně oblečená holka štampec malá holka šť'abajzna hezká dívka	partér nuzně oblečený spruhované špatně oblečený

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Vzhled mužů a žen tematizuje Nováčkův slovník v poměru 2 ku 10. Na mužích si hantec všímá jen oblečení, kdežto na ženách v jednom případě vzrůstu (malá holka), v jednom případě oblečení (špatně oblečená holka) a osmkrát vzhledu, přičemž pro nehezké ženy má šest výrazů („khoc moc vert“, „kraksna“, „labéta“, „lagricová páma“, „levá bída“ a „levá padria“). Pojem „lagricová páma“ je zároveň označením pro prostitutku. Hezkou ženu označuje starší ze slovníků jako „křóпка“ nebo „šť'abajznu“. Druhý slovník je na výrazy tematizující vzhled žen a mužů sice bohatší, z genderového hlediska ale stereotypnější:

⁷³ Viz kapitolu 2.2.1. Žena jako nástroj reprodukce a sexu.

Tabulka č. 12 – Vzhled, tělesná konstituce, S2

VZHLED, TĚLESNÁ KONSTITUCE	
ŽENY	MUŽI
<p>dělo pěkná žena (též rána, silný stroj) dudáč žena s výraznými ňadry dudák žena s výraznými ňadry filcka stará škaredá žena (též policista, podrazák) fošna žena bez ňader (též deska) gapa šeredná žena (též manželka) hrča nevzhledné děvče (též hloupé děvče) hůlka pěkná dívka (též blbec, mužský pohlavní úd) klisna žena, dívka (sexuálně atraktivní) klisnička žena, dívka (sexuálně atraktivní) koc kopyta křivokláty dívka s křivýma nohama kocanda pěkná dívka mrcek pěkná, sexuálně atraktivní dívka perza ošklivá žena (též protivná žena; peněženka) piksla nehezká žena (též stará žena) plochá dráha žena bez ňader plošina žena bez ňader pryžovka pochybná žena tmavé pleti přítel ze Strakonice žena s výraznými ňadry rachejtla nehezká žena (též stará či nepřijemná žena) ramlica sexuálně atraktivní či atraktivní žena řízek pěkná žena (též silný, statný muž) saza černovlasá dívka, černoška škatula nepříliš pohledná žena (též ženské genitálie) šnycl pěkné děvče (též řízek) švihadlo sexuálně atraktivní dívka (též záchod) žihadlo sexuálně atraktivní dívka (též rychlé auto, motorka)</p>	<p>bakelit černoš bakelit'ák černoš batles dlouhovlasý mladík bedna svalnatý muž blikón člověk s brýlemi blikoš člověk s brýlemi blikša člověk s brýlemi butles dlouhovlasý mladík haluz vysoký člověk haluza vysoký člověk hároš vlasatec korba silný muž krpál člověk menšího vzrůstu, méněcenný mánička dlouhovlasý mladík máňa dlouhovlasý mladík mařena dlouhovlasý mladík pakátl malý kluk podvyživágo člověk astenického typu řízek urostlý, statný, silný muž (též pěkná žena) šprček člověk menšího vzrůstu, méněcenný šprk člověk menšího vzrůstu, méněcenný vams škaredý člověk (též blbec) vazba silný muž vazbič silný muž žingla štíhlý, hubený (až vyzáblý) člověk</p>

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Ani jeden výraz z Tabulky č. 12 se neshoduje s některým z výrazů v Tabulce č. 11. Znovu se ukazuje, že novější verze hantecu nemá s původním brněnským dialektem příliš společného a že jde o výtvar nově generace „hantecářů“ a tudíž zde nelze hovořit o přirozeném, kontinuálním vývoji hantecu.

Z 25 slovíček označujících muže jen jedno jediné nese přídomek škaredý – „vams“, což znamená škaredý člověk. Jinak hantec údajnou krásu či ne-krásu mužů neřeší. Nalézáme ovšem hanlivé výrazy pro muže tmavé pleti – „bakelit“ a „bakeliták“ – a tendenci muže malé výšky považovat za méněcenné – viz hesla „krpál“, „šprček“ a „šprk“. Oba projevy symbolické anihilace korespondují s výsledky analýzy Tabulek č. 5, 6, 7 a 8. Pro ženy podle vzhledu a tělesné konstituce má moderní slovník hantecu 27 výrazů. Na první pohled je 14 slov s pozitivní konotací, 12 slov s negativní konotací a jedno neutrální dobrým výsledkem, ale při bližším prozkoumání je to pro hantec genderové fiasko. Z 27 pouze dvě označení neřeší krásu ženy nebo její sexuální přitažlivost. Obě označení ale nesou rasistický podtext:

pryžovka pochybná žena tmavé pleti

saza čerňovlasá dívka, černoška

Oproti prvnímu slovníku Dvorník s Kopřivou přidávají k ženskému vzhledu i hodnocení ženské sexuální atraktivity. Najdeme u nich výrazy pro sexuálně atraktivní ženy, pro ženy s výraznými ňadry a pro ženy bez ňader. Podobně jako u slovíček z Tabulek č. 3 a 4 jsou tady ženy výraznou měrou dehumanizovány, když nacházíme u 19 slov v hantecu původ mezi zvířaty a věcmi:

dělo pěkná žena (též rána, silný stroj)

filcka stará škaredá žena (též policista, podrazák)

fošna žena bez ňader (též deska)

hůlka pěkná dívka (též blbec, mužský pohlavní úd)

klisna žena, dívka (sexuálně atraktivní)

klisnička žena, dívka (sexuálně atraktivní)

koc kopyta křivokláty dívka s křivýma nohama

kocanda pěkná dívka

piksla nehezká žena (též stará žena)

plochá dráha žena bez ňader

plošina žena bez ňader

pryžovka pochybná žena tmavé pleti

rachejtla nehezká žena (též stará či nepříjemná žena)

řízek pěkná žena (též silný, statný muž)

saza čerňovlasá dívka, černoška

škatula nepříliš pohledná žena (též ženské genitálie)

šnycl pěkné děvče (též řízek)

švihadlo sexuálně atraktivní dívka (též záchod)

žihadlo sexuálně atraktivní dívka (též rychlé auto, motorka)

Zjištění, že hantec stereotypně přistupuje k ženám jako k sexuálním objektům, prokáže i analýza výrazů z kategorií Partnerství a vztahy – substantiva a Partnerství a vztahy – verba. A opět se tady smísí dva genderové stereotypy. Tak, jako hantec spojuje vzhled žen s jejich sexualitou, tak partnerství a vztahy mezi muži a ženami spojuje se sexualitou a třetím stereotypem: Žena musí být matka, protože v něm najdeme ve velké míře ekvivalenty pro otěhotnění a těhotenství.

Položek v Tabulkách č. 13 a 14 se substantivy je jen několik, i tak je z nich patrné, že v hantecu se vztahy mezi muži a ženami točí kolem sexu, Tabulky č. 15 a 16 budou mnohem průkaznější:

Tabulka č. 13 – Partnerství, vztahy-substantiva, S1

PARTNERSTVÍ, VZTAHY – substantiva	
ŽENY	MUŽI
baba milá, milenka flachčidlo děvče, které si dá říct flachrdle děvče, které si dá říct heftna holka, která se na každého lepí mastidlo děvče, které si dá říct	filcmajór muž, který osahává ženský personál kamoš kamarád komplíc kamarád

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 14 – Partnerství vztahy-substantiva, S2

PARTNERSTVÍ, VZTAHY – substantiva	
ŽENY	MUŽI
kámoš kamarádka (též kamarád) kámoška kamarádka ledovka chladná dívka spojka kolegyně, přítelkyně	bóchač sexuální přítel (též bojovník, rváč) kámoš kamarád (též kamarádka) kema kamarád kéma kamarád nabíječ sexuální přítel

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Tabulka č. 15 – Partnerství, vztahy-verba, S1

PARTNERSTVÍ, VZTAHY – verba
<p>čičmal se s fronk larvó mazlil se s hezkou holkou dlachnit se miliskovat se filcat ohmatávat, sahat pod sukně nafasovat otěhotnit na lepší hledat si děvče nalit otěhotnit nečuchl si ani k šestru odbyla ho nésu zvědavá odmítnutí pouliční holky pluncnařit shánět holky scuknout namluvit si děvče spaklovat namluvit si děvče spaklit namluvit si děvče sprasknót otěhotnit zbalit namluvit si holku zbóchnót otěhotnit zbouchnout otěhotnit zprasknót otěhotnit zprcnót otěhotnit</p>

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 16 – Partnerství, vztahy-verba, S2

PARTNERSTVÍ, VZTAHY – verba
<p>cicmat se líbat se dát kopny rozejít se dlábit osahávat dívky dlachnit osahávat dívky dostat kopny být opuštěn partnerem hóslovat vrkat do ženské jít na čučandu pasivně se zúčastnit za účelem sledování (zpravidla soulože) jít na čučku pasivně se zúčastnit za účelem sledování (zpravidla soulože) jít na kukajdu pasivně se zúčastnit za účelem sledování (zpravidla soulože) jít na náslech pasivně se zúčastnit za účelem sledování (zpravidla soulože) lapnót hajfu sbalit dívku listovat v čítance rukou se probírat ženskými genitáliemi lófrovat mít rande mít kopyta na špalky být v jiném stavu mít naštěkaný v bódě být v jiném stavu nabórat (babu) přivést do jiného stavu nafóknót triko přivést do jiného stavu narazit si koňa sbalit, namluvit si dívku nahodit si koňa sbalit, namluvit si dívku probíhat s někým chodit s někým rozhodit kopyta přivolit k soulož</p>

rozhodit tuhy do věčka přivolit k souloži
šmajchlovat se provádět milostné hrátky, lísat se, mazlit se
trhnót koc sbalit dívku
ufachčít lověnu zamilovat se
uplést svišť'a zplodit dítě
uvařit svišť'a zplodit dítě
valit na někoho být do někoho zamilovaný
vobjet (kocóra) osahat (dívku)
vokusovat kočeny líbat se s dívkami
vrkat říkat (zvláště s milostným podtextem)
zabóchnót se zamilovat se
zajmót hajfeca sbalit dívku
zarmótít bubáka nesouložit
zbóchnót přivést dívku do jiného stavu
zprenot přivést dívku do jiného stavu

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopriva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

V roce 1929 měla brněnská plotna sedm výrazů pro situaci, kdy muž přivede ženu do jiného stavu, šest pro navazování vztahu a pět, které odkazují k provozování sexu mezi mužem a ženou. Ve slovníku z roku 2002 je poměr následující: osm výrazů pro otěhotnění a těhotenství, 14 na téma vztahu, 12 s odkazem k sexu a dva výrazy pro líbání. Hantec tady vnímá ženy stereotypně jako sexuální objekty, které muži musí téměř násilně „zbalit“, „spaklovat“, „lapnót“, „narazit“ či „trhnót“. Objekt, jenž je určený k „dlábení“, „dlachnění“, „filcání“, „rozhození kopyt“ a vztah s takovým objektem musí vyústit ve „zbóchnutí“, „zprenutí“, „nafóknutí trika“, „nabórání“ nebo „uvaření svišť'a“, čili v otěhotnění ženy. Jiné, než eroticko-sexuální partnerství vyžádané aktivně ze strany mužů, hantec nenabízí. Zmínkou o aktivitě mužů ve vztahu se dostáváme k genderovému stereotypu, který ženám ve společnosti přisuzuje pasivní roli. Přítomnost stereotypu o pasivitě žen v obou zkoumaných slovnících dokládají Tabulky č. 1, 2, 7 a 8, které obsahují výrazy pro zaměstnání a zdroj příjmů a pro označení sociálního postavení osob. I když v případě žen jde spíše o tabulky, které výrazy určené ženám neobsahují. V prvním slovníku nalezneme jen 19 výrazů označujících způsob obživy u žen oproti 44 mužským a ve druhém slovníku dokonce jen sedm oproti 49. Navíc pro ženy zná hantec jen prostituci, domácí práce a pozici zdravotní sestry. Mužských zaměstnání uvádí několikanásobně víc. Tabulky s výrazy pro sociální postavení nemají ani jedno slovíčko v hantecu, které by nějakým způsobem kotvilo ženu ve společnosti, resp. ve veřejném prostoru. Hantec ženu z veřejného světa vylučuje, nezmiňuje se o ní, a když, tak jen jako o prostitute, služce nebo subjektu pro sexuální potěšení. Vzpomeňme, co říká o přístupu původních plotňáků k ženám Nováčkova publikace „Brněnská plotna“ – pro plotňáky byly ženy často jediným zdrojem příjmů pro jejich pitky v hospodách. Plotňáci si ženy namlouvali

jen proto, aby je živily a oni si mohli užívat s jinými ženami⁷⁴. Ve své mluvě ale pracující a vydělávající ženy ignorují.

Analýza dat ukazuje, že hantec vnímá ženy stereotypně jako sexuální objekty. S tím souvisí další ze sledovaných genderových stereotypů – stereotyp o normativní heterosexuality. Znovu se musím vrátit k Nováčkově „Brněnské plotně“, kde jsou pasáže věnované plotňáckým vyprávěním oslavujícím úspěchy mužů při sexuálním dobývání žen a naopak posměšným a urážejícím vyprávěním o homosexuálech⁷⁵. Odměřenost hantecu k homosexualitě rozpoznáme z posledních dvou tabulek:

Tabulka č. 17 – Sexualita, S1

SEXUALITA	
ŽENY	MUŽI
	pederast teplé

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 18 – Sexualita, S2

SEXUALITA	
ŽENY	MUŽI
	bakinghem homosexuál béčko homosexuál (též hloupý člověk) buk homosexuál bukál homosexuál bukva homosexuál buzna homosexuál buzík homosexuál buzuluk homosexuál hoša homosexuál hošan homosexuál přihřáté (borec) homosexuál teplé bratr homosexuál teplotechna homosexuál (též teplo)

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

⁷⁴ Viz kapitolu 3.2.2. Hantec a gender.

⁷⁵ Viz kapitolu 2.2.1. Žena jako nástroj reprodukce a sexu.

Nováčkův slovník má pro označení homosexuála jeden výraz, slovník z roku 2002 jich má už 13 nových, většinou hanlivých. Právě použití hanlivých výrazů pro označení homosexuálů, spolu s tendencí považovat ženy za sexuální objekty a hodnotit je podle jejich vzhledu a sexuální přitažlivosti, je v symbolické úrovni důkazem převládající normativní heterosexuality⁷⁶.

Poslední kategorií jsou Rodinné vztahy – Tabulky č. 19 a 20:

Tabulka č. 19 – Rodinné vztahy, S1

RODINNÉ VZTAHY	
ŽENY	MUŽI
ségra sestra švica sestra mutra matka	bric bratr fótr otec frgrilované ženatý

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

Tabulka č. 20 – Rodinné vztahy, S2

RODINNÉ VZTAHY	
ŽENY	MUŽI
gapa manželka (též šeredná žena) mutr matka mutra matka ségra sestra (též zdravotní sestra) stará manželka, partnerka stařena manželka, partnerka stařka manželka, partnerka starka manželka, partnerka švica sestra (též zdravotní sestra) švígrmutra tchyně	fotr otec gólové ženatý grilové ženatý nególové svobodný negrilové svobodný roztyplované rozvedený staré manžel (též ředitel, šéf, vedoucí apod.) švígrfotr tchán

Zdroj: Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.

Stereotypní vnímání role a postavení žen v rodině jsem rozebral v kapitole Genderové stereotypy. I z uvedených několika výrazů lze vyčíst, že žena a její postavení v rodině je v hantecu popisována s nánosem jazykového sexismu – její role je vnímána podřadně. Všimněme si, že novější slovník má pět výrazů pro manželku, z toho jeden – „gapa“ – označuje zároveň šerednou ženu a další čtyři jsou variací na hanlivé označení manželky –

⁷⁶ Viz kapitolu 2.2.1. Žena jako nástroj reprodukce a sexu.

„stará“. Pro manžele má nový slovník jen jedno slovíčko. Manžel je tady pro hantec také „staré“, ale se zcela jinými konotacemi. Ve spojení s muži je slovíčko „staré“ vnímáno jako lichotka, znamená také vedoucí, ředitel, šéf apod. Jde o ukázkou zřetelné diferenciaci mezi světem mužů a žen na symbolické úrovni. Mužské je zároveň považováno za lepší.

3.3.3. JAZYKOVÝ SEXISMUS A GENDEROVÉ STEREOTYPY V TEXTECH T1

Témata povídek a básní ze souboru textů T1 korespondují s tím, co popisuje ve své knize *Brněnská plotna* Otakar Nováček. Plotnáci považovali ženy za zdroj příjmů ať už formou prostituce nebo když museli mužům, resp. svým partnerům odevzdávat vydělané peníze. Ženy byly terčem sexuálních ataků a hodnoceny podle vzhledu. Mužům byly zcela podřízeny. Příslušníci brněnské plotny patřili ke slabé sociální skupině, často byli nezaměstnaní. Zdrojem jejich příjmů byly ženy nebo kriminální činnost, zábavou pak alkohol a ženy. Témata povídek a básní tomu odpovídají. Veršovačka *Husovická Anča* z posledního vydání časopisu *Hantýrka* je esencí životního stylu brněnské plotny a jejího postoje k ženám. V závorce budu vždy v diplomové práci uvádět vlastní volný překlad textu z hantecu:

*Anča byla nóbl koc,
šťajfčila se ale moc.* (Anča byla krásná, ale pyšná)

*Valila to do kina
a s ňó tasil i Vinca.* (šla s Vincou do kina)

*Po kincu si poglósli,
na Sabandu pak vklózli.* (po kině si popili a pak šli do vykřičené čtvrti)

*Vinca na ňu šorf moc měl,
pro čurinu cosi chtěl.* (Vince měl na ni chuť)

*Anča dělá votekló.
S Vincó grajfcem to heklo.* (Anča je ale nepřístupná, Vincu to dopálilo)

*Po žgrani ji našmírčil
a pak sógčil: „Koce, včil“* (zbil ji a okřikl)

*rufči třeba hémona,
dobiju ho lemóna.* “ (ať si klidně zavolá strážníka, že ho zbije taky)

*Anču, Vincu hémon maps,
vyšlovčili ten svůj šnaps* (oba strážník zatkl a oni pili šnaps)

*na vohecu do rána.
Anča byla zmajdaná,* (na strážnici až do rána, Anča měla kocovinu)

když ju hémon vyhodil.

Vinca glosunk dále pil (když ji strážník vyhodil, Vinca pokračoval v pití)

u Fáninky v putice.

A konec je rutice. (v hostinci u Fáninky a byl konec povyku) (Hantýrka, 1936: 10).

Ženy ve 22 textech ze souboru T1 vystupují málo a když, tak jen pasivně: sedmkrát byly osloveny mužem, sedmkrát jim muži vyhrožovali, sedmkrát je muž oslovil jako první (žena ani jednou nezahájila konverzaci), pětkrát byly terčem sexuálního útoku ze strany muže a třikrát nabízeny jako prostitutky. Na druhou stranu muži dvanáctkrát zahájili příběh, když se potkali a začali spolu konverzovat a byli to muži, kteří něco vyráběli, cestovali, kradli, byli zatčeni, šli do hostince, opíjeli se nebo domlouvali řešení problému. Hlavními hrdiny příběhů byli až na dvě výjimky muži. Výjimkami jsou básničky *Naša vopica* a *U Křančilu na rohu* z knihy *Brněnská plotna*. První pojednává o jeptišce, která připravuje večeři. Jeptiška je nazývána „vopicou v černý jupici“. Druhá básnička je příkladem nejhrubšího projevu symbolické anihilace vůči ženám:

U Křančilu na rohu,

visi pluncna za nohu (U Křančilů na rohu, visí prostitutka za nohu)

a dyž ji dáš pul kola,

votoči se dokola, (když jí dáš 50 korun, otočí se dokola)

a dyž ji dáš toplicu,

ukáže ti rochlicu, (když jí dáš dvakrát tolik, ukáže ti vagínu)

dyž ji pudeš fecnu dat,

tak ji mužeš šaš... (když jí dáš tisícovku, můžeš s ní „šáškovat“ = souložit) (Nováček, 1929: 51).

Ženy jsou i v textech meziválečného hantecu dehumanizovány. V Tabulce č. 21 najdeme, kolikrát autoři použili pro označení ženy slovo původně označující zvíře nebo věc. Autoři textů T1 použili při zmínkách o mužích 15krát jejich osobní jméno, u žen jen 4krát. V Tabulce č. 22 si pak všimněme tří nových výrazů pro muže – všechny označují zákazníky pro prostitutky.

Tabulka č. 21 – Obecná pojmenování, T1

OBECNÁ POJMENOVÁNÍ	
ŽENY	MUŽI
filcka holka (2x) fuchtla žena (2x) kanál holka (1x)	kchó kořeň (1x) mukl chlap (6x)

kchoc dívka (5x) khocna dívka (4x) kocála holka (1x) kočka holka (1x) pugéta děvče (1x)	
zmínky – 17 použité výrazy – 8 nepoužité výrazy – 28	zmínky – 7 použité výrazy – 2 nepoužité výrazy – 2
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
Anča (4x) čapna holka (1x) dáma žena (1x) dorota holka (1x) fecna dívka (1x) haluza dívka (1x) madam žena (1x) Mařena (1x) milostivá žena (1x) Terina (7x) Vítová (1x) vopica žena (3x) ženská (2x)	Augustyn červavé (1x) Bobiš (4x) bodlák chlap (1x) bombál chlap (1x) cán, cánek chlápek (3x) centrfór chlápek (1x) člóbřda chlápek (3x) Dvořák (1x) Ferda (2x) fišgrunt nadávka (4x) Hlinka (1x) chlap (4x) Johánek (1x) kluk (6x) kořeň muž (1x) křen chlápek (1x) Lecián (1x) Leraus (1x) Lojza (6x) pán (25x) Pepeňa (5x) Piklin (3x) pluncnař chlápek (1x) Podhorský (1x) salamandr muž (1x) Stránský (1x) Stříbrný (1x) šašek chlápek (2x) škuflón chlápek (1x) šlosr muž (1x) Tonda (1x) Tureček (4x) Vinca (3x)
zmínky – 25 použité výrazy – 9 osobní jména – 4	zmínky – 93 použité výrazy – 17 osobní jména – 15
CELKEM	CELKEM
zmínky – 42 výrazy – 17	zmínky – 100 výrazy – 19

osobní jména – 4	osobní jména – 15
------------------	-------------------

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Tabulka č. 22 – Partnerství, vztahy - substantiva, T1

PARTNERSTVÍ, VZTAHY - substantiva	
ŽENY	MUŽI
baba milenka (1x) flachrdle děvče, které si dá říct (1x)	filmajór muž, který osahává ženský personál (1x) kamoš kamarád (5x) komplíc kamarád (1x)
zmínky – 2 použité výrazy – 2 nepoužité výrazy – 3	zmínky – 7 použité výrazy – 3 nepoužité výrazy – 0
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
drahá milá (1x) milovaná milá (1x) slečna (6x)	amantisko zákazník prostitutky (1x) frajtr zákazník prostitutky (2x) kunčoft zákazník prostitutky (1x)
zmínky – 8 použité výrazy – 3	zmínky – 4 použité výrazy – 3
CELKEM	CELKEM
zmínky – 10 výrazy – 5	zmínky – 11 výrazy – 6

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Ponižování žen v meziválečném hantecu ilustruje i věta z povídky *Pan docent se učí plotňácky* autora Františka Kubíčka z druhého čísla časopisu *Hantýrka*. Muž tam okřikne svoji partnerku: „Drž hubu, nebo co to máš a nelez panu radovi do dršky. Napřed só páni a pak teprve vopice.“ Už jsem uvedl, že aktivita ve většině textů a u většiny dějových zvrátů je na straně mužů. Přehlížení žen dokládají následující Tabulky č. 23, 24 a 25. Nepoměr v celkovém počtu zmínek a použitých výrazů na straně žen a mužů je zjevný – pokud sečteme kategorie, které vyjadřují pozici člověka ve společnosti a jeho roli ve společnosti, což jsou kategorie Zaměstnání, zdroj příjmů, Osobnostní charakteristiky a Sociální postavení, tak najdeme jen 27 zmínek o ženách oproti 142 o mužích a 69 použitých výrazů pro muže oproti 18 výrazům pro ženy. V kategorii Zaměstnání, zdroj příjmů jsou dvě třetiny nových výrazů

označením pro děvky či prostitutky. V kategorii Osobnostní charakteristiky mají ženy poprvé označení, ale jsou jen dvě oproti dvaadvaceti mužským. Sociální postavení žen je tematizováno jen jednou.

Tabulka č. 23 – Zaměstnání, zdroj příjmů, T1

ZAMĚSTNÁNÍ, ZDROJ PŘÍJMŮ	
ŽENY	MUŽI
kóbrovka přechovávačka (1x) pajndla pouliční holka (3x) pluncna pouliční holka (1x) retych pouliční holka (1x) slunda služka (2x) tropna běhna (2x)	fízl policejní agent (1x) gronót lupič (1x) hé strážník (3x) hémon strážník (7x) kchajlmon ten, kdo dovede virtuosně „pumpovat“ peníze (1x) kibrák tajný policista (2x) pinkl číšník (2x) ranař zloděj, kapsář (2x) ronachr strážník (1x) šakal tajný (1x)
zmínky – 10 použité výrazy – 6 nepoužité výrazy – 13	zmínky – 21 použité výrazy – 10 nepoužité výrazy – 34
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
coglařka cihlářka (1x) fabrinda dělnice v továrně (1x) fachčí ve fabali dělnice v továrně (1x) féfka děvka (6x) féfka žgruflatá děvka (1x) kočka děvka (1x) štrich pajndla prostitutka (1x) potápka děvka (1x) žgrufla děvka (1x)	biřtlák párkař (1x) coglař cihlář (1x) dělník (3x) docent (2x) doktor (1x) fogař kat (1x) half záložník ve fotbale (1x) haushér domácí pán (1x) hráč fotbalista (1x) hemala strážník (1x) herec (1x) kapelmajstr výrobce náčiní pro loupeže (1x) Kargl s Hlavičko tajný policista (2x) kchél ten, kdo umí „pumpovat“ peníze (1x) komisař (2x) laprcajt policista (1x) ministerský předseda (1x) pasák (3x) pobočník (11x) reprezentant hráč fotbalu (2x) řezník (2x) sekretář (6x) sódec soudce, sudí (2x)

	strážník (1x) švimajstr plavčík (1x) trenér (1x) vobránce obránce ve fotbale (1x) voják (1x) vrchní rada (12x)
zmínky – 14 použité výrazy – 9	zmínky – 65 použité výrazy – 29
CELKEM	CELKEM
zmínky – 24 výrazy – 15	zmínky – 86 výrazy – 39

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Tabulka č. 24 – Osobnostní charakteristiky, T1

OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY	
ŽENY	MUŽI
- žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán	kómavé chytrák (1x) pizgřil nemotora, vrták (1x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 4	zmínky – 2 použité výrazy – 2 nepoužité výrazy – 22
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
potróblá drchna hloupá žena (1x) srandářka vtipná žena (1x)	blboň hloupý (1x) čiman přičinlivý (1x) dobytek (1x) eso kapacita (1x) fajgoš bázlivec, podlý (2x) grázl ničema (3x) hlava vodevřená chytrý (1x) hlópák hloupý (1x) chudák ubožák (5x) chytré chytrý (2x) klasa skvělý (1x) lenoch (1x) lepón hloupý člověk (1x) mochr šikovný (5x) proletář (1x) přísné přísný (1x) šmémon podrazák (1x)

	študované chytrý (1x) vězda hvězda (1x) žgrufloň hlupák (1x)
zmínky – 2 použité výrazy – 2	zmínky – 32 použité výrazy – 20
CELKEM	CELKEM
zmínky – 2 výrazy – 2	zmínky – 34 výrazy – 22

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Tabulka č. 25 – Sociální postavení, T1

SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ	
ŽENY	MUŽI
	balabach venkovan (1x) balda venkovan (2x) surm venkovan (2x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 0	zmínky – 5 použité výrazy – 3 nepoužité výrazy – 18
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
princezna (1x)	baťuška car (7x) car (7x) plot'oš plotňák (1x) veličenstvo (1x) vurcl bohatý člověk (1x)
zmínky – 1 použité výrazy – 1	zmínky – 17 použité výrazy – 5
CELKEM	CELKEM
zmínky – 1 výrazy – 1	zmínky – 22 výrazy – 8

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Výsledky v kategorii Vzhled, tělesná konstituce v Tabulce č. 26 ukazují na stereotypní vnímání ženy jako objektu, u něhož je nutné hodnotit krásu navíc s erotizujícími konotacemi. O ženách se dozvíme, jestli jsou hezké, pěkné, škaredé nebo jakou mají vagínu. U mužů jestli jsou vysocí, že mají zrzavé vlasy, kulhají nebo mají špatné oblečení.

Tabulka č. 26 – Vzhled, tělesná konstituce, T1

VZHLED, TĚLESNÁ KONSTITUCE	
ŽENY	MUŽI
- žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán	spruhované špatně oblečený (2x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 10	zmínky – 2 použité výrazy – 1 nepoužité výrazy – 1
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
fišgrundská Mařka zpusťlá žena (1x) fronkovní kchoc pěkná dívka (1x) má kaču jak malý pivo má velkou vagínu (1x) puklá večka škaredá žena (1x) sedmikráska hezká žena (1x) švidrá šilhá (1x)	lagricové hrbáč vetchý hrbáč (2x) nátaha vysoký muž (1x) pajdavé kulhající muž (3x) vysoké vysoký muž (4x) zrzavé muž se zrzavými vlasy (6x)
zmínky – 6 použité výrazy – 6	zmínky – 16 použité výrazy – 5
CELKEM	CELKEM
zmínky – 6 výrazy – 6	zmínky – 18 výrazy – 6

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Výrazů v kategoriích Sexualita, Rodinné vztahy a Věk jsem našel v textech T1 velmi málo, proto je neuvádím k analýze⁷⁷. V textech T1 jsem nenašel projevy agismu nebo stopy genderového stereotypu o povinném mateřství žen. Všechny ostatní projevy jazykového sexismu a projevy genderových stereotypů o ženách jsou přítomné. Autoři používají ve všech textech generické maskulinum, symbolickou derogaci reprezentují výrazy typu „potápka“, „retych“ nebo „vopica“ a symbolická anihilace staví ženy v příbězích jen do rolí mužům podřízených objektů. Ženy jsou v textech T1 zobrazovány pod vlivem stereotypů o jejich pasivitě, povinné kráse žen, jejich roli sexuálních objektů pro muže a o povinné heterosexuality. V jednom z krátkých humoristických dialogů z knihy *Brněnská plotna* se objevila narážka na homosexualitu:

⁷⁷ Tabulky pro zmíněné kategorie jsou v Příloze č. 2.

Kde činógluješ, ty pinkle? (Kde teď děláš, pinkle?)
Nikde. Privatizíruju. (Nikde. Jsem doma.)
A kde bereš lóve, seš teplé? (A kde bereš peníze, jsi „teplej“?)
No né, mám h... v Cyrilce, tak z ně beru uroky. (To ne, mám hovno v bance a beru z něho úroky.)
(Nováček, 1929: 48).

Jedná se o projev symbolické derogace, když je obrat „seš teplé?“ použit jako urážka. V dialogu se znovu potvrzuje také tehdejší vnímání role žen ve vztahu pro muže-plotňáka, kdy mu měla poskytovat mimojiné peníze na jeho osobní potřeby. Pokud by měl totiž pinkl z dialogu partnerku, měl by od ní i peníze, jak se tehdy předpokládalo. Když to pinkl neuvedl, jeho kolega se tedy zeptal jestli je „teplé“, když nemá za zdroj peněz svoji partnerku. Jde o další příklad přítomnosti diskurzu povinné heterosexuality.

3.3.4. JAZYKOVÝ SEXISMUS A GENDEROVÉ STEREOTYPY V TEXTECH T2

V souboru textů T2 najdeme čtyř typy povídek – do hantecu převyprávěné brněnské pověsti, historické události, lidové pohádky a vyprávění vlastních zážitků autorů. Zkoumané básně jsou texty písní, které vypráví o specificích brněnského hantecu a o zážitcích autorů z cestování a osobního života. Nejčastější činností mužů je opíjení se, válčení (což souvisí s převypravováním historických událostí do hantecu) a cestování. Ženy se opíjí, jsou osloveny či dotázány mužem a vůbec nejčastěji provozují sex nebo jsou k němu nabádány. Ve 23 případech jsou muži vypravěči příběhů a ve 42 ze 47 jejich hlavními hrdiny. Významnější roli v příběhu mají ženy jen v pohádkách *Šťabajzna a sedm prcků*, *O Červené Karkulce*, *O perníkové chaloupce*, *Šípkatá Růža a Salcna nad goldnu*. Autoři mimo původní předlohy „ozvláštňují“ popis ženských postav sexuálními narážkami a děj pohádek provozováním sexu, což u příběhů, kde jsou hlavními aktéry muži, nenajdeme. Ukažme si vulgární sexistické projevy na úryvcích ze zmíněných pohádek. Klíčové pasáže nebo výrazy zvýrazním podtržením. Když princ polibkem zachrání otrávenou Sněhurku (v názvu pohádky přejmenovanou na „Šťabajznu“), nekončí příběh hned svatbou a šťastným koncem. Předtím se pokusí princ o pohlavní styk se Sněhurkou, který ale překazí přišedší trpaslíci:

„Až když ji hodil cucflek na šňupák, rozhicovala se jak nafutrovaný kamna. Než si ale stačili hodit klepačku, slajfovali trpajzlíci před kérem“ [Drápal In Marek, 1998, *Šťabajzna a sedm prcků*]. (Až když ji políbil, rozpumpovala se jako plně naložená kamna. Než ale došlo k souloži, čekali už trpaslíci před domkem.)

V pohádce O Červené Karkulce, v níž je Karkulka podle autora „tak akorát zralá na vodspodnění“ (dostatečně vyspělá pro první pohlavní styk) a její oblíbenou činností je pití alkoholu („A červená se jí hókalo, že už vod mala potajmu glgala červa.“ – A červená se jí říkalo, protože odmala potají pila červené víno) najdeme prvky zoofilie. To když se vlk snaží o pohlavní styk s Karkulou a babička o sex s vlkem:

„Jak ju tak merčí, je z ní celé jelen a už by chtěl smáčet paroh.“ (Jak ji uvidí, je z ní celý jelen a už s ní chtěl souložit.)

„A už házel radovanec jak šópne kocóra do tróby.“ (A už se těšil na pohlavní styk.)

„Udělal dva, tři kroky dopředu a bábina po něm hópila jak zamlada.“ [Chromý In Marek, 1998, O Červené Karkulce]. (Udělal dva, tři kroky dopředu a bábina po něm skočila jako zamlada.)

Závěr pohádky O Červené Karkulce v podání autora Richarda Chromého nese rysy pornografie se skupinovým sexem:

„Vlezl dovnitř a zmerčil babu, jak se v betli šmajchluje s mladým masem. Chvílu dumal, že by se přidal, ale když baba začala shazovat vršky, domákl se, že je to fligna. Čapl vlčisko za flígr a už s ním poklízal v pastošce. Za pár minut nebylo co řešit. Karkulína byla tak dohukaná, že mu z placu dala. Pak to spolu zacucli červem a lahváčema, hajnej si do mantlu zašil rumunsko na zlý časy a lépl Karkulíně finišové hubanec. Když doklapala Karkule do domášova, zatlókla, že je oldmutra na ledu, jenom aby mohla zase za rok klapat s hajným na štrych.“ [Chromý In Marek, 1998, O Červené Karkulce]. (Vlezl dovnitř uviděl ženu, jak se v posteli muchlá s mladým masem. Chvíli přemýšlel, že by se přidal, ale když žena začala shazovat svršky, došlo mu, že je to lest. Chytil vlka za límec a už s ním poklízal v chalupě. Za pár minut nebylo co řešit. Karkulka byla tak vyjevená, že mu namíste dala. Pak to spolu zapili červeným vínem a lahvovým pivem, hajný si do kabátu dal rum na horší časy a dal karkulce polibek na rozloučenou. Když se vrátila Karkulka domů, zatloukla, že je babička mrtvá, jen aby zase za rok mohla jít za hajným souložit.)

V pohádce O perníkové chaloupce z pera Richarda Chromého uvažuje Jeníček (Žany), že nabídne svoji sestru Mařenku (Mařku) k prostituci za láhev vína. Plán nakonec zavrhne,

protože setra má právě menstruaci. Následuje popis jejího atraktivního zevnějšku a údajně nízké inteligence:

„A už gómal, jak ju střelí za lampu červa. Ale pak mu doklapalo, že je to pas, bábovka je v Kramolíně a do toho by šel jenom ten nejvyglganější london. Mařka byla špicová kobra, žádná ledovka. Kysličníkový žíně do půlky cemru, habrůvky jak z magazínu a dvorce betálně nadupaný. Ale jinak to byl jenom paradní futrál, vevnitř pustevna.“ [Chromý In Marek, 1998, O perníkové chaloupce]. (A už přemýšlel, jak ji prodat za láhev červeného. Ale pak mu došlo, že je to pasé, protože má menstruaci a do toho by šel jen ten nejvypitější venkovan. Mařka byla krásná holka a nebyla chladná. Blond vlasy do půlky zad, nohy jako z magazínu a velká prsa. Ale jinak to byla jen prázdná schránka, uvnitř pusto.)

Sexuální narážky nezůstala ušetřena ani ježibaba z perníkové chaloupky. Když uviděla Jenička, plánovala, že s ním bude mít pohlavní styk, když ho předtím opije:

„Baba zmerčí pakátla a hned mu vaří do štrycle: "Nech ten perník, rybízku, vevnitř mám old chálku a taky nákou glgačku, jen pojd' dál" a už se těší, jak po pár stoletích vyvětrá slimáka.“ [Chromý In Marek, 1998, O perníkové chaloupce]. (Bába uvidí mladíka a hned mu chce napovídat: Nechej ten perník, mladíčku, vevnitř mám dobré jídlo a taky nějaký alkohol, jen pojd' dál. A už se těší, jak po pár stoletích bude mít pohlavní styk.)

Pornografii, skupinový sex, zoofilii a kuplířství doplňuje v pohádce Jana Hlaváčka *Šípkatá Růža* nekrofilie. Princ, který přijede do uspaného království, totiž provozuje sex se Šípkovou Růženkou předtím, než ji oživí. Po oživení pak taky:

„Chvilku ju pigloval, ale ňák ho nerajcovalo, že se nemele. Tak jí dal hubana a vona sebou v tu ranu hned začala mrskat. Napřed dělala vlny, že je to levandula, že by s nim neměla klepat, když se ještě ani pořádně negómó a házela na něj čučku jak bacil do lékárny. Ale když jí mázl goldnové kódr na klepeto tak vyměkla a hned bylo všechno v ókeju. Jen co jí vykropil hrobku však naklapal její fotr a nahlásil, že si jí ted' princál musí vzít i s kingálostvím, nebo jináč dostane do dózny.“ [Hlaváček In Marek, 1998, Šípkatá růža]. (Chvilí s ní souložil, ale pak ho nějak nebavilo, že sebou nemele. Tak jí dal pusu a ona v tu ránu sebou začala mrskat. Napřed ho odmítala, že je to špatné s ním souložit, když se pořádně neznají a dívala se na něho jako bacil do lékárny. Ale když jí dal

zlatý prstýnek vyměkla a hned bylo vše v pořádku. Jen co s ní měl pohlavní styk ale přišel její otec a prohlásil, že si ji princ musí vzít i s královstvím jinak ho zbije.)

Nejmírnější sexuální narážku použil Radek Drápal při převyprávění pohádky Sůl nad zlato, neboli *Salcna nad goldnu*. Jen zmínil, že dvě sestry Marušky, kterou otec vyhnal, mají už sexuální partnery:

„Maruška se v lese dala do holpecu s fyšlařem a zbylý dvě kocny už na hradě filcoval myslivec a špilař na kozí dechy.“ [Drápal In Marek, 1998, *Salcna nad goldnu*]. (Maruška se dala v lese dohromady s rybářem a zbylé dvě dívky na hradě souložily s myslivcem a hráčem na dudy.)

Naprostou redukci žen na sexuální objekty nebo objekty k hodnocení podle vzhledu dokazují v souboru textů T2 i získaná data. V kategoriích Sociální postavení, Osobnostní charakteristiky a Zaměstnání, zdroj příjmů (Tabulky č. 27, 28 a 29) jsou ženy ignorovány zcela nebo mají jen minimální zastoupení. Muže najdeme v textech T2 v 51 různých zaměstnáních a činnostech, ženy jen v pěti (číšnice, služka, sudička, zlodějka a zástupkyně ředitele). Pro muže je v textech 31 výrazů, které charakterizují jejich osobnost, pro ženy jediný („sódružka“). Sociální postavení mužů ve společnosti vyjadřuje 22 výrazů, postavení žen ani jeden. Projevily se dva faktory. Zaprvé, nové výrazy pro sociální postavení mužů souvisí s častým tématem textů a to jsou pohádky, pověsti a válečná historie, proto jsou časté výrazy „king“, „kingál“ či „kajzr“. Zadruhé, stejně jako ve slovníku S2 jsou velmi časté výrazy pro hlupáky, blázny či slabochy, což je opět znakem dominantní heroické maskulinity.

Tabulka č. 27 – Sociální postavení, T2

SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ	
ŽENY	MUŽI
-žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán	boverák flákač, bezdomovec (1x) king král (14x) kingál král (19x) london vesničan (2x) lont'ák vesničan (1x) plotňák příslušník plotny, flákač (5x) somrák žebrák (4x) štatlař městský flákač (9x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 1	zmínky – 55 použité výrazy – 8 nepoužité výrazy – 13

NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
	arcivévoda (1x) kajzr císař (8x) kníža kníže (1x) krojmen křižák (1x) křížaté křižák (10x) markrab markrabě (1x) náčelník vůdce (1x) négrové chudák, bez peněz (1x) papaláš vysoký funkcionář (1x) princál princ (2x) princátko princ (1x) snobál snob (1x) somr žebrák (1x) sultán (1x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0	zmínky – 31 použité výrazy – 14
CELKEM	CELKEM
zmínky – 0 výrazy – 0	zmínky – 86 výrazy – 22

Zdroj: www.hantec.cz

Tabulka č. 28 - Osobnostní charakteristiky, T2

OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY	
ŽENY	MUŽI
-žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán	fetyngr alkoholik, narkoman (1x) fetoš alkoholik, narkoman (1x) flignař lstivý (1x) gómák chytrý člověk (1x) křivé sketa (1x) křivák sketa (1x) mlatař bojovník, válečník (8x) móka hlupák, slaboch (3x) mošna blbec (10x) nabité znalý, zkušený (1x) norton alkoholik (1x) potróblé pomatený (1x) ranař rváč, bojovník (1x) řepon blbec (1x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 4	zmínky – 32 použité výrazy – 14 nepoužité výrazy – 93
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
sódružka členka KSČ (1x)	bajkař cyklista (3x) frajer (1x)

	hajzl podrazák (1x) hňup hlupák (1x) chudák slaboch (1x) machr šikovný ve svém oboru (8x) měkota slaboch (1x) pobuch pomatenec (1x) podělávka zbabělec (2x) posera zbabělec (1x) pošuk blázen (1x) šašek blázen (1x) tróba hlupák (1x) tupan hlupák (1x) vožungr alkoholik (1x) vrah (1x) vykyblované blázen, hlupák (1x)
zmínky – 1 použité výrazy – 1	zmínky – 27 použité výrazy – 17
CELKEM	CELKEM
zmínky – 1 výrazy – 1	zmínky – 59 výrazy – 31

Zdroj: www.hantec.cz

Tabulka č. 29 – Zaměstnání, zdroj příjmů, T2

ZAMĚSTNÁNÍ, ZDROJ PŘÍJMŮ	
ŽENY	MUŽI
-žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán	bachmen dozorce (1x) čórař zloděj (8x) fízl policista (2x) hemon policista (1x) ingóst úředník (2x) kadlata policisté (1x) komedoš komediant (1x) pinkl číšník (1x) pingl číšník (1x) šile policista (3x) věška policista, častěji vládce, vedoucí (19x) vratočuč hlídač (1x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 7	zmínky – 41 použité výrazy – 12 nepoužité výrazy – 37
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
pinglica číšnice (2x) pucflečmenka služka (2x) sud'ála sudička (2x) šmátralka zlodějka (1x) zástupkyňa šerifa zástupkyně ředitele (1x)	bachař dozorce (1x) bocman kapitán na lodi (2x) čabrák zloděj (1x) čóglař zloděj (1x) felčar lékař (1x)

	fyšlař rybář (1x) fyzikář (1x) generál (1x) hajné hajný (3x) hausmajstr domácí pán (2x) chmaták zloděj (1x) kabelář lupič (2x) klingoš zvoník (1x) kolář (2x) lapiduch lékař (2x) lingvista (1x) ministr (2x) myslivec (1x) neckař výrobce lodí (1x) pivonoš číšník (1x) poskok (5x) pucflek sluha (2x) purkmistr (2x) řeznické řezník (2x) říd'a ředitel (1x) šaškec králův šašek (1x) šéf (7x) šmelinář podvodný obchodník (2x) šofc řidič (3x) špilař na kozí dechy hráč na dudy (1x) štiplístek revizor (1x) šulda školník (3x) švestka policista (4x) učitel (2x) voják (1x) vojcl voják (2x) zedňál zedník (4x) zubál zubař (1x) žoldák (1x)
zmínky – 8 použité výrazy – 5	zmínky – 73 použité výrazy – 39
CELKEM	CELKEM
zmínky – 8 výrazy – 5	zmínky – 114 výrazy – 51

Zdroj: www.hantec.cz

V jedné kategorii se ženy mužům co do počtu zmínek v textech T2 vyrovnají a v jedné je předčí. Shodné „skóre“ je v kategorii Rodinné vztahy (Tabulka č. 30). Muži byli v 36 případech ze 43 označeni jako „fotr“ (otec). Výrazů pro matku bylo jen 20, další výrazy jsou rozděleny rovnoměrně mezi manželky (manžel se vyskytl v textech jen jednou), tchyně, sestry

a babičky. Stereotypní zařazování žen do rolí matek tedy v současném hantecu výzkum neprokázal.

Tabulka č. 30 – Rodinné vztahy, T2

RODINNÉ VZTAHY	
ŽENY	MUŽI
mutr matka (7x) mutra matka (7x) stará manželka (3x) stařka manželka (4x) švica sestra (7x) švígrmutra tchyně (1x)	fotr otec (36x) staré manžel (1x) švígrfotr tchán (3x)
zmínky – 29 použité výrazy – 6 nepoužité výrazy – 4	zmínky – 40 použité výrazy – 3 nepoužité výrazy – 5
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
mamina matka (3x) matka (3x) oldmutr babička (5x) tetka teta (1x) tchyňa tchyně (2x)	brácha bratr (2x) synátor syn (1x)
zmínky – 14 použité výrazy – 5	zmínky – 3 použité výrazy – 2
CELKEM	CELKEM
zmínky – 43 výrazy – 11	zmínky – 43 výrazy – 5

Zdroj: www.hantec.cz

Kategorie, v níž jako jediné ze souboru T2 mají ženy více zmínek i více výrazů, nás k genderové stereotypizaci žen vrací. Je to kategorie Vzhled, tělesná konstituce (Tabulka č. 31). Vidíme zde projevy symbolické derogace a symbolického anihilace. Ženy jsou hodnoceny jen jako hezké, škaredé nebo sexuálně atraktivní a označovány výrazy „ježibaba“, „škvára“ nebo „šnycl“, kdežto muži jsou urostlí, malí, dlouhovlasí či štíhlí. Jednou použili autoři vůči muži formou nadávky „ksicht nakěřené“ hodnocení jeho podoby (v rýmovačce Vladimíra Fuksy *Ponávka*). U žen o nadávky ve vypjatých situacích nejde, tam autoři hodnocení jejich podoby berou jako běžnou a přirozenou záležitost. V současných textech v hantecu prokázal výzkum i projevy agismu. Tabulka č. 32 nám ukazuje, že 15krát autoři zmínili v povídkách nebo básních explicitně věk ženy, z toho jen jednou šlo o mladou ženu. Staré ženy označili ve čtyřech případech ze 14 urážejícími výrazy „stará vražda“, „šohtla“ a

„gertruda“. Starší muž byl v příbězích zmíněn jen pětkrát z 33 případů a označen byl výrazy „staré“, „staré pardál“ a „staré bobr“, které nemají natolik urážející konotace.

Tabulka č. 31 – Vzhled, tělesná konstituce, T2

VZHLED, TĚLESNÁ KONSTITUCE	
ŽENY	MUŽI
gapa škaredá žena (2x) kocanda pěkná dívka (1x) šnycl pěkné děvče (1x)	batles dlouhovlasý mladík (3x) pakátl malý kluk (2x) řízek urostlý muž (2x)
zmínky – 4 použité výrazy – 3 nepoužité výrazy – 24	zmínky – 7 použité výrazy – 3 nepoužité výrazy – 22
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
ježimutra ježibaba (2x) škvára škaredá žena (8x) šťabajzna sexuálně atraktivní žena (2x) výstavní kus hezká žena (1x)	ksicht nakéřené nadávka (1x) šťýlko štíhlý muž (2x)
zmínky – 13 použité výrazy – 4	zmínky – 3 použité výrazy – 2
CELKEM	CELKEM
zmínky – 17 výrazy – 7	zmínky – 10 výrazy – 5

Zdroj: www.hantec.cz

Tabulka č. 32 - Věk, T2

VĚK	
ŽENY	MUŽI
stará vražda starší žena (1x) šohtla stará žena (2x)	hofírek mladíček (10x) juhan mladý hoch (2x) kalósek chlapec, mladík (6x) konópek hoch, chlapec (7x) rybízek mladík (2x)
zmínky – 3 použité výrazy – 2 nepoužité výrazy – 4	zmínky – 27 použité výrazy – 5 nepoužité výrazy – 17
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
bába stará žena (4x) bábina stará žena (2x) babka stará žena (3x) gertruda stará ošklivá žena (1x) mladá (1x) stará (1x)	mladé mladík (1x) staré starý (3x) staré bobr starý muž (1x) staré pardál starý muž (1x)

zmínky – 12 použité výrazy – 6	zmínky – 6 použité výrazy – 4
CELKEM	CELKEM
zmínky – 15 výrazy – 8	zmínky – 33 výrazy – 9

Zdroj: www.hantec.cz

Pozici ženy v textech T2 vystihuje věta z povídky *Sázka vo kolo* Aleše Bojanovského: „Je radši lepší hópnot na škopek nebo na nákok koc.“ Ženy jsou vnímány autory jako sexuální objekty, jejichž hodnota je srovnatelná s püllitrem piva. Výzkum prokázal kromě povinného mateřství všechny ostatní genderové stereotypy o ženách a z kontextu povídek a básní je zřejmá inklinace k povinné heterosexualitě, přestože v žádném z textů ze souboru T2 nebyla nalezena zmínka o homosexualitě. Naopak jsem našel projevy symbolické anihilace, symbolické derogace i agismu.

Všichni autoři textů T1 a T2 používají generické maskulinum. Zařazení slov vespolných (např. „véška“, což je podle slovníku S2 policista, ale mohla by to být i policistka) i těch, které mají podle autorů označovat člověka (např. „haluza“ = vysoký člověk) do výrazů čistě mužských se ukázalo jako správné. Pouze tři výrazy ze slovníků pro muže se objevily ve zkoumaných textech v ženském tvaru: „coglařka“ = cihlářka, „pinglica“ = číšnice a „stará“ = manželka. To ukazuje na užití generického maskulina i na zneviditelnění žen v textech obecně. Správnost předpokladu používání generického maskulina jsem navíc ověřil porovnáním s databází Brněnského mluveného korpusu v rámci Českého národního korpusu⁷⁸. Výrazy pro muže ze slovníku S2 (slovník S1 jsem testu nepodrobil, protože výsledky výzkumu a kapitola Historie hantecu ukázali, že současná podoba hantecu je výrazně odlišná od původní podoby) jsem zadal do databáze v ženském tvaru (použil jsem přípony -a, -ka, -ica, ice-, -ně, -ňa) a hledal shody. Podobně jako ve zkoumaných textech se v ženském tvaru objevilo minimum slov: „borka“ (od hantecového „borec“ = chlapec, muž), „stará“, „pinklice“ (od hantecového „pinkl“ = číšník) a „líza“ (od hantecového „líza“ = naivka, prostřáček). Generické maskulinum je i v mluveném hantecu převládající.

⁷⁸ Viz <http://www.korpus.cz/bmk.php>

4. ZÁVĚR

Cílem práce bylo porovnat, jak jsou v hantecu zobrazovány ženy a muži, a zda se projeví v hantecu genderové stereotypy a jazykový sexismus. Stanovil jsem dvě hypotézy: hypotézu č. 1., v níž tvrdím, že hantec genderové stereotypy o ženách reprodukuje a k zobrazování žen používá nástroje jazykového sexismu a hypotézu č. 2, v níž říkám, že pokud se prokáže reprodukování genderových stereotypů a přítomnost jazykového sexismu v hantecu, tak v míře genderové nekorektnosti bude mezi starší verzí hantecu a současnou podobou hantecu rozdíl a novější verze hantecu bude vůči ženám víc nekorektní. V Úvodu diplomové práce jsem nejprve deklaroval svoji pozici výzkumníka, který bude hodnotit hantec z pohledu genderové lingvistiky vycházející z feministických teorií jazyka. Vymezil jsem pojem diskurz na základě konceptů Michela Foucaulta, který chápe diskurz nejen jako soubor vědění a mluvení o daném tématu, ale zároveň jako soubor praktik, které toto vědění vnucují. Pro genderová studia jsou zásadní praktiky, které zvýznamňují gender/pohlaví jedince nebo skupiny. Genderová lingvistika se věnuje způsobům, jakým struktura, tvorba a užívání jazyka přispívá diskurzivním praktikám patriarchálního řádu. Jako základní mechanismy patriarchálního řádu jsem uvedl diferenciaci (dělení na mužský a ženský svět a určování „správné“ či „normální“ podoby maskulinity a feminity) a hierarchizaci (stavění mužů/mužského nad ženy/ženské).

Jedním z důsledků diskurzivních praktik patriarchálního řádu je existence genderových stereotypů. Jak genderové stereotypy působí především na ženy jsem popsal v Teoretické části. Vymezil jsem pětici genderových stereotypů, jejichž stopy jsem při výzkumu hledal v hantecu:

- 1) Žena musí být krásná
- 2) Žena je sexuální objekt
- 3) Žena musí být matka
- 4) Žena je pasivní bytost
- 5) Správná sexualita je heterosexuality

V Teoretické části jsem pak shrnul základní teorie feministické kritiky jazyka, které si všímají, kdo jazyk tvoří, jak ho používá, koho upřednostňuje a zejména jak reprezentuje ženy, což je klíčové pro téma diplomové práce. Uvedl jsem, že jazyk v patriarchálním řádu nese

projevy jazykového sexismu, neboli že jazyk také diferencuje a hierarchizuje ve prospěch mužů. Projevy jazykového sexismu, které jsem hledal v hantecu jsem vymezil tyto:

- Generické maskulinum
- Sémantická derogace
- Symbolická anihilace
- Agism

Pro zjištění přítomnosti vymezených genderových stereotypů a typů jazykového sexismu v hantecu jsem použil kvantitativní výzkumnou metodu obsahovou analýzu. Metoda se ukázala být vhodným nástrojem pro zjištění dat a naplnění cíle diplomové práce. Získaná data jsem interpretoval optikou genderové lingvistiky. Předmětem výzkumu byly dvě lexikální řady hantecu – jedna z roku 1929 a druhá z roku 2002 – a texty v hantecu z let 1929, 1935, 1936, a také texty ze současnosti. Výzkum potvrdil hypotézu č. 1, v níž jsem tvrdil, že hantec genderové stereotypy o ženách reprodukuje a k zobrazování žen používá nástroje jazykového sexismu. Ve slovnících i textech analýza prokázala diferenciaci i hierarchizaci. Do mužského světa nemají ženy přístup. Ve starší verzi hantecu jsou ženy ve většině případů považovány za méněcenné bytosti, které mají sloužit mužům jen jako sexuální objekty nebo zdroj peněz:

„Ešli se ti neco nelíbí, naval špinky a lóve a táhni do réže. Piglovat mě tady nebudeš, ty pukéto“ (Hantýrka, 1935: 18). (Jestli se ti něco nelíbí, dej mně cigarety a peníze a táhni někam. Okřikovat mě tady nebudeš, ty pukéto)

Současný hantec redukoval ženu ve většině případů jen na alkoholičku a objekt sexuálního zájmu:

„V půlce jedenáctýho metru, Eleonora fakt doklapala v káře se štyrma hajtrama. Byla to tak fešná koc, že všem štatlařům z teho začalo hučet v baldě. A tak vo tem žádná, že jedna spárka střídala druhó. Eleonra se na každé spárce tak rozjela, že ve Štatlu hodila domašov na dobrýho čtvrt járu. Jenže, než by fena štěkla, začal se po Čáře valit jeden zvonek za druhým, hlavně vo tem, že všici borci z rathausu Eleonoru chcó nabalit a někeři só schopní si kvůli ní aji rozhodit sandál“ [Bojanovský In Marek, 1998]. (V polovině listopadu Eleonora skutečně přijela do města v kočáru se čtyřmi koňmi. Byla to tak pěkná dívka, že všem chlapům ve městě z toho „začalo hučet v baldě“. A

tak je jasné, že jedna pijatyka střídala druhou. Eleonora se na každé tak rozjela, že zůstala ve městě dobrého čtvrt roku. Jenže, než by fena štekla, začalo se proslýchat, že všichni chlapi z radnice chtějí Eleonoru sbalit a někteří jsou schopní se kvůli ní i pobít.)

O větší důležitosti mužů pro hantec hovoří i celkové počty slov a zmínek v textech. Starší ze slovníků z roku 1929 obsahuje 78 výrazů pro ženy a 105 pro muže⁷⁹, u novějšího slovníku z roku 2002 je rozdíl 80 ku 268⁸⁰. Přitom novější slovník má celkově přibližně dvojnásobný počet výrazů než slovník z roku 1929 a přibyly v něm jen dvě označení pro ženy oproti 163 označením pro muže. V textech nepoměr mezi důležitostmi mužů a žen ukazuje počet zmínek. V souboru starších povídek a básní, které jsem podrobil analýze, je žena zmíněna 92krát, muž 279krát, ve zkoumaných povídkách a básních ze současnosti je žena zmíněna 210krát a muž 554krát. Vyjádřeno procenty se oba soubory téměř shodují – v prvním je podíl zmínek o ženách 24,8 %, ve druhém 27,5 %. Vidíme, že ženy nedosahují ani třetiny celkového počtu zmínek. Jsou v hantecu zneviditelňovány.

Důležitý je pro téma diplomové práce, kterým je porovnat zobrazování žen a mužů a nalézt projevy genderových stereotypů a jazykového sexismu v hantecu, i obsah zmínek o ženách a charakter slov, která ženy vyjadřují. V obou slovnících analýza prokázala přítomnost jazykového sexismu. Komparací slovníkových hesel s texty a databází Brněnský mluvený korpus jsem zjistil používání generického maskulina autory hantecu. Symbolickou anihilací byly ženy dehumanizovány a ponižovány výrazy typu „kůň“, „fošna“ nebo „šnycl“, principy sémantické derogace určily ženám urážející výrazy jako „retych“, „filcka“, „hajzl“ apod. Agism se projevil jen v novějším slovníku, který obsahuje slovní spojení a slovíčka pro nehezské, staré ženy: „stará vražda“, „piksla“, „rachejtla“ apod. Vůči mužům takto nekorektní slovníky nebyly. Jen dvě kategorie slov obsahovaly posměšná nebo ponižující slova pro muže – kategorie Osobnostní charakteristiky a Sociální postavení. Zvláště nový slovník z roku 2002 obsahoval velké množství výrazů pro psychicky i fyzicky slabé jedince a pro příslušníky nižších sociálních vrstev nebo obyvatele venkova („balda“ = vesničan, „emílek“ = mentálně zaostalý člověk či „guma“ = blbec). Tento jev jsem vysvětlil působením heroické maskulinity, která se projevuje ponižováním nejen žen, ale i slabých jedinců mužského pohlaví, kteří nedosahují parametrů diskurzivně určené „normální“ maskulinity. Klíčovým pro utváření

⁷⁹ Viz Přílohu č. 1 – Kódovací kniha č. 1.

⁸⁰ Viz Přílohu č. 1 – Kódovací kniha č. 2.

heroické maskulinity je diskurz normativní heterosexuality, který nás přivádí k prvnímu odhalenému genderovému stereotypu, že jediná správná sexualita je heterosexuality.

Slovníky v rámci diskurzu o normativní heterosexuality hodnotí ženy podle vzhledu a sexuální atraktivity výrazy typu „šťabajzna“, „kocála“, „žihadlo“ atd. Pro homosexuály má hlavně novější slovník hanlivé výrazy jako „buk“, „bukál“, „přihřáté“. Se stereotypem o jediné správné heterosexuality souvisí blízkce stereotypy o ženách jako sexuálních objektech a o povinné kráse žen. Ty se projeví v kategoriích Vzhled, tělesná konstituce a Partnerství, vztahy. U žen především novější slovník vždy tematizoval jejich krásu/ne-krásu a potenciální erotické aktivity: „klisnička“ = sexuálně atraktivní dívka, „dudák“ = žena s výraznými ňadry, „mastidlo“ = děvče, které si dá říct apod. Starší ze slovníků na druhou stranu 13 výrazy z celkových 19 v kategorii Zaměstnání, zdroj příjmů označil prostitutku (např. „burka“, „škýra“ či „pajndla“). Ve stejné kategorii se projevil čtvrtý ze zkoumaných stereotypů, stereotyp o pasivní roli žen ve společnosti. Zatímco pro muže našel slovník z roku 1929 v této kategorii 44 výrazů, pro ženy jen 19, slovník z roku 2002 dokonce jen sedm pro ženy a 50 pro muže. Zobrazování ženy jako matky slovníky vykazovaly pouze ve spojení s pohlavním aktem. Ve slovnících existují četné ponižující výrazy pro způsob oplodnění nebo přivedení ženy do jiného stavu („uvařit svišťá“, „zbochnót“, „naštěkat do bódý“ apod.). V takových výrazech nehledám mateřství, ale genderový stereotyp o sexuální objektivizaci žen. Výraz pro matku byl v meziválečném slovníku jen jeden („mutra“), v novodobém slovníku byly sice dva, ale v podstatě shodné („mutr“ a „mutra“). Genderový stereotyp o povinnosti být matkou nepovažuji za prokázaný.

Výsledky výzkumu slovníků se potvrdily u obou zkoumaných souborů textů. Muži vystupovali jako aktivní jedinci, měli svá zaměstnání, charakterové vlastnosti, sociální postavení. Aktivně zasahovali do děje, tvořili, vyráběli, sváděli bitvy. Ženy sloužily v textech jako sexuální objekty, terče urážek, pasivní příjemkyně mužských pokynů či nadávek. Několikrát sice autoři zmínili ve svých textech manželky, matky, tchýně nebo sestry, ale jen okrajově, jako součást příběhu hlavního hrdiny. V šesti textech, kde byla žena hlavní hrdinkou nebo aspoň jednou z hlavních (převyprávěné pohádky do hantecu *O Červené Karkulce*, *Šípkatá Růža*, *O perníkové chaloupce* a *Salcna nad goldnu* a básničky *Naša vopica* a *U Křančilu na rohu*), se až na jednu výjimku (*Naša vopica*) žena vždy stala terčem sexuálních narážek nebo přímého sexuálního aktu, a to dokonce formou zoofilie a nekrofilie. Jednou hlavní hrdinku v pohádce *O perníkové chaloupce* chtěl vlastní bratr nabízet

k prostituci. Mateřství bylo tematizováno jen v novějších textech, kdy v šesti povídkách byly zmíněny matky, ale znovu opakují, jen okrajově a navíc stereotypně v rolích kuchařek, pečovatelek o domácnost a žen, které se starají o svůj zevnějšek. Radek Drápal v povídce o tom, jak sháněl vánoční dárky, například píše:

„Švici lak na hára a mutře ksichtovó masku ve špricu. Pré nějaká novinka. Celé říčné sem doklupal dom. Mutra už ječela kde pré su.“ [Drápal In Marek, 1998, Vánoce, svátky klidu a míru]. (Sestře lak na vlasy a matce obličejovou masku. Prý nějaká novinka. Celý uhoněný jsem přišel domů. Matka už ječela, kde prý jsem.)

Hypotézu č. 2 závěry výzkumu jednoznačně nepotvrdily. Původní plotnáčtina a současný hantec mají různé výrazy i jiná témata, ale projevuje se v nich stejná tendence – urážet ženy. Novější podoba hantecu je vůči ženám hlavně v povídkách a pohádkách možná vulgárnější a více je sexualizuje, ale celková míra jazykového sexismu i reprodukce genderových stereotypů je stejná. Postoje k ženám a zobrazování žen jsou jiné, jejich potupa stejná. Kdybych měl parafrázovat citát Catharine MacKinnon, že „feministky netvrdí, že je pro ženy stejné být na dně ve feudálním, kapitalistickém či socialistickém systému. Upozorňují jen, že navzdory některým reálným změnám stále platí, že dno je dno“ (MacKinnon, 1989: 10), tak můžu říct, že zobrazování žen není ve všech podobách hantecu stejné, že hantec má v různých fázích vývoje pro ženy odlišné výrazy, odlišné společenské role a hantec vytváří jiní autoři, ale ve všech podobách hantecu jsou ženy „na jazykovém a symbolickém dně“.

V Úvodu diplomové práce jsem uvedl, že hantec je považován za folklórně-kulturní dědictví Brna a za součást identity Brňana či Brňanky. Odbornice na hantec Marie Krčmová například píše:

„Fenomémem je především to, že si hantec (přesněji nositel hantecu) uvědomuje sám sebe, že hantec má sice málo nositelů, ale mnoho i velmi mladých zájemců, kteří k němu mají pozitivní vztah a jsou ochotni se podílet na jeho zachycení. Fenomenální je na něm to, že se v situaci dnešní globalizace světa rozvíjí, prohlubuje svou specifičnost, plní stále funkci jazyka sjednocujícího dnes již velmi početné společenství obyvatel města, připojuje k němu nové lidi, identifikuje Brňana a Brňan se ochotně identifikuje s ním“ (Krčmová, 2005: 96-97).

Výsledky genderové analýzy tezi o hantecu, jako nezbytné součásti identity obyvatel Brna problematizují. Hantec je dialektem mužským, pro muže a proti ženám. Gloria Anzaldúa v povídce *Jazykový terorismus* uvádí: „Etnická identita je těsně spjatá s identitou jazykovou – já jsem svým jazykem. Dokud nebudu moci být hrdá na svůj jazyk, nemohu být hrdá ani sama na sebe“ (Anzaldúa, 2011: 157). To platí i pro hantec a identitu Brňanky. Brňanky stěží mohou přijmout jazyk, resp. dialekt, který je vůči nim hrubý, sexistický a svoji nekorektnost schovává za humor a legraci. Šířit hantec znamená šířit pohrdání ženami, urážení žen, ponížení žen a zesměšňování slabých jedinců a homosexuálů. Musím přiznat, že dřív jsem se i já nad povídkami a slovními obraty v hantecu bavil a žil v naivní představě neškodné folklórní zábavy představované hantecem. Teď zůstávám hrdým Brňanem, ale hantec už беру s velkou rezervovaností.

Závěry diplomové práce nabízejí rozšíření výzkumného zájmu o hantec z dalších genderových, feministických nebo lingvistických perspektiv. Je tu možnost detailněji uchopit roli autorů v proti-femininním diskurzu hantecu, možné je zaměření na reprezentaci maskulinit v hantecu nebo realizace etymologické analýzy výrazů označujících ženy a muže. Obecně všechny dialekty, ale také folklórní tradice a zvyky můžeme podrobit genderové analýze.

LITERATURA

- Anzaldúa, Gloria E. 2011. „Jazykový terorismus“. In Kynčlová, Tereza., Pegues, Dagmar (eds.). *Cesta Amerikou: Antologie povídek amerických regionálních autorek*. Brno: Host.
- Basow, Susan A. 1986. *Gender Sereotypes; Traditions and Alternatives*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Bourdieu, Pierre. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.
- Bradnová, Hana a kol. 1995. *Ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Encyklopedický dům.
- Butler, Judith. 1993. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*. London/New York: Routledge.
- Butler, Judith. 2003 *Trampoty s rodou. Feminizmus a podryvanie identity*. Bratislava: Aspekt.
- Butler, Matilda, Paisley, William. 1980. *Women and the mass media: Sourcebook for research and action*. New York: Human Sciences Press.
- Cixous, Helene. 1995. „Smích Medúzy“. *Aspekt 3*.
- Connell, Raewyn. 2002. *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Culler, Jonathan. 2002. *Krátký úvod do literární teorie*. Brno: Host.
- Čmejková, Světlá. 1997. „Jazyk pro druhé pohlaví“. In Daneš, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.
- Dvorník, Petr, Kopřiva, Pavel. 2002. *Velký slovník hantecu*. Brno: FT Records.
- Eugenides, Jeffrey. 2009. *Hermafrodit*. Praha: BB Art.

Firestone, Shulamith. 1970. *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Foucault, Michel. 1991. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Penguin Books.

Frevert, Ute. s.d. *Lidská práva a povinnosti žen na konci 18. století: Měšťanský projekt*. Nepublikovaný překlad.

Gilligan, Carol. 2001. *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*. Praha: Portál.

Gjuričová, Šárka. 1999. „Konstrukce gender: Maskulinita a femininita z odlišných perspektiv“. In Věšínová-Kalivodová, Eva, Maříková, Hana. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund.

Goddard, Angela, Patterson, Lindsey Mean. 2000. *Language and Gender*. London/New York: Routledge.

Graddol, David, Swann, Joan. 1983. „Speaking fundamental frequency: some social and physical correlates“ *Language and Speech* 26.

Guba, Egon G., Lincoln, Yvonna S. 1994. „Competing paradigms in qualitative research“. In Denzin, Norman K., Lincoln, Yvonna S. *Handbook of qualitative research*. London: SAGE Publications.

Guthová, D. 2000. „Organizačný princíp sexuality“. In Kiczková, Zuzana a kol. *Otázky rodovej identity vo výtvarnom umení, architektúre, filme a literatúre*. Bratislava: Univerzita Komenského.

Günter, Andrea. 1999. „Ženy, prostitúcia a etika“. *Aspekt* 2.

Harding, Sandra. 1986. *The Science Question in Feminism*. Ithaca, London: Cornell University Press.

Hejlová, Hana, Šidák Pavel. 1999. *Heterogenost v komunikaci, v textu a v jazyce*. Praha: Univerzita Karlova.

Henton, Caroline G., Bladon, Richard AW. 1985. „Breathiness in normal female speech: inefficiency versus desirability“. *Language and Communication* 5.

Irigaray, Luce. 1985. *This sex which is not one*. Ithaca: Cornell university press.

Janošová, Pavlína. 2008. *Dívčí a chlapecká identita*. Praha: Grada Publishing.

Jarkovská, Lucie. 2004. „Prohlédněme genderové stereotypy“. In *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí.

Jelínek, Pavel. 1990. *Štatl*. Brno: Educo.

Kiczková, Zuzana a kol. 2000. *Otázky rodovej identity vo výtvarnom umení, architektúre, filme a literatúre*. Bratislava: Univerzita Komenského.

Kitzinger, Celia. 2006. „Speaking as a heterosexual: (how) does sexuality matter for talk-in-interaction?“ In Cameron, Deborah, Kulik, Don (eds.). *Language and Sexuality: A Reader*. London: Routledge.

Knotková-Čapková, Blanka a kol. 2010. *Tváří v tvář. Gender jako metodologická kategorie literárních analýz*. Praha: Gender Studies, o.p.s.

Kolektiv autorů. 2002. *Německo-český, česko-německý studijní slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

Krčmová, Marie. 1981. *Běžně mluvený jazyk v Brně*. Brno: Universita J. E. Purkyně.

Krčmová, Marie. 2005. „Hantec jako fenomén dnešních dnů“. In *Profesor Lumír Klimeš jubilující*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU.

Krčmová, Marie. 2008. „Brněnské hantec“. *Geografické rozhledy* 5.

Labov, William. 1966. *The Social Stratification of English in New York City*. Washington DC: Center for Applied Linguistics.

Lakoff, Robin. 1973. „Language and Woman's Place“. *Language in Society* 1.

Leaper, Campbell a kol. 1995. „Self-disclosure and listener verbal support in same-gender and cross-gender friends“. *Sex roles* 33.

Letherby, Gayle. 2003. *Feminist research in theory and practice*. Philadelphia: Open University Press.

Lišková, Kateřina. 2009. *Hodné holky se dívají jinak. Feminismus a pornografie*. Praha, Brno: Slon.

MacKinnon, Catharine A. 1989. *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge: Harvard University Press.

Maříková, Hana. 2004. „Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství“. In Valdřová, Jana. *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí.

McConnell-Ginet, Sally. 1983. „Intonation in a Man's World“. In Thorne, Barrie, Kramarae, Cheri, Henley, Nancy (eds.). *Language, Gender and Society*. Newbury: Rowley, Mass.

McRuer, Rue. 2002. „Critical Investments: AIDS, Christopher Reeve, and Queer/Disability Studies“. In *Journal of Medical Humanities* 23.

Mills, Sara. 1995. *Language & gender. Interdisciplinary perspectives (eds.)*. Harlow: Longman Group Limited.

Morris, Pam. 2000. *Literatura a feminismus*. Brno: Host.

Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol.

- Oakley, Ann. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Orton, Harold. 1962. *Survey of English Dialects: Introduction*. Leeds: Edward Arnold.
- Ouředník, Patrik. 2005. *Šmírbuch jazyka českého. Slovník nekonvenční češtiny 1945-1989*. Praha: Paseka.
- Petráčková, Věra, Kraus, Jiří a kol. 2001. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia.
- Poynton, Cate. 1990. *Language and gender: making the difference*. Oxford: Oxford University Press.
- Queeley, Andrea. 2003. „Hip Hop and the Aesthetics of Criminalization“. In *Souls: A Critical Journal of Black Politics, Culture, and Society*. 5.
- Rich, Adrienne. 1980. *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*. London: Onlywomen Press.
- Richardson, Niall, 2009. „Effeminophobia, misogyny and queer friendship: the cultural themes of Channel 4's“. *Playing it Straight, Sexualities*, 12.
- Sachs, Jacqueline, Lieberman, Philip, Erickson, Donna. 1973. „Anatomical and cultural determinants of male and female speech“. In Shuy, Roger W., Fasold Ralph W. (eds.). *Language Attitudes: Current Trends and Prospects*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Scherer, Helmut. 2011. „Úvod do metody obsahové analýzy“. In Schulz, Winfried a kol. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Scott, John Walter. 2006. „Rod: užitočná kategória historickej analýzy“. In Cviková, Jana, Juráňová, Jana, Kobová, Ľubica (eds.). *Histórie žien. Aspekty písania a čítania*. Dunajská Streda: Aspekt.
- Smith, Philip M. 1985. *Language, society, and the sexes*. New York: Basil Blackwell.

Smythe, Mary-Jeannette, Meyer, Jasna. 1994. „On the origins of gender-linked language differences: Individual and contextual explanations“. In Turner, Lynn H. a Sterk, Helen M. (eds.). *Differences that make a difference*. Westport, CT: Praeger.

Spender, Dale, 1980. *Man Made Language*. London: Routledge&Kegan Paul.

Svěrák, František. 1971. *Brněnská mluva*. Brno: Universita J. E. Purkyně.

Talbot, Mary. 2010. *Language and gender*. Cambridge: Polity Press.

Tannen, Deborah. 1990. *You Just Don't Understand. Women and Men in Conversation*. New York: Ballantine Books.

Treichler, Paula A. 1984. „Escaping the Sentence: Diagnosis and Discourse“ In *Tulsa Studies in Women's Literature*, 3.

Valdrová, Jana, 2003. „Rod ženský v jazyce“ In Vodáková, Olga. *Démoni, duchové a strašidla rodu ženského*. In Vodáková, Alena, Vodáková, Olga (eds.). *Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství Slon.

Valdrová, Jana. 2004. „Ženská a mužská role v jazyce“. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí.

Valdrová, Jana. 2010. „Gender v jazyce a kultura veřejného prostoru“. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2.

Valdrová, Jana. 2012. „Rodové asymetrie názvů osob z hlediska feministické lingvistiky“. *Jazykovědné aktuality*, 3, 4.

Wolf, Naomi. 2000. *Mýtus krásy*. Bratislava: Aspekt.

Young, Iris Marion. 2008. "Serialita genderu: Úvahy nad ženami jako sociálním kolektivem". In *Sociální studia: Genderové rekonstrukce*. Brno: Masarykova univerzita.

Zábrodská, Kateřina. 2009. *Variace na gender. Poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia

ČASOPISY

Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Česká televize. 1996-2013. [online]. Praha: Česká televize. Dostupné z: www.ceskatelevize.cz

Český národní korpus - BMK. 2001. [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný z www.korpus.cz. cit. 14.5.2013.

Encyklopedie dějin města Brna. 2013. [online]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/>.

Google Inc. 2013. [online]. Dostupné z: www.google.com

Havelková, Barbara. 2009. Genderová rovnost v období socialismu. In Bobek, M, Molek, P., Šimíček, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, MU. [cit. 25.4.2013]. Dostupné z: www.komunistickepravo.cz.

Hugo, Jan a kol. 2006-2008. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf. [cit. 27.4.2013]. Dostupné z: <http://www.slangy.cz>.

Jarkovská, Lucie. 2008. *Slovník odborných termínů genderového studia*. [cit. 3.5.2013].

Dostupné z:

<https://is.muni.cz/auth/el/1423/podzim2008/GEN110/um/sp/index.html?fakulta=1423;obdobi=4543;kod=GEN110>.

Marek, Bronislav. 1998. *Brněnský hantec*. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: www.hantec.cz

Worldometers.info. 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.worldometers.info/cz/>.

Youtube, LLC. 2013. [online]. Dostupné z: www.youtube.com.

ROZHOVORY

Rozhovor 1. Prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc., externí spolupracovnice, *Ústav jazykovědy a baltistiky*, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedl Michal Šebela 19.12.2012.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA č. 1 - KÓDOVACÍ KNIHY

Kódovací kniha č. 1

S1.	SLOVNÍK Z PUBLIKACE <i>BRNĚNSKÁ PLOTNA</i>						
	S1.1.	OBEČNÁ POJMENOVÁNÍ (ekvivalenty v hantecu pro české výrazy, které označují obecně muže nebo ženu, bez přívlastků)	S1.1.1.	ŽENY	36x		
			S1.1.2.	MUŽI	4x		
	S1.2.	PARTNERSTVÍ, VZTAHY (ekvivalenty v hantecu, které tematizují vzájemný vztah mezi ženou a mužem ve všech jeho fázích, vyjma rodinných a příbuzenských vazeb)	S1.2.1.	SUBST. ⁸¹	S1.2.1.1.	Ž ⁸²	5x
					S1.2.1.2.	M ⁸³	3x
			S1.2.2.	VERBA	S1.2.2.1.	18x	
	S1.3.	RODINNÉ VZTAHY (vyjádření rodinných a příbuzenských vztahů)	S1.3.1.	ŽENY	3x		
			S1.3.2.	MUŽI	3x		
	S1.4.	SEXUALITA (výrazy tematizující sexualitu jedince)	S1.4.1.	ŽENY	–		
			S1.4.2.	MUŽI	1x		
	S1.5.	ZAMĚSTNÁNÍ, ZDROJ PŘÍJMŮ (zde uvádím výrazy, které vyjadřují,	S1.5.1.	ŽENY	19x		

⁸¹ Substantiva

⁸² Ženy

⁸³ Muži

		čím se člověk živí, z jaké činnosti má zdroj příjmů, zařadil jsem i kriminální činnost)	S1.5.2.	MUŽI	44x
	S1.6.	OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY (označení vyjadřující povahu, náuru, chování a jednání člověka nebo jeho původ, osobnostní vývoj či individualitu)	S1.6.1.	ŽENY	4x
			S1.6.2.	MUŽI	24x
	S1.7.	VZHLED, TĚLESNÁ KONSTITUCE (výrazy, které poukazují na vzhled člověka a jeho tělesnou konstituci)	S1.7.1.	ŽENY	10x
			S1.7.2.	MUŽI	2x
	S1.8.	VĚK (výrazy tematizující věk osoby)	S1.8.1.	ŽENY	1x
			S1.8.2.	MUŽI	6x
	S1.9.	SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ (výrazy, které označují pozici člověka ve společnosti nebo v určité sociální třídě)	S1.9.1.	ŽENY	–
			S1.9.2.	MUŽI	21x

Zdroj: autor diplomové práce

Kódovací kniha č. 2

S2.	SLOVNÍK Z PUBLIKACE <i>VELKÝ SLOVNÍK HANTECU</i>						
	S2.1.	OBEČNÁ POJMENOVÁNÍ (ekvivalenty v hantecu pro české výrazy, které označují obecně muže nebo ženu, bez přívlastků)	S2.1.1.	ŽENY	21x		
			S2.1.2.	MUŽI	18x		
	S2.2.	PARTNERSTVÍ, VZTAHY (ekvivalenty v hantecu, které tematizují vzájemný vztah mezi ženou a mužem, vyjma rodinných a příbuzenských vazeb a vyjma přímých sexuálních praktik)	S2.2.1.	SUBST. ⁸⁴	S2.2.1.1.	Ž ⁸⁵	4x
					S2.2.1.2.	M ⁸⁶	5x
			S2.2.2.	VERBA	S2.2.2.1.	36x	
	S2.3.	RODINNÉ VZTAHY (vyjádření rodinných a příbuzenských vztahů)	S2.3.1.	ŽENY	10x		
			S2.3.2.	MUŽI	8x		

⁸⁴ Substantiva

⁸⁵ Ženy

⁸⁶ Muži

S2.4.	SEXUALITA (výrazy tematizující sexualitu jedince)	S2.4.1.	ŽENY	–
		S2.4.2.	MUŽI	13x
S2.5.	ZAMĚSTNÁNÍ, ZDROJ PŘÍJMŮ (zde uvádím výrazy, které vyjadřují, čím se člověk živí, z jaké činnosti má zdroj příjmů, zařadil jsem i kriminální činnost)	S2.5.1.	ŽENY	7x
		S2.5.2.	MUŽI	49x
S2.6.	OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY (označení vyjadřující povahu, náuru, chování a jednání člověka nebo osobnostní vývoj či individualitu)	S2.6.1.	ŽENY	4x
		S2.6.2.	MUŽI	107x
S2.7.	VZHLED, TĚLESNÁ KONSTITUCE (výrazy, které poukazují na vzhled člověka a jeho tělesnou konstituci)	S2.7.1.	ŽENY	27x
		S2.7.2.	MUŽI	25x
S2.8.	VĚK (výrazy tematizující věk osoby)	S2.8.1.	ŽENY	6x
		S2.8.2.	MUŽI	22x
S2.9.	SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ (výrazy, které označují pozici člověka ve společnosti nebo v určité sociální třídě)	S2.9.1.	ŽENY	1x
		S2.9.2.	MUŽI	21x

Zdroj: autor diplomové práce

PŘÍLOHA č. 2 – NEPOUŽITÉ TABULKY

Tabulka č. 33 - Sexualita, T1

SEXUALITA	
ŽENY	MUŽI
	- žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán
zmínky – použité výrazy – nepoužité výrazy –	zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 1
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
	teplé homosexuál (1x)

zmínky – použité výrazy –	zmínky – 1 použité výrazy – 1
CELKEM	CELKEM
zmínky – výrazy –	zmínky – 1 výrazy – 1

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Tabulka č. 34 – Rodinné vztahy, T1

RODINNÉ VZTAHY	
ŽENY	MUŽI
mutra matka (1x)	fótr otec (1x)
zmínky – 1 použité výrazy – 1 nepoužité výrazy – 2	zmínky – 1 použité výrazy – 1 nepoužité výrazy – 2
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
stará manželka (2x)	táta otec (1x)
zmínky – 2 použité výrazy – 1	zmínky – 1 použité výrazy – 1
CELKEM	CELKEM
zmínky – 3 výrazy – 2	zmínky – 2 výrazy – 2

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Tabulka č. 35 - Věk, T1

VĚK	
ŽENY	MUŽI
- žádný z původních výrazů nebyl v textech zaznamenán	pubál mladík (1x)
zmínky – 0 použité výrazy – 0 nepoužité výrazy – 1	zmínky – 1 použité výrazy – 1 nepoužité výrazy – 5
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
peskramla stará žena (1x) stará (3x)	smrad mladíček (1x) staré (3x)

zmínky – 4 použité výrazy – 2	zmínky – 4 použité výrazy – 2
CELKEM	CELKEM
zmínky – 4 výrazy – 2	zmínky – 5 výrazy – 3

Zdroj: Nováček, Otakar. 1929. *Brněnská plotna*. Brno: Pokorný a spol., *Hantýrka: literárně-vědecká revue pro studium argotu, slangu a řeči lidové vůbec*. 1935-1936. Brno: Otakar Nováček.

Tabulka č. 36 – Obecná pojmenování, T2

OBEČNÁ POJMENOVÁNÍ	
ŽENY	MUŽI
baba žena (10x) babáč žena (1x) debrecínka dívka (1x) hajfa dívka (7x) hajfec dívka (2x) hafan dívka (1x) kobra dívka (2x) koc dívka (10x) kocór dívka (9x) kocna dívka (19x) kó dívka (1x) koňa dívka (1x) labza dívka (1x)	borec chlapec, muž (57x) boreček chlapec, muž (1x) džekyl muž, chlápek (2x) kafábr chlap (1x) kolík muž, chlápek (2x) kó muž, chlápek (1x) kořeň muž, pán (2x) kos muž, pán (1x) mukl chlap, kluk (2x) sokol muž (4x) sokolík pán (1x)
zmínky – 65 použité výrazy – 13 nepoužité výrazy – 8	zmínky – 74 použité výrazy – 11 nepoužité výrazy – 7
NOVÉ VÝRAZY	NOVÉ VÝRAZY
Alča (1x) dívka (1x) Eleonora (6x) hajtra dívka (1x) Karkulína (11x) Libuna (2x) madam žena (1x) mařena žena (1x) Mařka (4x) Pamela Anderson (1x) Radka (2x) Růža (7x) Sabča (1x) Sněhurka (18x) to označení ženy zájmenem (1x)	Agi (8x) Albert Trut (6x) Amerigo Vespuči (1x) Béd'a Falckej (1x) Bert'a Tombál (1x) Beruna (1x) Birk (5x) bořík muž, chlápek (3x) Doktor Špína (3x) Ferda (1x) Ferda II. (1x) Franta I. (3x) Fred (2x) Gába Šrámuj (1x) Gagarin (1x)

	hoch (3x) Krpál Napoleon Bonapartů (3x) Kryštof Kolumbůj (14x) křen chlap (1x) Lohec (3x) Mamut (6x) Muromec (1x) pán (1x) Pavka Talafůskůj (1x) Petr Chelčický (1x) Pilgram, Piloš (8x) Prófa Holý (1x) Robec (3x) Ruda Maxmiliánůj (3x) Saša (2x) synek chlápek, muž (1x) Trostec (4x) Venca Korandové (1x) Žanek (6x) Žanek Husa (12x) Žanek Rohaté (1x) Žanek Želivský (1x) Žanek Žižkové (3x) Žany (1x) Žorda Brunůj (1x)
zmínky – 58 použité výrazy – 5 osobní jména – 10	zmínky – 120 použité výrazy – 5 osobní jména - 35
CELKEM	CELKEM
zmínky – 123 výrazy – 18 osobní jména – 10	zmínky – 194 výrazy – 16 osobní jména – 35

Zdroj: www.hantec.cz